

การศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชน
บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

รัชการย์ วิชชุรังศรี

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช 2545

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในงานพัฒนาชนบท โดยศึกษาจากชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยการเก็บข้อมูลเอกสารการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า กรรมการกองทุนต่างๆ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปการศึกษาได้ คือ 1. แนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2522 โดยรับแนวคิดมาจากกรมการพัฒนาชุมชน มีสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 56 คน และมีเงิน 860 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 1,760 คน มีเงิน 34 ล้านบาท และกองทุนสวัสดิการรวม 83 กองทุน โดยใช้หลักในการบริหารกองทุน คือไม่จ่ายเงินต้น แต่ใช้เฉพาะดอกเบี้ยและต้องเก็บดอกเบี้ยไว้สมทบกองทุนปีละ 10 เปอร์เซ็นต์ 2. แนวคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนบ้านนาหว้า มีการศึกษาศักยภาพชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร โดยใช้กระบวนการเรียนรู้และหลักในการวิเคราะห์ 3 ขั้นตอนคือ 1. การเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเอง 2. การเรียนรู้โลกภายนอก (นอกชุมชน) 3. การนำข้อมูลจากการเรียนรู้จากโลกภายนอกมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาองค์กรและชุมชน 3. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องประกอบไปด้วย 5 ประเด็นหลัก คือ 1. ผู้นำชุมชน 2. การเป็นชุมชนเรียนรู้ สมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน 3. การจัดการชุมชนที่ดีโดยมีโครงสร้างบริหารการจัดการตนเอง 4. การพึ่งตนเองได้ และมีการพัฒนาแบบยั่งยืน 5. การมีศักยภาพในชุมชน

Abstract

This research aims to study the idea and indication of community vigour in rural development. The study case was taken from Ban Nawa Community in Tumbon Nawa, Amphoe Chana, Songkhla, by interviewing related people that were Ban Nawa's Committee of Saving for Produce, Committees of various funds, members of savings groups and related knowledgeable people. The study case can be summarized that 1) The idea of establishing Ban Nawa Savings Group that was established on 16 Jan. 1979 by the transferred idea from the Department of Community Development with 56 establishing members and 860 Baht. Nowadays there are 1,760 members with over 34 million bath and 83 funds of welfare. They employ the rule in their funds administration that "no spending of deposit money" that means they would spend only the interest money and they would push 10% of their interest into their funds annually 2) The idea of acknowledge procession of community that effect to organization development. The Nawa Community has studied the community's potentials of human, knowledge, and resource with 3 step of studying and analysing procession that are 2.1) Studying to know himself. 2.2) Studying to know outer world (out of community). 2.3) Analysing the results of the studying to know outer world to direct the community and organization development. 3) Indication of community's vigour. A community proved to be vigour with 5 main elements: 1) Community head; 2) Being the learning community that the members of a community learn altogether; 3) Community management with self-administration structure; 4) Self-depending and sustainable development and 5) community's potential.

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาและการช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์จ่านงค์ แรกพินิจ อาจารย์ศุภิต รักษ์ทอง และอาจารย์พิทยา บุญรรัตน์ นักวิจัยสังกัดสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ และสละเวลาในการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คุณเคดำ แก้วเพชร คุณสุนิตย์ กาญจนรัตน์ คุณพิศวาท รักษ์ทอง คุณจำลอง สงพะโยม และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือและประสานงานในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จนสามารถนำมาเขียนข้อมูลในงานวิจัยได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คุณอารยา นาคเกลี้ยง คุณบุศรา คงคำ และคุณนพดล ทิวะจารุกร ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์กราฟิกเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คุณศิริพร สุวรรณัญ โสติ ผู้เป็นมารดาของผู้วิจัยที่เป็นขวัญและกำลังใจ ข้าพเจ้าในการทำงานวิจัยมาโดยตลอด

สุดท้ายขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

รัชการย์ วิชชุรังศรี

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	6
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	6
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
เอกสารที่เกี่ยวกับกลุ่มองค์กรชุมชน	9
เอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยา	16
เอกสารที่เกี่ยวกับตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการศึกษา	
ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา	32
แบบสัมภาษณ์องค์กรชุมชน : ชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา	33
กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา	33
แผ่นบันทึกข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มออมทรัพย์	43
แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์และกองทุน บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา	48
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
แนวคิดและพัฒนาการ โครงสร้างการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนรู้ของ องค์กรที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรชุมชนบ้านนาหว้าให้เข้มแข็ง	52
แนวคิดพัฒนาการและโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า	53
พัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า	53
โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า	56
การจัดการกองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการบ้านนาหว้า	61
กองทุนประเภทต่าง ๆ ของชุมชนบ้านนาหว้า	64
กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนบ้านนาหว้า	69

	หน้า
บทบาทขององค์กรสนับสนุนการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนแบบ ยั่งยืน	74
บทบาทขององค์กรกับการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า	82
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ข้อมูลสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า	101
บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินการวิจัย	102
บรรณานุกรม	111
ภาคผนวก	112
ภาคผนวก ก บุคคลานุกรม	115
ภาคผนวก ข บัญชีภาพประกอบ	118
ประวัติผู้วิจัย	124

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนภูมิแสดงโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า	60
2 แผนภูมิแสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของกองทุนและองค์กรชุมชน เป็นความสัมพันธ์ภายในชุมชน	85
3 แผนภูมิแสดงโครงสร้างสมาชิกและกิจกรรมของสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบท สงขลา 2536	90
4 แผนภูมิแสดงการบริหารจัดการกิจกรรมและความสัมพันธ์กับภายนอกของ สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา 2536	94
5 แผนภูมิแสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนในเครือข่ายของ สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา	96
6 อาคารศาลาประชาธิปไตยนาหว้า เป็นอาคารที่ประชุมหรือเวทีเรียนรู้ของหมู่บ้าน	118
7 ผู้ศึกษาสัมภาษณ์นายเกล้า แก้วเพชร เจริญญิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ณ ศาลาประชาธิปไตยนาหว้า	118
8 ผู้ศึกษาสัมภาษณ์นายนิคย์ กาญจนรัตน์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ณ บ้านพัก หมู่ที่ 1 ตำบลนาหว้า	119
9 คอกโครวมบ้านนาหว้า	119
10 การประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าและ กรรมการกองทุนชุมชน	120
11 คณะกรรมการประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานประจำเดือนของกลุ่มออมทรัพย์ และกองทุน	120
12 โรงน้ำปลาชุมชนบ้านนาหว้า บริเวณพื้นที่กลุ่มเลี้ยงโค	121
13 ข้อมูลการจัดการของกลุ่มเลี้ยงโคบ้านนาหว้า	121
14 ผู้สูงอายุเข้าแถวรับเงินเดือน ๆ ละ 2 ครั้ง จากกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุบ้านนาหว้า	122
15 ผู้มาศึกษาดูงานกับกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า	122
16 แผนที่แสดงที่ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า	123

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประสบการณ์ในรอบหลายปีที่ผ่านมาของนักพัฒนาชนบทได้ชี้ให้เห็นว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน คือกลไกหลักในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนนี้ สะท้อนออกมาจากความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือก การแก้ไขปัญหา ความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมชุมชน ความสามารถในการระดมทุนในชุมชน และการแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของคนในชุมชนร่วมกัน องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งย่อมประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามัคคี ความซื่อสัตย์ วินัย ความรับผิดชอบ ความเสียสละและตั้งใจ คุณสมบัติต่างๆ เหล่านี้แท้จริงแล้วก็คือ คุณสมบัติของผู้ที่มีการศึกษา คือมีการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะการศึกษาในความหมายที่กว้างก็หมายถึง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะการศึกษาในความหมายที่กว้างก็หมายถึง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนเพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถคิดและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง มีปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนจึงนับเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ของคนและชุมชนที่สำคัญยิ่งที่ช่วยยกระดับความสามารถของคนและชุมชน ในการตอบสนองกับปัญหาและกระแสการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วได้ หรืออีกนัยหนึ่ง คือกระบวนการเรียนรู้เป็นคุณสมบัติพื้นฐานอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นมาในชุมชน การพึ่งตนเอง ตลอดจนการพัฒนาที่ยั่งยืนก็เป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาได้ ในเรื่องของการพึ่งตนเอง ตลอดจนการพัฒนาที่ยั่งยืนก็เป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาได้ ในเรื่องของการพึ่งตนเอง เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นหลักการที่พูดกันมาก ต้องมองประเด็นที่สำคัญในการพูดถึงยุทธศาสตร์ระยะยาว ความจริงไม่ใช่สิ่งที่มัวมานั่งคิดอยู่คนเดียว แต่ต้องพยายามรวบรวมประสบการณ์และพยายามที่จะขยายออกไป ในแง่ของความคิดที่เป็นตัวชี้วัดนี้ รูปธรรมในการพึ่งตนเองและการพัฒนาแบบยั่งยืน จะต้องประกอบไปด้วย 2 มิติใหญ่ คือ มิติที่ต้องไปดูกรอบความคิดและตัวชี้วัดที่ต้องเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง จะเรียกว่าเป็นปัจจัยภายในชุมชน การเลือกเกษตรทางเลือก เกษตรธรรมชาติ ซึ่งครอบคลุมอะไรหลายๆ อย่าง รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเรื่องของสภาพแวดล้อมกับเกษตรเป็นเรื่องเดียวกัน ยกตัวอย่างเรื่องป่าชุมชน การจัดการป่าจะยั่งยืนไม่ได้ถ้าหากขาดพื้นฐานทางการเกษตรที่ยั่งยืน ในอีกมิติคือมิติของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ใช่พึ่งภายนอกอย่างเดียว แต่เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับชุมชนภายนอก เช่น เรื่องตลาดโดย

เริ่มจากคนในท้องถิ่นเองและเรื่องตลาดจะทำกันอย่างผิวเผินไม่ได้ ต้องคำนึงถึงตลาดชุมชนด้วยกัน ตลาดในเมืองต้องมองถึงร้านค้าในหมู่บ้านและร้านค้าในเมืองมีความสำคัญที่ต้องคำนึงถึงอย่างมาก เรื่องนี้จะเกิดจากชาวบ้านไม่ได้ นอกจากคนนอกไปคิดให้ชาวบ้านซึ่งควรจะมองให้กว้าง การพึ่งพาตัวเอง การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่จำกัดเฉพาะปัจจัยภายใน แต่การพึ่งพาอาศัยกันต้องมีด้วย ซึ่งตรงนี้เป็น การสร้างเครือข่ายเพื่อชุมชนเอง ในการพัฒนาไปสู่ชุมชนเข้มแข็งอีกทางหนึ่ง

การหากรอบความคิดเป็นเรื่องที่นักพัฒนา นักวิชาการ ชาวบ้านในชุมชนต้องใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมมาให้เป็นประโยชน์ และเรื่องของตัวชี้วัดไม่ได้เป็นตัวชี้วัดที่จะคิดเอาตามใจชอบแต่ต้องตั้งอยู่บนหลักการ แนวทางของการทำเพื่อที่จะให้เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนศักยภาพ สะท้อนจิตสำนึกของชุมชนท้องถิ่น ไม่ใช่สะท้อนตัวชี้วัดที่เราอยากจะได้ อยากจะรู้ ตามที่เราต้องการมาสนองความพอใจในวิชาชีพ เพราะฉะนั้นต้องมองรากฐานของชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งตอนนี้เรากำลังอยู่ในสายธารของวัฒนธรรมใหม่ มีการร่วมกันของหลายๆ ฝ่ายที่คิดว่าๆ ไม่ให้งานพัฒนาเป็นงานเฉพาะกิจอีกต่อไป ให้งานพัฒนาหลุดพ้นจากงานที่ว่ามีลักษณะแห่งพื้นที่และหวงพื้นที่ซึ่งเป็นจุดอ่อนของงานพัฒนาชนบทตลอดเวลาในช่วง 10-20 ปี เป็นจุดอ่อนซึ่งจะต้องแก้ไข ฉะนั้นถ้าเป็นอย่างนี้แล้วก็จะมองเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น และให้คุณค่าความสำคัญกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา โดยที่จะเป็นประโยชน์ต่องานพัฒนาต่อไป ชุมชนเองก็จะได้ประโยชน์จากการพัฒนาร่วมกันในจุดนี้ด้วย

แนวคิดของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอดีต ได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้น อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตรวดเร็วทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศและความเจริญทางด้านวัตถุที่มากขึ้น มิได้หมายความว่าคนไทยและสังคมไทยจะมีความสุขสมบูรณ์พูนสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงามและเรียบง่ายของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และความไม่มั่นคงของครอบครัว ชุมชนและสังคม (กรมวิชาการเกษตร. 2542 : 20-21)

การพัฒนาที่ท้าทายต่อการอยู่รอดของระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมไทยในอดีตคือ การพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนไทยให้สามารถมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติในที่สุด ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงได้ปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งเน้นหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น ไม่ใช่เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอีกต่อ

ไป รวมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนจากการแยกส่วนรายสาขา เศรษฐกิจหรือสังคมที่ขาดความเชื่อมโยงเกื้อกูลต่อกัน มาเป็นการพัฒนาแบบรวมส่วนหรือบูรณาการเพื่อให้เป็นแผนพัฒนาฯ ที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้คนไทยส่วนใหญ่ของประเทศอย่างแท้จริง (เสรี พงษ์พิศ. 2544 : 8-9)

ยุทธศาสตร์ใหม่ที่เป็นหัวใจสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มีสองประการคือ ประการแรก การพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชนให้เกิดขึ้นมากที่สุด โดยการใช้ระบบความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสังคม รวมทั้งการที่จะให้มีหลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี ประการสอง การปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการปรับกระบวนการและกลไกในการบริหารจัดการงบประมาณและบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัวและสัมพันธ์สอดคล้องกัน โดยยึดหลักการประสานงานภายใต้ระบบการจัดการพื้นที่กับภารกิจของหน่วยงานและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแผนงาน โครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลโดยการจัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จของแผนในหลายมิติและหลายระดับ (วิจิต นันทสุวรรณ. 2539 : 3-4)

นอกจากนี้ กระแสโลกาภิวัตน์ยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดค่านิยมสากล เช่น กระแสประชาธิปไตย กระแสด้านสิทธิมนุษยชน กระแสความเท่าเทียมกันของหญิงชาย กระแสการร่วมกันพิทักษ์รักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดการตระหนักร่วมกันอย่างกว้างขวางว่าการพัฒนาที่มุ่งเน้นไปในด้านเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวโดยละเลยมิติความเป็นมนุษย์ ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมจะส่งผลให้เกิดสภาพการเสียดุลของการพัฒนาที่รุนแรง ซึ่งในอนาคตหากไม่แก้ไขแล้วคนและธรรมชาติจะไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลได้ (เสรี พงษ์พิศ. 2544 : 18)

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะข้อเท็จจริงทางด้านการพัฒนาประเทศ ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกทั้งในแง่บวกและลบดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องเตรียมการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคมเสียใหม่ให้เข้มแข็งพร้อมรับสถานการณ์ในอนาคต และให้สามารถที่จะช่วงชิงโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงในประชาคมโลกมาใช้เป็นแรงผลักดันในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับพื้นฐานของวัฒนธรรม และตรงกับความต้องการของคนไทย สิทธิชุมชนจึงเสมือนหนึ่งเป็นเครื่องมือหรือกลไกของความสมดุลต่อกระแสอำนาจและผลประโยชน์ จึงเท่ากับเป็นหลักประกันในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในที่สุด โดยเห็นว่า “ประเด็นปัญหาหลักของการพัฒนาชนบทไทย อยู่ที่จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนและองค์กรในชุมชนทั้งหลายได้มีช่องทางเลือกวิถีชีวิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตั้งแต่การผลิตจนถึงการเลือกบริโภคและเรียนรู้การจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเองแบบยั่งยืน” (กรมวิชาการเกษตร. 2542 : 23)

มติข้อมณัฒรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2542 เห็นชอบตามมติการประชุมของคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2542 เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2542 เห็นชอบแผนปฏิบัติการเสริมสร้าง

ความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต และแต่งตั้งคณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต เพื่อทำหน้าที่กำกับสนับสนุน และประสานการดำเนินงานตามแผนฯ

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต มีเป้าหมายหลัก 2 ประการ ดังต่อไปนี้ (มติคณะรัฐมนตรี. 2542 : 9-10)

1. ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิด ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินงาน และติดตามประเมินผลการแก้ไขปัญหาวิกฤตของชุมชนในลักษณะประชาคม

2. เสริมสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งจำแนกเป็น 3 ด้าน

2.1 ปรับวิธีคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมของบุคลากรภาครัฐการให้สนับสนุน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาแบบองค์รวม และการทำงานร่วมกับภาคีการพัฒนา

2.2 ปรับกลไก มาตรการ ระบบงาน และระเบียบของภาครัฐให้การสนับสนุน การทำงานตามแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาแบบองค์รวม

2.3 ระดมความร่วมมือทางสังคมต่างๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนสามารถเผชิญกับปัญหาวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาใหม่มีหลักการสำคัญที่การเรียนรู้เพื่อ “สร้างความเชื่อมั่นฟื้นฟูความสัมพันธ์ พัฒนาระบบการจัดการใหม่ และการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายอยู่ที่การพึ่งตนเองของชุมชน” เป็นการพึ่งตนเองในสถานการณ์ที่แตกต่างจากชุมชนในอดีตเป็นการพึ่งพาตนเองในบริบททางสังคมแบบใหม่ จึงต้องให้ความสำคัญกับครอบครัวความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและองค์กรชุมชน (เสรี พงศ์พิศ. 2544 : 13-14)

องค์กรชุมชนเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อจัดการทรัพยากรในชุมชนที่เป็นการจัดการระดับกลุ่มคนในชุมชน ระดับหมู่บ้านในตำบล และระดับตำบลตลอดจนการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่เกิดจากความร่วมมือของผู้นำองค์กรในชุมชน เพื่อการจัดการกับผลผลิตส่วนเกินจากความจำเป็นพื้นฐานของครอบครัว การกระจายความพอเพียงให้กับทุกครอบครัวในชุมชน เป็นการจักระบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยการสร้างความเชื่อมั่นให้กลับคืนมา คือ การเริ่มต้นของการค้นหาศักยภาพของตนเอง ค้นหาภูมิปัญญา ค้นหา “ทุน” ที่ยังเหลืออยู่ เช่น ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม เป็นต้น อันหมายถึง คุณค่า ระบบคุณค่า ความเป็นพี่เป็นน้อง ความเอื้ออาทรต่อกัน ความเป็นชุมชนตลอดจนทุนทางเศรษฐกิจ ทุนโภภทรัพย์แม้จะยังเหลืออยู่อย่างจำกัดแต่ก็เป็นทุนที่เพียงพอเพื่อการพึ่งตนเอง (วิจิต นันทสุวรรณ. 2539 : 8)

องค์กรชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ “อยู่รอด” มาได้ไม่ว่าจะก่อตั้งโดยหน่วยงานราชการหรือองค์กรพัฒนาเอกชนหรือการรวมกลุ่มก่อตั้งกันขึ้นมาเอง นอกจากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มจนเจริญก้าวหน้าแล้วยังได้พัฒนากันเป็นเครือข่ายกับองค์กรอื่นในท้องถิ่น และเรียนรู้การทำกิจกรรมรูปแบบอื่นอีก

หลายอย่างร่วมกันเป็นเครือข่าย เพื่อความเชื่อมั่นกลับคืนมา เอาความสัมพันธ์กลับคืนมาแล้วมาจัดการ ทรัพยากรใหม่ และเรียนรู้เพื่อเอาความรู้และภูมิปัญญาชุมชนกลับคืนมา

ในวิถีเดิมของชุมชน ไม่มีวัฒนธรรมการสะสมส่วนเกินเพื่อความมั่นคงของปัจเจกชน จึงไม่มี คนรวยที่โดดเด่นในหมู่บ้านเมื่อความขาดแคลนเพิ่มความรุนแรงขึ้น ชาวบ้านเริ่มรวมตัวกันพัฒนา กิจกรรม พัฒนาระบบการจัดการและวิธีการเพื่อรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างที่มีให้เห็น ทั่วไป เช่น กลุ่มน้ำยาง กลุ่มธนาคารวัว – ควาย กลุ่มร้านค้าสาธิต กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มพัฒนา อาชีพ กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มไม้ผล เป็นต้น (จำนงค์ แรกพินิจ. 2542 : 17)

กลุ่มกิจกรรมเหล่านี้พัฒนาระบบและวิธีการของตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา ให้กับชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณและมูลค่าของทุน โภคทรัพย์และทุนเงินตราขึ้น กลุ่มกิจกรรมหรือองค์กร ชุมชนที่น่าสนใจมากที่สุดในความหมายของการสร้างระบบสะสมร่วมกัน คือ “กลุ่มออมทรัพย์”

กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า เป็นองค์กรหลักของชุมชนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนา องค์กรชุมชนจนเกิดกลุ่มกิจกรรมหรือกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ขึ้นในชุมชน จำนวน 83 กองทุน ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะงะ จังหวัด สงขลา ก่อตั้ง ตั้งแต่เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2522 โดยนายเกล้า แก้วเพชร ซึ่งรับแนวคิดนี้มาจากกรมการ พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เล่าไว้สรุปได้ว่าในระยะแรกเริ่มมีสมาชิกจำนวน 56 คน เงินทุนรวม กันครั้งแรก 860 บาท ถึงปัจจุบันมีสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์ครอบคลุมเต็มพื้นที่ 1,760 คน มีเงินทุน สะสม 34 ล้านบาทเศษ และมีกองทุนในลักษณะต่างๆ ที่เป็นองค์กรสำหรับชุมชน 83 กองทุน เป็นกอง ทุนสนับสนุนชุมชนเรียกว่ามีกองทุนดูแลสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย (จำนงค์ แรกพินิจ. 2542 : 43)

องค์กรชุมชนบ้านนาหว้าได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนที่มีการจัดการให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิก ได้รับสวัสดิการเกือบทุกด้าน จนเรียกได้ว่า “ชุมชนสวัสดิการ” ลักษณะเด่นประการหนึ่งของการจัดตั้ง กองทุนสวัสดิการชุมชนนาหว้า คือ กองทุนสวัสดิการส่วนใหญ่ของชุมชนเกิดจากเงินหรือสิ่งของที่ได้ มาจากการสนับสนุนนอกชุมชนหรือไม่ได้มาจากเงินกลุ่มออมทรัพย์ และแต่ละกองทุนจะมีกำไรเป็น ของตนเอง ที่สามารถรวมเงินจากกองทุนต่างๆ มารวมกันเพื่อพัฒนาชุมชนต่างจากกรณีกลุ่มออมทรัพย์ ชุมชนอื่นที่อาศัยเงินจากสมาชิกในชุมชนหรือกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ด้วยเหตุนี้ชุมชนบ้านนาหว้า จึงมีกองทุนสวัสดิการเกิดขึ้นมากมายถึง 83 กองทุน และแต่ละกองทุนมีสมาชิกมีรายได้เป็นกำไร และ มีกรรมการบริหารองค์กรชุมชนที่มาจากคนในชุมชน

การจัดตั้งองค์กรชุมชนที่เป็นกลุ่มกิจกรรม “กองทุนชุมชนเป็นกลุ่มองค์กรที่มีการรวมกลุ่มคน เพื่อการจัดการระบบทุน การจัดการระบบการผลิต การจัดการระบบการแปรรูป การจัดการระบบการ ตลาด และการจัดการระบบสุขภาพ” ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่น่าเอาศรัทธาในด้านต่างๆ ของชุมชน เช่น คน ความรู้ และทรัพยากร เป็นต้น มาพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ที่ตอบสนองความต้องการของคน ในชุมชนได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิต ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้ม

แข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า ” ซึ่งผลของการศึกษานอกจากจะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ตามประเด็นศึกษาแล้ว ยังเป็นการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้กับองค์กรในชุมชนท้องถิ่น อันจะส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรอื่นๆที่อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนให้เข้มแข็งด้วย (จันทน์ แรกพินิจ. 2542 : 43-44)

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา” ครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งอธิบายการพัฒนาในวิถีทางขององค์กรชุมชน ซึ่งเป็นประสบการณ์ของชุมชนในการใช้องค์กรในชุมชนเป็นเครื่องมือเพื่อรวมคน รวมความคิด และเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนและการพึ่งพาตนเอง โดยกำหนดความมุ่งหมายเพื่อศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. แนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า
2. แนวคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและ

ชุมชนบ้านนาหว้า

3. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา” เป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคนหลายกลุ่ม ทั้งที่เป็นสมาชิกขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า และกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ ซึ่งมีความสนใจในกลุ่มกิจกรรมองค์กรในชุมชนดังกล่าว ในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทำให้ได้มาซึ่งผลการวิเคราะห์ที่สามารถนำมาใช้ในการวางแผนปฏิบัติงานการพัฒนาสังคมไทย หรือวางแผนในการจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งที่เป็นองค์กรระดับชุมชนและองค์กรระดับเครือข่ายชุมชน ซึ่งมองจากตัวชี้วัดความเข้มแข็ง โดยผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ผู้วิจัยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและใช้แหล่งข้อมูลจากเอกสารเท่าที่จำเป็น ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลภาคสนาม เป็นแหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า โดยผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากแหล่งที่ตั้งองค์กรชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านนาหว้า หมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา และพื้นที่เครือข่าย ได้แก่ มูลนิธิหมู่บ้าน สถาบันทักษิณคดีศึกษา

สหพันธ์ออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เครือข่ายสมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา และเครือข่ายกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า

1.2 แหล่งข้อมูลเอกสาร เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ประกอบการศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เอื้อต่อการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา จากแหล่งเอกสารต่างๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และทั้งที่เป็นเอกสารจากในและนอกพื้นที่ศึกษา

1.3 แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนดังนี้

- 1) คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า จำนวน 12 คน
- 2) คณะกรรมการกลุ่มกองทุนต่างๆ 83 กองทุน จำนวน 13 คน
- 3) นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 4 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อใช้ระเบียบวิธีที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างเกณฑ์และตัวชี้วัด ซึ่งจะทำได้เกณฑ์และตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามแนวคิดของชาวบ้านและชุมชน โดยจะศึกษาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นและทำกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาหว้า หมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ตามขอบเขตและเนื้อหาดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า

2.1.1 พัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า

2.1.2 โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

บ้านนาหว้าและกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า

2.1.3 การจัดกองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนบ้านนาหว้า

2.1.4 กองทุนประเภทต่างๆ ของชุมชนบ้านนาหว้า

- 1) กองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชน
- 2) กองทุนเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม
- 3) กองทุนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้
- 4) กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ
- 5) กองทุนเพื่อบริการชุมชน

2.2 กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชน

2.2.1 ศักยภาพของท้องถิ่นและองค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชน

บ้านนาหว้า

- 1) คน
- 2) ความรู้
- 3) ทรัพยากร

- 2.2.2 กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน
- 2.2.3 การวิเคราะห์เพื่อกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาองค์กรและชุมชน
- 2.3 บทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า
 - 2.3.1 บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาครัฐ
 - 1) การพัฒนาการเรียนรู้ขององค์กร
 - 2) การพัฒนากิจกรรมขององค์กรและการสนับสนุนกองทุน
 - 2.3.2 บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาคเอกชน
 - 1) การเรียนรู้เพื่อการจัดการกองทุนและกิจกรรมขององค์กร
 - 2) การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนและธุรกิจชุมชน
 - 2.3.3 บทบาทขององค์กรกับการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า
- 2.4 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน
 - 2.4.1 เครือข่ายในชุมชนขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า
 - 2.4.2 เครือข่ายกับสหพันธ์ออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
 - 2.4.3 เครือข่ายกับสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา
 - 2.4.4 เครือข่ายกับเครือข่ายภูมิปัญญาไท
- 2.5 การหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน
 - 2.5.1 ผู้นำ
 - 2.5.2 การเป็นชุมชนเรียนรู้
 - 2.5.3 การมีส่วนร่วมและการจัดการชุมชน โดยมีโครงสร้างการจัดการที่ดี
 - 2.5.4 การพึ่งตนเองได้
 - 2.5.5 การมีศักยภาพชุมชน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรชุมชน

1. ความหมายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

ราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 164) ได้ให้ความหมายของคำว่า “กลุ่ม” หรือ “องค์กรชุมชน” ไว้ดังนี้

“กลุ่ม” หมายถึง “กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ได้สร้างแบบอย่างของการกระทำระหว่างกันทางจิตขึ้น กลุ่มหรือหมู่คณะนี้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นองค์ภาวะอย่างหนึ่งทั้งโดยสมาชิกของกลุ่มเอง และตามปกติโดยผู้อื่นด้วย ทั้งนี้เพราะกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมร่วมกันในแบบฉบับเฉพาะของตนเอง”

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 287, 271) ได้ให้ความหมายของคำว่า “องค์กรชุมชน” โดยแยกเป็น 2 คำ ได้แก่ คำว่า “องค์กร” หมายถึง “น. ส่วนประกอบการย่อยของหน่วยใหญ่ ทำหน้าที่สัมพันธ์กันหรือขึ้นต่อกันและกัน (อ.Organ)” และคำว่า “ชุมชน” หมายถึง “น. หมู่ชน, กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน”

“กลุ่ม” หรือ “องค์กรชุมชน” จึงเป็นการรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกันและมีประโยชน์ร่วมกันในแบบฉบับเฉพาะของตนเองที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน

นอกจากนี้นักวิชาการหลายคน ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ไว้หลายลักษณะ ซึ่งพอจะประมวลสรุปได้ดังนี้

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2525 : 54) ได้ให้ความหมายของกลุ่มหรือองค์กรไว้สรุปได้ว่า หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปรวมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิก มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน มีแรงคล้อยใจอย่างใดอย่างหนึ่งทำให้คนรวมกันทำกิจกรรม มีพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างมีแบบแผน

ชาญ ัญพิทยากุล (2522 : 133) ได้ให้ความหมายของกลุ่มหรือองค์กรไว้สรุปได้ว่า หมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปรวมกันโดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เช่น มีกิจกรรมร่วมกัน มีการปะทะสังสรรค์หรือปฏิสัมพันธ์กัน มีความรู้สึกทางอารมณ์ ความคิด และความเชื่อร่วมกัน

พัทธา สายหู (2526 : 88 – 90) ได้กล่าวถึงความหมายของกลุ่มหรือองค์กรสรุปได้ว่า หมายถึง การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยมีการกำหนดบรรทัดฐาน สถานภาพ บทบาท และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ วินิตา เสนีย์เศรษฐ์ และชอบ อินทร์ประเสริฐกุล (2530 : 18-20) ได้ให้ความหมายของกลุ่มหรือองค์กรไว้สรุปได้ว่า เป็นการรวมตัวกันของบุคคลสองคน หรือมากกว่าเพื่อกระทำ

หรือปฏิบัติการ โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการกำหนดบทบาทที่แน่นอน ในทำนองเดียวกัน ทวี ทิมจำ (2528 : 291) ได้ให้ความหมายของกลุ่มหรือองค์กรสรุปได้ว่า หมายถึง บุคคลสองคนขึ้นไปมารวมตัวกัน มีความสัมพันธ์ทางจิตใจและสังคม แต่สมาชิกอาจจะมีความคิดเห็นที่ตรงกันหรือขัดแย้งกันได้ และกรองแก้ว อยู่สุข (2535 : 93) ได้ให้ความหมายของกลุ่มหรือองค์กรสรุปได้ว่า หมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ร่วมทำกิจกรรม โดยมีเป้าหมายร่วมกัน อาจมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

ทฤษฎีต่างๆ ของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า กลุ่มหรือองค์กร หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกันเพื่อทำกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน โดยมีการกำหนดบรรทัดฐานสถานภาพ บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมสมาชิกและมีประโยชน์ร่วมกันที่ส่งผลต่อการพัฒนาคน พัฒนาองค์กรและชุมชน

2. ลักษณะของกลุ่มหรือองค์กร

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มหรือองค์กรไว้ พอจะประมวลผลได้ดังต่อไปนี้ อุทัย บุญประเสริฐ (2532 : 19-20) ได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มหรือองค์กรสรุปได้ดังนี้

1. มีคนมารวมกันอย่างน้อยสองคนขึ้นไป
2. มีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
3. มีแรงจูงใจให้มารวมกัน และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน
4. มีแบบแผนให้สมาชิกกลุ่มปฏิบัติ
5. มีที่สถานของกลุ่มซึ่งกำหนดขึ้นเฉพาะ
6. สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ
7. มีกลุ่มย่อยภายใน เชื่อมโยงกันในลักษณะของเครือข่าย

ไพบุลย์ ช่างเรียน และสมปราชญ์ จอมเทศ (2521 : 109 – 110) ได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มหรือองค์กรไว้คล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มหรือองค์กรจะต้องประกอบด้วยคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. สมาชิกกลุ่มหรือองค์กรจะต้องมีความสัมพันธ์กันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
3. กลุ่มหรือองค์กรจะต้องมีการแบ่งแยกหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม
4. กลุ่มหรือองค์กรจะต้องมีโครงสร้างของสายการบังคับบัญชาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
5. กลุ่มหรือองค์กรควรมีลักษณะอื่นๆ ต่อไปนี้คือ แบบอย่างของความสัมพันธ์ สภาพ

แวดล้อม ปัจจัยนำเข้า คุณภาพ และสภาพการยอมรับตามกฎหมาย

3. กลุ่มมิตรภาพ ได้แก่ กลุ่มที่รวมกันเพื่อความสนุกสนาน เพื่อความรื่นเริง เช่น กลุ่มเล่นกีฬา กลุ่มนันทนาการ เป็นต้น

เกรียงศักดิ์ ปัทมเรชา (2533 : 228) ได้กล่าวถึงประเภทของกลุ่มหรือองค์กรแบ่งได้เป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มหรือองค์กรชุมชนในท้องถิ่น สมาชิกอยู่ใกล้ชิดกัน ชัดถือทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และความคุ้นเคย สมาชิกกลุ่มมีบรรทัดฐานทางสังคมที่สอดคล้องกัน
2. องค์กรกลุ่มเครือข่าย ชัดถือความสัมพันธ์ทางสายโลหิต
3. องค์กรกลุ่มเพื่อน มีความสนิทสนมกัน มีความสนใจและความผูกพันกันแนบแน่น มีการพบปะและทำกิจกรรมร่วมกันบ่อย

อุทัย บุญประเสริฐ (2532 : 19) ได้แบ่งประเภทของกลุ่มหรือองค์กรไว้ 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. องค์กรกลุ่มบัญชาการ ประกอบด้วยผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา
2. คณะกรรมการ คือคณะทำงานเฉพาะกิจที่ตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติงานหน้าที่เฉพาะอย่าง
3. องค์กรกลุ่มไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นอย่างตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจในองค์กร

วินิจ เกตุจำ และคมเพชร ฉัตรสุกกุล (2522 : 14-15) ได้กล่าวถึงประเภทของกลุ่มหรือองค์กรจำแนกได้ 2 ลักษณะ สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มปฐมภูมิ มีลักษณะการพบปะสังสรรค์อย่างเป็นกันเอง มีความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นส่วนตัว ร่วมมือทำกิจกรรมโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน เช่น กลุ่มเครือข่าย กลุ่มเพื่อน กลุ่มสถาบัน เป็นต้น

2. กลุ่มทุติยภูมิ เป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษร่วมกัน และสมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการ เช่น กลุ่มการเมือง กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

ทรรชนะของนักวิชาการต่างๆ ดังกล่าวสรุปได้ว่า กลุ่มหรือองค์กรจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นโดยมีกฎหมายรองรับมีสถานภาพเป็นนิติบุคคล เช่น สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น และกลุ่มหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นโดยคนในชุมชนแต่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ซึ่งกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ประเภทนี้มีมาก เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนต่างๆ ในชุมชน กลุ่มกิจกรรมแปรรูปผลผลิต และกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น เป็นกลุ่มหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นตามสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกในชุมชน

4. โครงสร้างของกลุ่ม

นักวิชาการได้กล่าวถึงโครงสร้างของกลุ่มพอจะประมวลได้ดังนี้

ขบวน พลตรี (2530 : 71-80) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของกลุ่มว่ามี 4 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. บรรทัดฐาน หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมที่ประกอบขึ้นเป็นบทบาทที่บุคคลต้องประพฤติหรือละเว้น หรือระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผนพฤติกรรม หรือค่านิยมที่สังคมกำหนดแนวทางให้บุคคลยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจในหมู่กลุ่มเดียวกัน

2. สถานภาพและบทบาท สถานภาพ หมายถึงสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม เป็นสิ่งเฉพาะตัวบุคคลทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น ส่วนบทบาทเป็นแบบแผนพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการมีสถานภาพนั้นๆ สถานภาพของบุคคล จำแนกออกได้ 2 อย่าง ดังนี้

2.1 สถานภาพติดตัว เป็นสถานภาพที่บุคคลได้รับโดยกำเนิด เช่น เพศ อายุ ผิวพรรณ ชาติตระกูล ศาสนา เป็นต้น

2.2 สถานภาพแห่งผลสำเร็จ เป็นสถานภาพที่บุคคลได้รับเนื่องมาจากการกระทำหรือผลสำเร็จจากการกระทำ เช่น ตำแหน่งต่างๆ อาชีพต่างๆ เป็นต้น

3. ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นหลักในการเลือกเป็นสิ่งที่บุคคลพอใจหรือเห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกรู้สึกของตนเอง วิธีการสังเกตค่านิยมของสังคมดังนี้

3.1 ดูจากสิ่งที่บุคคลเลือกในชีวิตประจำวัน

3.2 ดูจากทิศทางของความสนใจ

3.3 ดูจากคำพูดที่แสดงออกโดยทั่วไป

3.4 ดูจากคำพูดที่ใช้สนทนาและแนวความคิด

3.5 ดูจากความคิด การเขียน อุดมการณ์

4. การควบคุม หมายถึงกระบวนการต่างๆ ในการวางแผน สั่งสอนอบรม ชักจูงหรือบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานของกลุ่ม แสดงบทบาทตามเงื่อนไขและกระทำกิจกรรมประสานสัมพันธ์กัน เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่ม การควบคุมทางสังคมมีแนวทางหลายวิธีพอสรุปได้ ดังนี้

4.1 การควบคุมทางกระบวนการเรียนรู้ระเบียบสังคม

4.2 การควบคุมด้วยการบังคับทางสังคม

5. เอกภาพในการบังคับบัญชา หมายถึง อำนาจการควบคุมบังคับบัญชารวมอยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือคณะบุคคลหนึ่งอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดเอกภาพในการบริหารและป้องกันการก้าวถ่างหน้า

อุทัย หิรัญโค (2522 : 48-57) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของกลุ่มพอจะสรุปได้ดังนี้

1. บรรทัดฐาน หมายถึง ความประพฤติที่คนประพฤติอยู่เป็นประจำ และเป็นไปตามแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ เช่น กฎข้อบังคับ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม เป็นต้น

2. สถานภาพ หมายถึงฐานะของคนที่มีอยู่ในความสัมพันธ์กับคนอื่น เป็นสิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบในขอบเขตแห่งความประพฤติของคนในกลุ่ม สถานภาพของบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด ได้แก่ อายุ เพศ เชื้อชาติ สัญชาติ สกุล เป็นต้น และสถานภาพที่ได้มาภายหลัง ได้แก่ การศึกษา ยศ อาชีพ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เป็นต้น

3. บทบาท หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามสถานภาพที่ได้รับสิทธิและหน้าที่ในฐานะเป็น ฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม

4. การควบคุม หมายถึง วิธีการที่จะควบคุมความประพฤติของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้คนในกลุ่มทุกคนมีพฤติกรรมเหมาะสม มีความสุข มาตรการที่นำมาใช้ควบคุม ได้แก่ กฎหมาย ซึ่งเป็น เครื่องมือที่สำคัญที่สุด รองลงมาได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลธรรม เป็นต้น

5. ค่านิยม หมายถึงความชื่นชมจนรู้สึกยอมรับ มีอิทธิพลต่อความประพฤติของบุคคลอันมีผล กระทบถึงความเจริญหรือความเสื่อมของกลุ่ม

อุทัย หิรัญโต (2532 : 138-139) ได้กล่าวถึง โครงสร้างของกลุ่มว่าประกอบด้วยส่วนต่างๆ สรุป ได้ดังนี้

1. บรรทัดฐาน หมายถึงระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผน พฤติกรรมที่สมาชิกกลุ่มจะต้องปฏิบัติ เพื่อที่จะทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นไปโดยราบรื่น ก่อให้เกิดความเข้าใจในหมู่สมาชิก

2. บทบาท หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งต่างๆ ที่ได้รับจากสมาชิกกลุ่ม

3. สถานภาพ หมายถึงตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่มที่ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นสิทธิและ หน้าที่ที่บุคคลมีอยู่ มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม

4. การสื่อสาร หมายถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพบปะระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิกมี ความเข้าใจกันได้ดี

5. บรรยากาศในกลุ่ม หมายถึงสิ่งที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของกลุ่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้กลุ่ม ดำเนินไปได้หรือทำให้กลุ่มเข้มแข็งขึ้น เช่น การพบปะระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุม การปรับตัว การสร้างกลุ่ม การให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาสวัสดิการของกลุ่ม เป็นต้น

จตุรพร เชื้อช่วยชู (2541 : 34-63) ได้ศึกษาพัฒนาการของ “กลุ่มรักอุซูด” ตำบลอุซูด อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา พบว่าโครงสร้างของกลุ่มมีลักษณะ 5 ประการ พอสรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือสถานภาพที่คิดตัวมาก่อนที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม พบว่า มีอาชีพเดียวกัน อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน มีอุดมการณ์เดียวกัน เป็นญาติและเป็นเพื่อนกัน ส่วนสถานภาพ หลังการรวมกลุ่มจะมีตำแหน่งต่างๆ เช่น หัวหน้าแกนนำ ผู้ช่วยแกนนำ และสมาชิกทั่วไป ต่อมา มี สมาชิกเพิ่มขึ้น มีตำแหน่งต่างๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ ประธาน รองประธาน คณะกรรมการที่ปรึกษาและ กรรมการฝ่ายต่างๆ

2. บทบาท จำแนกออกได้เป็นบทบาทของหัวหน้าแกนนำ ผู้ช่วยแกนนำ และสมาชิกต่อมามีบทบาทของคณะกรรมการที่ปรึกษา และบทบาทของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ
 3. การสื่อสาร เป็นไปโดยการพบปะพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เป็นแบบธรรมชาติ ต่อมามี 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารภายในกลุ่มและการสื่อสารภายนอกกลุ่ม ซึ่งมีทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
 4. บรรทัดฐาน มีข้อตกลงและแนวปฏิบัติร่วมกันตามลักษณะของกิจกรรม
 5. บรรยากาศกลุ่ม มีการพบปะระหว่างแกนนำเป็นประจำทุกเดือน ผู้นำให้ความสนใจการแก้ปัญหา ผู้นำชาวบ้านเข้าร่วมประชุมและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นกันเอง
- จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า โครงสร้างของกลุ่มหรือองค์กรประกอบด้วย สถานภาพ บทบาท บรรทัดฐาน การบังคับบัญชา และบรรยากาศในกลุ่ม

5. การมีส่วนร่วมขององค์กรในการพัฒนา

นักวิชาการหลายคนได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ตลอดจนเงื่อนไขต่างๆ ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาองค์กรชุมชน พอประมวลสรุปได้ดังนี้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 20-25) ได้ให้ความหมายและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง โดยมีขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1. การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม 2. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจ 3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และในทำนองเดียวกัน เสน่ห์ จามริก และคณะ (2525 : 20) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่น โดยจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมเริ่มจากการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละคนที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องราวๆ ไป ที่สำคัญคือ กิจกรรมเหล่านั้นต้องสัมพันธ์กับความต้องการของตนเอง นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2527 : 29) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตไว้สรุปได้ว่า คือ การที่ประชาชนหรือชุมชน มีส่วนเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกันมีส่วนร่วมในการแบ่งปันทรัพยากร ซึ่งจะได้น้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการมีอำนาจและสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการมีความสามารถในการเข้าถึงอำนาจ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายครอบคลุมไปทุกๆ ส่วนของวิถีชีวิต

ดิเรก อุทัยห่วย (2527 : 6, 71) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีความสนใจร่วมกันและมีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้อิทธิพลต่ออำนาจมติชนไม่

ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรืออาจจะเป็นการดำเนินการร่วมในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และการปรับปรุงสภาพของกลุ่มในชุมชน เป็นการช่วยให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเอารัดเอาเปรียบ ช่วยให้มีรายได้และการกระจายรายได้ดีขึ้น ช่วยกระจายผลประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่อย่างยุติธรรม ช่วยเพิ่มพลังกลุ่มให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และส่งผลโดยส่วนรวมแก่การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ

อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 101) เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 272-273)

วิรัช วิรัชนิการวรรณ ได้กล่าวถึงทฤษฎีและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไว้ในทำนองเดียวกันว่าประกอบด้วย 4 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางและร่วมวางแผนเพื่อแก้ปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนงานหรือ โครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามผลและประเมินผลการดำเนินงาน

จากทฤษฎีต่างๆ ของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเข้าไปร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอนด้วยความสมัครใจ ทั้งกิจกรรมที่องค์กรจัดขึ้นและกิจกรรมที่ชุมชนจัด เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาของตนและชุมชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังมีความสำคัญต่อการดำเนินงานที่ทำให้ประชาชนยอมรับ สามารถทำให้โครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ดำเนินจนบรรลุผลสำเร็จตรงตามความต้องการเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการพึ่งพาตนเองในที่สุด

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะนิง จังหวัดสงขลา” ไม่สามารถที่จะนำแนวคิดและทฤษฎีแนวหนึ่งแนวใดเพียงแนวเดียว แต่จำเป็นต้องนำแนวคิดและทฤษฎีหลายแนวมาผสมกัน เพื่อประยุกต์เป็นกรอบความคิดในการศึกษาค้นคว้าและการวิเคราะห์ตีความพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาวัฒนธรรม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงไว้พอประมวลสรุปได้ดังต่อไปนี้

การเกิดของกลุ่มและการเข้าร่วมกลุ่ม

ปัญหาที่น่าสนใจอันหนึ่งเกี่ยวกับกลุ่มก็คือ “ทำไมกลุ่มจึงเกิดขึ้น?” เหตุผลที่กลุ่มเกิดขึ้นนั้นมีมากมายหลายอย่าง ซึ่งยากที่จะระบุได้หมด อย่างไรก็ตาม เหตุผลต่อไปนี้กล่าวได้ว่าเป็นเหตุผลเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดกลุ่มขึ้นมา (สติด นิคมญาติ. 2524 : 103-105)

1. บุคคลหลายๆ คนที่มีความรู้สึกห่วงใยต่อปัญหาบางอย่างรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อที่จะหาทางแก้ปัญหา หรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งกับปัญหานั้น กลุ่มประเภทนี้เป็นกลุ่มที่ประชาชนพลเมืองดีทั้งหลายตั้งขึ้น โดยความสมัครใจเพื่อช่วยสังคมโดยส่วนรวม ตัวอย่างของกลุ่มประเภทนี้ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์สัตว์ป่า ตั้งขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าถูกทำลาย กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตั้งขึ้นเพื่อรณรงค์ไม่ให้ประชาชนกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดมลภาวะ (pollution) ชนิดต่างๆ ขึ้นมา ตลอดจนป่าวประกาศให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เหล่านี้เป็นต้น

2. บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญหรือที่มีความสามารถพิเศษในเฉพาะสาขารวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ตลอดจนเสนอแนวทางแก้ปัญหาเหล่านั้น แล้วก็ให้ผู้ที่มิอำนาจดำเนินการ ในวงการรัฐบาลก็ดี อุตสาหกรรมก็ดี และธุรกิจก็ดี มักจะมีการสรรหากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อค้นคว้าหาข้อเท็จจริงให้แก่รัฐบาลหรือธุรกิจ ซึ่งการปฏิบัติงานของแต่ละกลุ่มอาจจะเป็นไปในรูปของการร่วมกันคิด หรือร่วมกันศึกษาวิจัยก็ได้ เมื่อคิดค้นได้มาแล้วก็จะเสนอให้รัฐบาลปฏิบัติ ถ้าเป็นธุรกิจหรืออุตสาหกรรม ผลจากการค้นคิดเหล่านั้นจะช่วยทำให้มีการผลิตหรือปรับปรุงสินค้าใหม่ๆ เกิดขึ้น ในกรณีที่เป็นรัฐบาล ผลจากการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงช่วยทำให้รัฐบาลสามารถจะปฏิบัติงานด้วยความมีประสิทธิภาพ

3. กลุ่มเกิดขึ้นเนื่องจากการได้รับการแต่งตั้งในลักษณะที่ค่อนข้างถาวร เพื่อให้รับผิดชอบปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณชนหรือคนส่วนมาก ตัวอย่างของกลุ่มประเภทนี้ได้แก่ที่ปรึกษาต่างๆ ของรัฐบาล เช่น ที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจ ที่ปรึกษาทางกฎหมาย ที่ปรึกษาทางการศึกษา เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ อาจจะปรากฏออกมาในรูปของคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการก็ได้ ถ้าเป็นกรณีของมหาวิทยาลัยก็มีอาทิเช่น สภาอาจารย์ กรรมการส่งเสริมสวัสดิการของข้าราชการและอาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

4. กลุ่มเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำสม่ำเสมอ และปัญหาเหล่านั้นยากที่จะแก้ไขหรือตัดสินใจโดยบุคคลคนเดียว กลุ่มประเภทนี้อาจจะเห็นได้ในหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล บริษัท มหาวิทยาลัย ฯลฯ ตัวอย่างของกลุ่มประเภทนี้ได้แก่ สภามหาวิทยาลัย คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เป็นต้น

5. กลุ่มเกิดขึ้นเพื่อปฏิบัติงานโดยตรง กลุ่มประเภทนี้เป็นกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจใดๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นกลุ่มที่มุ่งทำงานหรือปฏิบัติงานตามแนวที่ผู้อื่นได้วางไว้แล้ว กลุ่มอาสาสมัครและกลุ่มผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ส่วนใหญ่จัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่ปฏิบัติงานโดยตรง เพราะเป็นผู้ที่ได้ลงมือทำจริงๆ หลังจากที่ได้รับอนุญาตหรือส่งเสริมจากผู้มีอำนาจเรียบร้อยแล้ว

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดมาจากเรื่องหน้าที่นิยม (Functionalism) ริชาร์ด นิกเนตร (2528 : 62-65) ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้โดยมีหลักการสรุปได้ว่า สังคมทุกสังคมมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยระบบย่อยต่างๆ ที่ผสมกลมกลืนกันและมีความสืบเนื่องมั่นคงพอสมควร ระบบย่อยทุกส่วนของสังคมต่างก็มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดของสังคม หากผสมกลมกลืนกันเป็นอย่างดีก็จะทำให้สังคมอยู่ในสภาพสมดุลเคลื่อนที่ โดยแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อสนองความต้องการของสังคมส่วนรวม และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนหนึ่งส่วนใด จะมีผลกระทบไปถึงระบบย่อยอื่นๆ ด้วย จึงต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้าสู่ภาวะสมดุลต่อไป ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของปัญหาในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะต้องการพัฒนาพร้อมกันไปทุกด้าน ดังนั้นในการพัฒนาชุมชน แม้จะมุ่งปรับปรุงด้านเศรษฐกิจ แต่ควรจะเร่งดำเนินการในด้านสังคมและวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย

ทฤษฎีวิวัฒนาการ

ทฤษฎีวิวัฒนาการ ที่เป็นแนวคิดของ Tylor (1958) นียาพรรณ (ผลวิวัฒนะ) วรรณศิริ (2540 : 80-81) ได้กล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการสรุปว่า มนุษย์จะมีประวัติศาสตร์ทางวิวัฒนาการของพฤติกรรมเหมือนกัน และผ่านขั้นตอนเดียวกันตามลำดับเพราะว่ามนุษย์ในโลกนี้ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนส่วนใดของโลกย่อมมีความต้องการเหมือนกันและคิดคล้ายๆ กัน เมื่อเกิดปัญหาใดๆ ขึ้นเฉพาะหน้ามนุษย์จะมีวิธีการแก้ไขตัดสินใจปัญหาเฉพาะหน้าแบบเดียวกัน กล่าวคือระบบพื้นฐานของมนุษย์นั้นเป็นระบบที่เหมือนกัน เพราะระบบความคิดเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งในร่างกายของมนุษย์ ซึ่งเป็นระบบระเบียบของมันเอง เป็นสิ่งที่ธรรมชาติให้มาตั้งแต่จะอยู่สังคมต่างกันคนละที่กัน ความคิดอ่านในเรื่องของพื้นฐานจริงๆ นั้น จะคล้ายกัน เพราะฉะนั้นพฤติกรรมพื้นฐานซึ่งกลายมาเป็นที่ยอมรับประเพณีปฏิบัติกันทั่วไปของมนุษย์ทุกๆ สังคมย่อมเหมือนกัน ด้วย และพฤติกรรมพื้นฐานเหล่านี้ได้กลายมาเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมมนุษย์ เช่น สถาบันเศรษฐกิจเพื่อปากท้อง สถาบันสาธารณสุขเพื่อรักษาโรคภัยของมนุษย์ สถาบันก่อสร้างบ้านเรือนเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานให้แก่มนุษย์

ทฤษฎีพึ่งพา

นักทฤษฎีการพึ่งพากล่าวถึงสภาพการพึ่งพา ดังที่ วิโรจน์ สารรัตนะ (ม.ป.ป. : 2) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เป็นสภาพการณ์ที่เศรษฐกิจของกลุ่มประเทศหนึ่งถูกกำหนดเงื่อนไขโดยพัฒนาการและการขยายตัวของกลุ่มประเทศอีกกลุ่มหนึ่ง หรือการพึ่งพากันทั้งในด้านวัฒนธรรม สังคม และการเมืองในลักษณะความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการพัฒนาชุมชนก็จะมีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม ปีญญา เลิศไกร (ม.ป.ป. : 116-118) ได้กล่าวถึงแนวคิดของแมก เวเบอร์ (Max Weber) เชื่อว่า “การกระทำทางสังคม” หมายถึง พฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งมีลักษณะอัน แสดงออกมาทั้งแบบเปิดเผยและลึกลับ ซึ่งบุคคลผู้กระทำกำหนดขึ้นมา โดยความคิดเห็นส่วนตัว โดย บุคคลภายนอกจะเข้าใจเหตุผลของการกระทำ โดยการสังเกตการกระทำ และเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุ การณ์นั้นๆ การกระทำบางอย่างเกิดจากแรงกระตุ้น ซึ่งสามารถกำหนดขั้นตอนการกระทำออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ การกระทำที่มีเหตุผล เป็นการกระทำที่มุ่งเน้นไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การกระทำเกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำเช่นนี้มุ่งเน้นไปในด้านจริยธรรม ด้านศาสนา และทางด้านศีล ธรรม การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงและยึดเอาแบบอย่างที่ทำกัน มาแต่อดีตมากระทำต่อๆ กัน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลมากนัก การกระทำที่แฝงด้วยเสน่ห์ เป็นการ กระทำที่เกิดจากความผูกพันทางจิต ไม่คำนึงถึงเหตุผลนอกจากเรื่องส่วนตัว

ทฤษฎีการแพร่กระจาย

ทฤษฎีการแพร่กระจาย ริววัฒน์ นิจนตร (2528 : 62-65) ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ตามที่นักสังคม วิทยาชาวอเมริกันชื่อ เดเนียล เลินเนอร์ (Daniel Lerner) ได้นำแนวคิดจากทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ และทฤษฎีพฤติกรรมนิยมมาผสมผสานกันเพื่อใช้อธิบายการแพร่กระจายของวัฒนธรรมว่า การแพร่ กระจายมีลักษณะดังนี้

1. เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน
2. เป็นกระบวนการสองทางไปกลับ
3. เป็นกระบวนการคัดเลือก
4. มีการคัดเลือกให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น และตรงกับความต้องการของตนเอง

ทฤษฎีการแพร่กระจายให้ความสำคัญของสื่อสารมวลชนที่จะส่งผลต่อการพัฒนา กลุ่ม นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังช่วยชี้แนะในการนำสิ่งใหม่ๆ มาสู่ชุมชน โดยผ่านทางกลุ่มผู้นำชุมชน

ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม

ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม ทศนา แจมณี และเขวภา เตชะคุปต์ (2522 : 13-14) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่มว่าผู้ที่คิดรวบรวมองค์ประกอบ ทฤษฎีนี้ไว้คือ สโตกคิลล์ (Stogdill) ซึ่ง อธิบายว่าองค์ประกอบสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่ม มี 3 อย่าง ดังนี้

1. การทุ่มเทของสมาชิก หมายถึงการแสดงออก ปฏิสัมพันธ์ และการคาดหวัง ซึ่งถือได้ว่าเป็น การลงทุนของสมาชิกเพื่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม

2. สี่กลางของการลงทุนของสมาชิก คือ โครงสร้างของกลุ่มซึ่งมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ โครงสร้างเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิก คือ โครงสร้างของกลุ่มที่เชื่อว่าจะมีอยู่ในตัวสมาชิกแต่ละคน บทบาทที่กล่าวถึงนี้คือความรับผิดชอบ และอำนาจในการทำงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

3. สัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม หมายถึงผลที่ได้รับจากการลงทุนของสมาชิก จากการแสดงออก การมีปฏิสัมพันธ์ และการคาดหวังผล โดยผ่านโครงสร้างและการกระทำเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ผลของกลุ่มที่ได้รับมี 3 ประการ คือ ผลของการทำงานซึ่งเกิดจากความคาดหวังหรือจุดมุ่งหมาย จริยธรรมของกลุ่ม และความสามัคคีของสมาชิกในกลุ่ม

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมกลุ่ม

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนกลุ่ม สุวกิจ ศรีปัดดา (2528 : 41-42) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมกลุ่มไว้สรุปได้ว่า มีแนวคิดที่สำคัญดังนี้

1. ในการรวมกลุ่มจะมีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกนี้จะเกิดจากการที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปต่างๆ เช่น การสื่อสาร แนวคิดนี้สรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1.1 สมาชิกมีความสัมพันธ์กัน

1.2 สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กัน

1.3 การแสดงปฏิสัมพันธ์เป็นการแสดงพฤติกรรมในรูปต่างๆ

1.4 พฤติกรรมที่แสดงออกภายในกลุ่มจะเป็นพฤติกรรมที่เลือกสรรแล้ว

2. การเลือกพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะก่อให้เกิดผลของกลุ่มขึ้น

ทฤษฎีบทบาทของการปฏิสัมพันธ์

ทฤษฎีบทบาทของการปฏิสัมพันธ์ สุเทพ โสไทยสงค์ (2530 : 30-32) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทของการปฏิสัมพันธ์ไว้สรุปได้ว่า หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้กล่าวว่าในการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมทุกคนจะต้องมีสถานภาพและบทบาทของตนเอง เนื่องจากความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถที่จะแสดงออกในบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสม บุคคลจึงต้องเรียนรู้ในบทบาทของตนเองและบทบาทของผู้อื่น บุคคลจะต้องเรียนรู้ถึงความคาดหวัง ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม และลักษณะพฤติกรรมซึ่งสังคมได้คาดหวังว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่ และบุคคลจะต้องเรียนรู้ความคาดหวังทั้งในบทบาทที่เป็นของตนและเป็นของผู้ร่วมบทบาท

ทฤษฎีที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐาน

เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นในกลางทศวรรษที่ 1970 โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาที่นิยมกันแต่เดิม คือ การเน้นเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของการพัฒนาไปที่ตัวคนเป็นหลักในลักษณะของการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาสังคม ซึ่งแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด และเชื่อว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่อาจจะแก้หรือขจัดปัญหาความยากจนได้เสมอไป เพราะมีคนอีกจำนวนมากที่ยังไม่อาจได้สิ่งซึ่งคนต้องการเป็นพื้นฐาน ในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศเติบโต (Hopkins และ Hoeven กล่าวถึงทฤษฎีนี้ว่าต้องดำเนินไปในลักษณะของการรวมยุทธวิธีการพัฒนาหลายอย่างเข้ามาประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการปฏิรูปสถาบัน ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อขจัดความยากจนและการว่างงานของคนส่วนใหญ่ มุ่งให้เกิดความเสมอภาคในการกระจายบริการพื้นฐานไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นห่างไกล ซึ่งสภาพความเป็นอยู่นั้นยังไม่บรรลุมาตรฐานขั้นต่ำ

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวแม้จะมีแนวคิดแตกต่างและมีความหลากหลาย แต่การจะนำทฤษฎีใดๆ ไปใช้ในการพัฒนาสังคมในสภาวะการณ์ปัจจุบันควรพิจารณาในหลายๆ ด้านไม่ควรยึดทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ควรนำหลักการของแต่ละทฤษฎีมาประยุกต์ให้เข้ากัน เช่น การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมพร้อมๆ กันตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ การใช้ประโยชน์จากสื่อสารมวลชนและผู้นำท้องถิ่นตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ เพื่อการต่อรองในชุมชนตามทฤษฎีขัดแย้ง การศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมตามทฤษฎีการกระทำของสังคม หรือการศึกษาความต้องการของคนในสังคมตามทฤษฎีจิตวิทยา เป็นต้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

1. ประวัติความเป็นมา รัชกรณ รัชกาล (2532 : 6) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของตำบลนาหว้า สรุปได้ว่า ก่อนจะเป็นตำบลนาหว้า เดิมเรียกกันว่า “บ้านนาหว้า” เป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่ง เดิมเป็นหมู่บ้านคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนใน หมู่บ้านมีสุสานฝังศพชาวไทยมุสลิม เรียกว่า “กูโบโตะนาหว้า” และต่อมาคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธได้อพยพเข้ามาอยู่แทน ซึ่งนับเวลาที่คนไทยพุทธได้อพยพเข้ามาอยู่ประมาณ 300 กว่าปี และคนไทยพุทธ เรียก “กูโบโตะนาหว้า” คัดคำสั้นมาเป็น “โตะนาหว้า” และเรียกหมู่บ้านนี้เพี้ยนไปว่า “บ้านนาหว้า” ต่อมาได้จัดตั้งยกฐานะเป็นตำบลจึงได้นำชื่อบ้านนาหว้ามาตั้งเป็นชื่อ “ตำบลนาหว้า” จนถึงปัจจุบัน

2. ที่ตั้งและอาณาเขต องค์การบริหารส่วนตำบลนาหว้า (2542 : 1) ได้กล่าวถึงที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ไว้พอสรุปได้ว่า ตำบลนาหว้าตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของอำเภอจะนะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอจะนะไปทางถนนสายจะนะ – นาทวี ประมาณ 4-5 กิโลเมตร

ตำบลนาหว้ามีเนื้อที่ประมาณ 56 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอ และตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลคลองเปือย	อำเภอจะนะ	จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลแค, ตำบลกู	อำเภอจะนะ	จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลป่าชิง	อำเภอจะนะ	จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอนาหม่อม	จังหวัดสงขลา	

3. สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และแหล่งน้ำ สำนักงานเกษตรอำเภอจะนะ (2542 : 1-14) ได้กล่าวถึงสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และแหล่งน้ำ ของตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ไว้พอสรุปได้ว่า

3.1 สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิประเทศของตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา แบ่งลักษณะภูมิประเทศออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1.1 ส่วนที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่มีลักษณะเป็นภูเขา ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านดังนี้ คือ หมู่ที่ 8 บ้านควนไม้ไผ่ หมู่ที่ 9 บ้านควนจี่แรด หมู่ที่ 10 บ้านหว้าหลัง และหมู่ที่ 11 บ้านควนยาง

3.1.2 ส่วนที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ดังนี้ คือ หมู่ที่ 1 บ้านนาหว้า หมู่ที่ 2 บ้านเกาะทากเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านเกาะทากใต้ หมู่ที่ 4 บ้านคลองบอน หมู่ที่ 5 บ้านประจำเหนือ หมู่ที่ 6 บ้านประจำใต้ หมู่ที่ 7 บ้านนาใน และหมู่ที่ 12 บ้านแม่เคย

3.2 สภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศของตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เนื่องจากพื้นที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จึงทำให้มีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมกราคม และฝนจะตกชุกในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนมกราคม มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,700 – 2,000 มิลลิเมตร ต่อปี ส่วนในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน อากาศจะร้อนแต่เนื่องจากพื้นที่ได้รับลมมรสุมจึงทำให้อากาศไม่ร้อนมากนัก และมีอุณหภูมิต่ำโดยเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 28 องศาเซลเซียส

3.3 แหล่งน้ำ แหล่งน้ำของตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีแหล่งน้ำที่สำคัญที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

3.3.1 แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ คลองปลักพ้อ คั้นน้ำมาจากตำบลแค อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ไหลผ่าน หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 1 ของตำบลนาหว้า และเป็นคลองที่กั้นเขตระหว่างตำบลป่าชิงกับตำบลนาหว้า คลองประจำ เป็นลำคลองขนาดเล็ก มีต้นน้ำกำเนิดที่หมู่ที่ 8 ตำบลนาหว้า ไหลผ่านหมู่ที่ 9 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 และได้มาบรรจบกับคลองปลักพ้อที่หมู่ที่ 6 และคลองจี่แรด คลองนี้แยกจากคลองประจำจากหมู่ที่ 9 ไหลผ่านหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 2 และ

มาบรรจบกับคลองปลักพ้อที่หมู่ที่ 4 และในบริเวณหมู่ที่ 3 ได้มีโครงการทำทำนบเพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร

3.3.2 แหล่งน้ำชลประทาน เป็นชลประทานขนาดเล็กตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ของตำบลนาหว้า สามารถส่งน้ำได้ประมาณ 2,000 – 3,000 ไร่ พื้นที่ที่จะสามารถใช้น้ำจากชลประทานได้แก่ พื้นที่หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 2

4. สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สำนักงานเกษตรอำเภอจะนะ (2542 : 6-8) ได้กล่าวถึงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ของตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาไว้พอสรุปได้ว่า ตำบลนาหว้าแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1 บ้านนาหว้า หมู่ที่ 2 บ้านเกาะทากเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านเกาะทากใต้ หมู่ที่ 4 บ้านคลองบอน หมู่ที่ 5 บ้านประจำเหนือ หมู่ที่ 6 บ้านประจำใต้ หมู่ที่ 7 บ้านนาใน หมู่ที่ 8 บ้านควนไม้ไผ่ หมู่ที่ 9 บ้านควนซี้แรด หมู่ที่ 10 บ้านหว้าหลัง หมู่ที่ 11 บ้านควนยาง และหมู่ที่ 12 บ้านแม่เตย จำนวนประชากร (พ.ศ. 2542) ประมาณ 6,614 คน จำนวนครัวเรือนประมาณ 1,346 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร อาชีพหลัก คือ ทำสวนยางพารา ทำนา และทำสวนผลไม้ อาชีพรอง คือ ปลูกพืชผัก และเลี้ยงสัตว์

ประชากรของตำบลนาหว้าส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีถึงประมาณร้อยละ 63.1 ที่เหลือนับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 36.9 วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ ซึ่งสืบทอดกันมานานและยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ประเพณีของชาวไทยพุทธ ได้แก่ ประเพณีทำบุญ วันสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ ประเพณีการทำบุญวันเข้าพรรษา และประเพณีวันออกพรรษา เป็นต้น ส่วนประเพณีที่สำคัญของชาวไทยอิสลาม เช่น การถือศีลอด การเข้าสู่นคร เป็นต้น

5. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน

จากการศึกษาปรากฏว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่มของชาวบ้านในตำบลนาหว้าพอประมวลสรุปได้ดังนี้

5.1 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่ม จากการศึกษาปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านบริเวณตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่ม ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ การเมืองการปกครอง การศึกษา ศาสนา ความเชื่อและประเพณี ผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 ผู้นำท้องถิ่น จากการศึกษาปัจจัยการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนตำบลนาหว้า ด้านผู้นำท้องถิ่น ปรากฏว่า เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญมากในการรวมกลุ่ม ซึ่งมีอยู่ 2 คน คือ นายทองแก้ว สังข์แก้ว อดีตกำนันตำบลนาหว้า และนายเกล้า แก้วเพชร อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลนาหว้า ปัจจุบันเป็นแกนสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายเกล้า แก้วเพชร เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าพูดกล้าทำ กล้าแสดง

ออก มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีความรู้ความสามารถเข้าใจสภาพสังคมในหมู่บ้านเป็นอย่างดีและเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มได้ชักนำชาวบ้านที่มีความสนใจความต้องการเข้ามารวมตัวกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนและกิจกรรมต่างๆ และได้จัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโคตำบลนาหว้า โดยการจัดตั้งเริ่มแรก นายเคล้า แก้วเพชร เป็นประธานกรรมการบริหารกลุ่ม ต่อมาได้สละตำแหน่งประธานให้มีการเลือกตั้งบุคคลอื่นแทน นอกจากนี้ นายเคล้า แก้วเพชร ยังได้ดำรงตำแหน่งต่างๆ อีกหลาย ตำแหน่งในตำบลนาหว้า เช่น เจริญญีกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ประธานชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา อาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น จนได้รับรางวัลดีเด่นเชิดชูเกียรติมากมาย เช่น รางวัลคนดีศรีสังคม จังหวัดสงขลา ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น เป็นต้น ปัจจุบันนายเคล้า แก้วเพชร เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโคตำบลนาหว้า นอกจากนี้ในระยะหลังได้เกิดผู้นำรุ่นใหม่หลายคนและสามารถนำกลุ่มแทนผู้นำรุ่นก่อนได้อย่างดี จากความเคารพนับถือ ความรู้ความสามารถของผู้นำท้องถิ่น จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชาวบ้านตำบลนาหว้ารวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรต่างๆ ของตำบลนาหว้า และดำเนินการกิจการของกลุ่มก้าวหน้ามาตามลำดับ

5.1.2 ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ จากการศึกษาปัจจัยการรวมกลุ่มด้านความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติของชาวบ้านนาหว้าบรรพบุรุษส่วนใหญ่สืบเชื้อสายทางเครือญาติตามกันมา โดยบรรพบุรุษได้อพยพมาจากจังหวัดพัทลุง ได้มาช่วยกันก่อตั้งชุมชนนาหว้าขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว ชาวบ้านตำบลนาหว้ามีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานค่อนข้างน้อยมาก เมื่อเป็นเครือญาติเดียวกันก็ส่งผลให้การดำเนินกิจการต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น ดังที่เคล้า แก้วเพชร อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 และ นิคม แก้วเพชร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันสรุปได้ว่า บ้านนาหว้าเป็นชุมชนเก่าแก่ชุมชนหนึ่งมีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้มาเป็นเวลานาน จากการเล่าสืบต่อกันมาว่าบรรพบุรุษดั้งเดิมของชาวบ้านตำบลนาหว้าอพยพมาจากจังหวัดพัทลุงเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์และเป็นลักษณะเครือญาติกัน จึงทำให้มีความรักสนิทสนมผูกพันกันมาก การกระทำกิจกรรมต่างๆ ชาวบ้านจะรวมตัวกันได้โดยง่าย มีจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นสูงและมีความต้องการให้ท้องถิ่นตนเองเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น เมื่อท้องถิ่นประสบปัญหาต่างๆ ทุกคนจะร่วมกันแก้ปัญหาด้วยความเต็มใจ ทำให้มีการรวมกลุ่มกันได้โดยง่าย ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชาวบ้านตำบลนาหว้ารวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรและกิจกรรมต่างๆ ของตำบลนาหว้า และดำเนินการกิจการของกลุ่มก้าวหน้ามาตามลำดับ

5.1.3 การเมืองการปกครอง การปกครองเป็นการดูแลคุ้มครองให้การดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นไปอย่างปกติสุข จากการศึกษาปัจจัยการรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโคตำบลนาหว้า ด้านการเมืองการปกครอง สามารถจำแนกได้ 2 แบบ คือ การปกครองโดยใช้จารีตประเพณีที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมักจะนับถือญาติผู้ใหญ่ ผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำทางศาสนา และการปกครองโดยใช้กฎหมายบ้านเมือง โดยมากจะใช้กฎหมายบ้านเมืองก็ต่อ

เมื่อมีการกระทำความผิดรุนแรง หากความผิดเล็กน้อยจะใช้กฎหมายบ้านเมืองก็ต่อเมื่อมีการกระทำ ความผิดรุนแรง หากความผิดเล็กน้อยจะใช้กฎหมายทางสังคม หรือจากจารีตประเพณี ดังที่ สมพงษ์ แก้วเพชร ประธานกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโคตำบลนาหว้า และเกล้า แก้วเพชร เหมัญญิก กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันสรุปได้ว่า เพราะในแต่ละชุมชนล้วนเป็นเครือญาติกัน จึงมีญาติผู้ใหญ่ร่วมกัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสหรือผู้ที่มีอายุมากกว่าแม้จะไม่ใช่เครือญาติกัน กรณีที่ชาวบ้านคนใดกระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรงนัก ผู้อาวุโสหรือผู้นำจะเรียกมาว่ากล่าวตักเตือนผู้กระทำความผิดมักจะยินยอมปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ปกติชาวบ้านตำบลนาหว้าไม่ค่อยกระทำความผิด ส่วนกรณีที่กระทำความผิดขั้นรุนแรงก็มอบให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองดำเนินการไปตามกฎหมายซึ่งมีน้อยมาก จากการที่ตำบลนาหว้าใช้การปกครองโดยยึดถือจารีตประเพณีเป็นส่วนใหญ่ จึงส่งผลให้ชาวบ้านตำบลนาหว้ามีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีความรักความสามัคคีซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน มีความผูกพัน และมีความวางใจซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้การ เมืองการปกครอง จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชาวบ้านตำบลนาหว้ารวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโคตำบลนาหว้าและดำเนินกิจการของกลุ่มก้าวหน้าตามลำดับ

5.1.4 การศึกษา การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คนเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนานั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่ตัวบุคคลไปสู่ครอบครัวและสังคม ชาวบ้านตำบลนี้มีโอกาสได้รับการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน ระบบนอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ชาวบ้านส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ นิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับสูง มีกลุ่มและองค์กรคอยพัฒนาคน ดังที่ นิคม แก้วเพชร ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลนาหว้า ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านในตำบลนาหว้าส่วนใหญ่จะสนใจในการศึกษา มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลนาหว้า มีกลุ่มและองค์กรต่างๆ เพื่อฝึกคนจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มต่างๆ มีถึง 80 กลุ่มชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ชาวบ้านเกือบร้อยละ 100 อ่านออกเขียนได้โดยจบประถมศึกษาปีที่ 4 และประถมศึกษาปีที่ 6 เสียส่วนมาก ส่วนบุตรหลานและเยาวชนในตำบลนี้ก็ได้รับการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชาวบ้านตำบลนาหว้ารวมตัวกันเป็นกลุ่มและดำเนินกิจการของกลุ่มก้าวหน้าตามลำดับได้เป็นอย่างดี

5.1.5 ศาสนา ศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญในการยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ และสร้างสังคมให้เป็นสุข ด้านศาสนา ปรากฏว่า การนับถือศาสนาของชาวบ้านในตำบลนาหว้า นั้น ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 63.1 ที่เหลือนับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 36.9 แต่ชาวบ้านก็สามารถอยู่ด้วยกันได้ เพราะแต่ละศาสนาก็สอนให้คนทำดีละความชั่ว ความเชื่อ ประเพณี ที่แตกต่างกันไม่ก้าวท้าวซึ่งกันและกัน ต่างก็มีความเข้มแข็งและมีความผูกพันใกล้ชิดกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ชาวบ้านตำบลนาหว้ามีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เป็นประจำ อยู่ด้วยกันแบบ

พี่น้องพี่น้องอาศัยซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐาน ตลอดทั้งการรวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว เกล้า แก้วเพชร ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ศาสนาพุทธนั้นมีความเข้มแข็งในชุมชนมานานแล้ว ผู้นำทางศาสนาพุทธมีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้นำกลุ่ม เมื่อมีงานบุญ งานแต่งงาน งานศพ ผู้นำทางศาสนาจะทำหน้าที่เป็นพิธีกรในการกล่าวนำในงาน เป็นต้น ส่วนศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่คนในชุมชนนับถือรองจากศาสนาพุทธ แต่ความเข้มแข็งขององค์กรศาสนาอิสลามก็มีมากเช่นกัน ชาวบ้านมีความเคร่งครัดในหลักคำสอนของศาสนา ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ โต๊ะอิหม่าม ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นบุคคลที่ชาวบ้านนับถือมาก ในด้านชาวบ้านก็เช่นกันส่วนใหญ่จะประพฤติและปฏิบัติตนอยู่ในคำสอนของทั้ง 2 ศาสนา หากใครฝ่าฝืนก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม จากการที่องค์กรศาสนาทั้ง 2 มีความเข้มแข็ง ชาวบ้านปฏิบัติตนอยู่ในคำสอนและมีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ก่อนแล้ว เช่น งานทำบุญ งานแต่งงาน งานศพ การลงแข่งแรงงาน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชาวบ้านตำบลนาหว้ารวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรต่างๆ และดำเนินกิจการของกลุ่มก้าวหน้ามาตามลำดับ

5.1.6 ความเชื่อ ความเชื่อเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เพราะความเชื่อเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ด้านความเชื่อ ปรากฏว่า ถึงแม้ว่าชาวบ้านตำบลนาหว้าจะนับถือศาสนาต่างกันก็ตามแต่มีความเชื่อที่ตรงกัน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าที่ และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ชาวบ้านตำบลนาหว้ามีความเชื่อว่ามีกิจการใด ๆ ถ้าได้บอกเล่าเช่นไหว้บรรพบุรุษ เจ้าที่ที่ตนนับถือจะทำให้การจัดการกิจการในเรื่องต่างๆ ประสบความสำเร็จ และปฏิบัติสืบต่อกันมา ส่วนความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือว่า “โต๊ะนาหว้า” เมื่อชาวบ้านจะทำกิจการใดให้ประสบผลสำเร็จก็จะบอกกล่าว “โต๊ะนาหว้า” ขอให้ช่วยในกิจการที่จะกระทำให้ประสบความสำเร็จ

5.1.7 ประเพณี ประเพณีเป็นแนวปฏิบัติที่ดั่งงามต่อตนเองและสังคม จากการศึกษาด้านประเพณี ปรากฏว่า มีประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ เช่น ประเพณีชักพระ ประเพณีทำบุญวันสารทเดือนสิบ ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ส่วนประเพณีเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เช่น ประเพณีฮารีรายอ ประเพณีถือศีลอด ประเพณีเข้าสู่นัด เป็นต้น ชาวบ้านตำบลนาหว้ายึดถือปฏิบัติในประเพณีทางพุทธศาสนาและประเพณีทางศาสนาอิสลาม ต่างก็ยึดถือและปฏิบัติกันมานานจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติต่อๆ กันมา ทุกประเพณีล้วนเป็นสิ่งที่ดั่งงาม ต่างก็สอดคล้องแทรกคอดีให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจอ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์

5.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การที่มนุษย์จะดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ หลายด้าน โดยเฉพาะปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้มนุษย์ต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ตนเองมีเศรษฐกิจดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยหนึ่ง

ที่มีผลทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อที่จะจัดการกิจการบางอย่างร่วมกัน โดยหวังผลที่จะให้สมาชิกทุกคนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นที่มีผลต่อการรวมกลุ่ม ปรากฏว่าประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ความต้องการสร้างอาชีพเสริม ความต้องการแก้ไขปัญหาด้านการตลาด และความต้องการแก้ปัญหาเรื่องเงินทุน เป็นต้น

5.3 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมชุมชน เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่ม เพราะการที่คนจะมารวมกลุ่มกันได้นั้น สภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมไม่เอื้ออำนวย การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านการเกษตร การแปรรูปผลผลิตเกษตร หรือด้านอื่นย่อมไม่เกิดผลสำเร็จได้ หรืออาจจะเกิดผลสำเร็จได้ในช่วงระยะสั้นๆ แต่ความยั่งยืนความเข้มแข็งของชุมชนย่อมเกิดขึ้นได้ยาก จากการศึกษาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมบริเวณตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่ม ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การมีที่สาธารณประโยชน์ภายในชุมชน การมีแหล่งน้ำสาธารณประโยชน์ในชุมชน การมีที่ตั้งอยู่ใกล้ตลาดใหญ่ การมีการตั้งถิ่นฐานแบบจับกลุ่มบ้าน

5.4 ปัจจัยด้านโครงการของรัฐ เป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพราะรัฐบาลมีนโยบายที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นการพัฒนาชนบทเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเกษตรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศให้มีการอยู่ดีกินดี มีผลผลิตทางการเกษตรที่เพียงพอต่อความต้องการดำรงชีพ เพราะการประกอบอาชีพของเกษตรกรจะนำมาซึ่งปัจจัยสี่ และยังรวมไปถึงสภาพความเป็นอยู่ในสังคม ถ้าหากประชากรมีรายได้ดี สภาพความเป็นอยู่ก็ดีขึ้นไปด้วย อันส่งผลถึงความกินดีอยู่ดี การศึกษาดี การประกอบอาชีพของเกษตรกรที่ผ่านมาได้ประสบปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น คุณภาพของดินไม่เหมาะสมในการเกษตร แหล่งน้ำไม่เพียงพอ ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ เป็นต้น รัฐบาลพยายามดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อเป็นการช่วยเหลือประชาชนที่ประกอบอาชีพการเกษตร โดยให้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม รัฐสนับสนุนโครงการต่างๆ ผ่านหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบให้การสนับสนุน ทั้งในลักษณะที่เป็นเงินงบประมาณ และปัจจัยการผลิต จากการศึกษาปัจจัยด้านโครงการของรัฐที่มีต่อการรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีโครงการที่สำคัญ ได้แก่ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มของรัฐ โครงการพัฒนากลุ่มของรัฐ และโครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตของรัฐ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีผู้ศึกษาไว้พอประมวลสรุปได้ดังนี้

นริษา ตั้งอยู่ดี (2541 : 173) ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรหาคใหญ่ จำกัด จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า องค์กรประกอบที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรหาคใหญ่ จำกัด จังหวัดสงขลา จำแนกได้ 4 ด้าน คือ ด้านคน ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการและพนักงานสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ตรวจบัญชีสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์ ด้านทุน ได้แก่ จำนวนเงินทุน และแหล่งเงินทุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ที่ตั้งสำนักงาน เครื่องใช้สำนักงาน ทรัพยากรทางการเกษตร ด้านการจัดการ ได้แก่ แผนงานและโครงการ การจัดองค์กร การประสานงาน และการควบคุมด้านอื่น ๆ ได้แก่ นโยบายรัฐบาล ภาวะเศรษฐกิจ สภาพสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการดำเนินงาน จำแนกได้ 2 ด้าน คือ การบริหารงาน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยความสะดวก การประสานงาน และการควบคุม การปฏิบัติงาน ได้แก่ งานการให้สินเชื่องานการรับฝากเงิน งานการซื้อการขาย งานการให้การศึกษา งานสวัสดิการ และงานส่งเสริมอาชีพ ผลกระทบจากการดำเนินงานจำแนกได้ 2 ด้าน คือ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การส่งเสริมเงินทุนในการประกอบอาชีพ การส่งเสริมนิสัยการออม การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ และการส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมการช่วยเหลือตนเอง การส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมความสัมพันธ์ในสังคม และการส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรม

สมคิด รัตนวงศ์ (2543 : 146) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ อยู่ในระดับปานกลาง
2. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ ตามตัวแปรอิสระปรากฏว่า กรรมการกลุ่มเกษตรกรที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป สมาชิกในครอบครัว 5 คนขึ้นไป อาชีพหลักทำนา รายได้ของครอบครัวสูงกว่า 120,000 บาทต่อปี ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง 5 ปีขึ้นไป และดำรงตำแหน่งทางการอื่น ๆ มีส่วนร่วมมากกว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี สมาชิกในครอบครัวต่ำกว่า 5 คน อาชีพหลักทำสวน รายได้ของครอบครัว 120,000 บาทต่อปีลงมาตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรด้านเพศ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส ไม่แตกต่างกัน
3. ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มเกษตรกรที่สำคัญ เช่น

กรรมการบางคนขาดความรู้และทักษะ กลุ่มเกษตรกรขาดเงินทุนไม่มีค่าตอบแทนให้กรรมการ เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่สำคัญ เช่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนความรู้โดยการฝึกอบรมหรือดูงาน และสนับสนุนงบประมาณมากขึ้น

พรรณิ ธรรมโชติ (2532 : ก-ข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยบ่งชี้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. เพศ จำนวนสมาชิกครอบครัว ฐานะเศรษฐกิจ ฐานะทางเศรษฐกิจ และความรู้ความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงไม่เป็นตัวบ่งชี้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2. อายุ และเจตคติของสมาชิกที่มีต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นปัจจัยบ่งชี้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ = .2412

3. อายุ ความรู้ความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและเจตคติของสมาชิกที่มีต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สามารถร่วมกันบ่งชี้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $> .0001$ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ = .6036

แนว โสคติพันธุ์ (2534 : ก-ข) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านร่วมปฏิบัติการตามโครงการด้านร่วมคิด ด้านร่วมตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลาง และด้านติดตามผลประเมินผลอยู่ในระดับต่ำ

2. เพศชายมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ป.6 และ ป.4 - ป.6 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาดำกว่า ป.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ป.6 กับ ป.4 - ป.6 ไม่พบความแตกต่าง ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000 บาทขึ้นไป และ 3,000 - 5,000 บาท มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนสูงกว่าผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001 บาทขึ้นไป กับ 3,001 - 5,000 บาท ไม่พบความแตกต่าง ผู้ที่เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นหรือไม่เคยเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผู้ที่เป็นผู้นำหรือเคยเป็นผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นผู้นำ หรือไม่เคยเป็นผู้นำท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาชุมชนมากมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาชุมชนปานกลางและอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผู้ที่มี

ความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลักที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นมากมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่มีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลักที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นปานกลางและน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อายุ ขนาดของครอบครัว ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน

3. ในการพัฒนาชุมชนนั้นควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากทั้ง 4 ด้าน คือ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการและร่วมติดตามผล ประเมินผล กิจกรรมการพัฒนาชุมชนนั้นควรเน้นการให้ความรู้ การเพิ่มรายได้ การเสริมสร้างพลังกลุ่มและการสร้างความคุ้นเคยกับนักพัฒนา

เชียรชัย ลิ้มสกุล (2534 : ก - ข) ศึกษาเรื่อง บทบาทของฝ่ายวิชาการการพัฒนาชุมชนจังหวัดที่มีผลต่อการดำเนินงานตามแผนงานการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามทัศนะของพัฒนากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทของฝ่ายวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดที่มีผลต่อการดำเนินงานตามแผนงานการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ปฏิบัติจริง อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนแง่ที่ค่าหวังอยู่ในระดับสูง

2. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทฝ่ายวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดที่มีผลต่อการดำเนินงานตามแผนงานการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ปฏิบัติจริง อยู่ในระดับปานกลางเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ด้านการบริหารการฝึกอบรม ด้านการบริการทางวิชาการ และด้านงานทะเบียน

3. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทของฝ่ายวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดที่มีผลต่อการดำเนินงานตามแผนงานการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตในแง่ที่คาดหวังอยู่ในระดับสูงเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านการบริการทางวิชาการ ด้านการบริหารการฝึกอบรม และงานทะเบียน

4. เมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทของฝ่ายวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดที่มีผลต่อการดำเนินงานตามแผนงานการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตในแง่ที่ปฏิบัติจริงกับที่คาดหวัง ผลปรากฏว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .0001 และเมื่อจำแนกการปฏิบัติงานออกเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้านดังกล่าวก็พบว่า ก็มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .0001 เช่นเดียวกัน

5. เปรียบเทียบการปฏิบัติจริงตามบทบาทของฝ่ายวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดตามทัศนะของพัฒนากรที่มีเพศ อายุการทำงานต่างกัน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนระดับการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน

6. ปัญหาในการดำเนินงานตามบทบาทของฝ่ายวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดในการช่วยเหลือสนับสนุนทางวิชาการในการดำเนินงานตามแผนงานการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยภาพรวมมีปัญหาการดำเนินงานอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละด้านปรากฏว่า งบประมาณสำหรับดำเนินการสนับสนุนทางวิชาการสูงสุด และที่ต่ำสุด คือ การแนะนำช่วยเหลือทางวิชาการในการแก้ไขปัญหา

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการใช้วิธีศึกษาข้อมูลภาคสนาม และใช้ข้อมูลเอกสารประกอบด้วยหากจำเป็นที่ข้อมูลนั้นเอื้อต่อการวิเคราะห์ตีความตามประเด็นศึกษา โดยผู้ศึกษาจะดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. **ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและแหล่งพื้นที่ศึกษา** โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ในการกำหนดกรอบความคิดและแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนสำรวจและศึกษาองค์กรชุมชนบ้านนาหว้าในพื้นที่ศึกษาดังกล่าวด้วย

2. **ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล** โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ในพื้นที่ศึกษาเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการโดยใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

2.1 **สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามองค์กรชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษาเกี่ยวกับ** แนวคิดในการก่อตั้ง พัฒนาการขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาและแก้ปัญหา การปรับตัวขององค์กรชุมชนทั้งที่เป็น โครงสร้างรูปแบบในการบริหารจัดการขององค์กร การกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน ตลอดจนองค์กรภายนอกที่เข้ามา มีบทบาทในการสนับสนุน โดยการสัมภาษณ์ เค้าเล่า แก้วเพชร ผู้ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จิตร แหงใจ จิรายุ แก้ววิจิตร จำนวน แรกพิณิจ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า กรรมการกองทุนต่างๆ และตัวแทนองค์กรสนับสนุน เป็นต้น การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ตลอดจนถ่ายภาพประกอบ

2.2 **การเข้าร่วมประชุมกรรมการกลุ่มองค์กรชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษา** กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งผู้ศึกษาจะบันทึกเทป และจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ และนำมาประมวลกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และถอดเทปเพื่อนำข้อมูลมาจำแนกตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3. **ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล** ผู้ศึกษาจะดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 **นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่างๆ มาศึกษาอย่างละเอียดตามขอบเขตด้าน** เนื้อหาที่กำหนดไว้

3.2 **นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งได้จดบันทึกไว้และบันทึกไว้ใน** แถบเสียงมาถอดความ โดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นศึกษา

3.3 **นำข้อมูลภาพมาตรวจสอบความสอดคล้องกับเนื้อหาและความชัดเจนของภาพ** เพื่อนำมาใช้เป็นภาพประกอบในการศึกษาครั้งนี้

3.4 นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.5 นำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์หาค่าตัวชี้วัดโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** โดยการนำเอาข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาจำแนกหมวดหมู่ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ นำมาวิเคราะห์ตีความโดยปรับใช้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาวัฒนธรรม และจิตวิทยา เช่น ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีการกระทำทางสังคม ทฤษฎีการจัดระเบียบทางสังคม และทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐาน และนำค่าสถิติจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าตัวชี้วัด

5. **ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า** โดยการเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้น (ค่าเฉลี่ย ร้อยละ) และภาพประกอบ

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Non probability sampling) คือ เลือกโดยจงใจหรือแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำนวน 41 คน

แบบสัมภาษณ์องค์การชุมชน : ชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
1.1 การประมวลภาพรวมการพัฒนาจากข้อมูลทุติยภูมิ (ตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการพัฒนาที่กล่าวถึงในเอกสารโครงการ)	ทรัพยากร, กิจกรรม, หลักวัตรระยะการพัฒนา (milestone), การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ (หนึ่งในหลายๆ องค์การชุมชนที่มีอยู่)	การสร้างกองทุน, ระดับการรวมตัว (ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร), วัตถุประสงค์, สมาชิกภาพ, และพัฒนาการของการเข้าร่วมกับกลุ่มของชุมชน	- เอกสาร, บันทึกการประชุม, ระเบียบการก่อตั้งกลุ่ม
1.2 กลุ่มออมทรัพย์มีพัฒนาการมาอย่างไรจากอดีต – ปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> - อะไรคือกิจกรรมที่ได้ทำและผลที่เกิดขึ้น - ปัญหาที่พบและจุดความท้าทายจากมุมมองของสมาชิกและผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก (ถ้ามี) - ใครคือผู้ก่อตั้งกลุ่ม - เป้าหมายการก่อตั้งกลุ่มในตอนแรกคืออะไร - วัตถุประสงค์และวิสัยทัศน์การก่อตั้ง (มองในเชิงพัฒนาการอดีต – ปัจจุบัน) 	<ul style="list-style-type: none"> - แผนกิจกรรมที่วางไว้ - การดำเนินงานตามแผน - การจัดการด้านเงินกู้ของชาวบ้านโดยทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านในพื้นที่ - ผู้นำ

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
1.3 กลุ่มออมทรัพย์มีการดำเนินการอย่างไร?	<ul style="list-style-type: none"> - การแบ่งหน้าที่ภายในได้โครงสร้างของกลุ่ม - การเข้าร่วมของชุมชน - การตัดสินใจในกระบวนการทำงานระดับต่างๆ - เครื่องมือด้านการบัญชีและสินเชื่อ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความกลมกลืนภายในกลุ่ม (group cohesion) - การสำนึกต่อหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ที่รับมอบหมาย - การเข้าร่วมการประชุม - การส่งคืนเงินกู้ - การสื่อสารระหว่างกลุ่มกับสมาชิก 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลทุติยภูมิ - สมาชิกกลุ่ม - ผู้นำ / ตัวแทนของกลุ่ม
1.4 สมาชิกและผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เองการทำงานกลุ่มออมทรัพย์อย่างไร?	<ul style="list-style-type: none"> - อะไรคือตัวชี้วัดความสำเร็จ? - อะไรคือหลักวัดกระบวนการพัฒนา? - อะไรคือความคาดหวังที่ได้รับการตอบสนอง? 	<ul style="list-style-type: none"> - ความต่อเนื่องในการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้าน
1.5 กลุ่มออมทรัพย์ได้พัฒนาจากฐานโครงสร้าง, วัฒนธรรมและค่านิยมดั้งเดิมอย่างไร, หรืออย่างน้อยแค่ไหน?	<ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้าง + ค่านิยมในวัฒนธรรมเดิมของชุมชนคืออะไร? - สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญมากน้อยแค่ไหนสำหรับตัวองค์กรชุมชนและสมาชิกองค์กร? - บทบาทผู้นำธรรมชาติภายในตัวองค์กรชุมชนคืออะไร? 	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับความผสมกลมกลืนระหว่างโครงสร้างดั้งเดิมของชุมชนกับโครงสร้างองค์กรชุมชน (ที่ศึกษา) - ความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างสมาชิกกับผู้นำและตัวองค์กรท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำทางการประชุม - ผู้นำธรรมชาติ - ชาวบ้านทั่วไป - องค์กรชุมชนอื่นๆ

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
1.6 บทบาทของกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนคืออะไร	<ul style="list-style-type: none"> - เพราะเหตุใดชาวบ้านจึงเข้าร่วม (หรือไม่เข้าร่วม) กับกลุ่ม? - เกณฑ์การรับและไม่รับสมาชิก - กิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่มออมทรัพย์ในระดับชุมชนนอกเหนือจากกิจกรรมประจำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับการรับสมาชิก - ความตื่นตัวของชุมชนต่อกิจกรรมกลุ่ม - ประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่มในสายตาชาวบ้าน, การเลือกปฏิบัติในการให้บริการมีหรือไม่? หรืออย่างไร? 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านทั่วไป - เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน - เจ้าหน้าที่ ธกส. - เจ้าหน้าที่เกษตร, ประมง, ปศุสัตว์ - เจ้าหน้าที่อนามัย
1.7 แผนการและวิสัยทัศน์ของกลุ่มฯ (รวมทั้งของชาวบ้านทั่วไป) ต้องการพัฒนาชุมชนในอนาคตคืออะไร?	<ul style="list-style-type: none"> - แผนการที่พูดถึงมีหรือไม่, หรืออย่างไร? - ลักษณะแผนมีการกำหนดไว้ระยะสั้น-ยาว แต่ไหนและอย่างไร - การจัดการสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์กลุ่มกับผลประโยชน์ตนเอง - แผนการสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของการพัฒนาแค่ไหน? 		<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิก - ตัวแทนกลุ่ม / ผู้นำ

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
2.1 การประมวลภาพรวมพัฒนาการการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนจากภายนอก	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงาน, นโยบาย, วัตถุประสงค์, และกิจกรรมการสนับสนุนส่งเสริมองค์กรชุมชน 		<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลเอกสาร - ข้อมูลจากการฟังบรรยายสรุปโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.2 หน่วยงานที่อื่นที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาชนบท	<ul style="list-style-type: none"> - สำคัญอย่างไร - ขอบข่ายความสำคัญของบทบาทองค์กรเหล่านี้เป็นอย่างไร? 	<ul style="list-style-type: none"> - การตอบสนองต่อประโยชน์ของชุมชนและองค์กรชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - ข้อมูลจากตัวแทนองค์กรชุมชน
2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานเหล่านี้ดำเนินไปอย่างไร?	<ul style="list-style-type: none"> - ความเกี่ยวข้องกับชุมชนเกิดขึ้นอย่างไร? (เป็นไปโดยโครงสร้างหรือโดยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล) - การสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกเหล่านี้มีต่อองค์กรชุมชนอย่างไร? - ความถี่ของการติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรอะไรคือเครื่องมือที่หน่วยงานเหล่านี้ใช้ในการทำงาน? 	<ul style="list-style-type: none"> - ความใกล้ชิดระหว่างองค์กรชุมชนกับหน่วยงานสนับสนุน 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - ตัวแทนองค์กรชุมชน

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
2.4 อะไรคือสิ่งที่หน่วยงานเหล่านี้ให้ กับชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน?	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานเหล่านี้ส่งเสริมวิธีการ พัฒนาของชุมชนอย่างไร? - แต่ละหน่วยงานมองสิ่งทีตนเอง ให้กับกระบวนการพัฒนาของ ชุมชนอย่างไร? - พัฒนาการของแนวคิดและการมี บทบาทต่อชุมชนของแต่ละ หน่วยงานเป็นอย่างไร (ทั้งใน ส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ ความคิดใหม่ๆ, การช่วยเหลือ ทางวัตถุ, การทำหน้าที่ที่ปรึกษา กับชุมชน, การให้ความรู้เทคนิค และข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อ การพัฒนาของชุมชน... ฯลฯ)? 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานต่างๆ ให้ความสำคัญ ต่อค่านิยมและแบบแผนทาง วัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย (ชุมชน) - ความถี่และระยะเวลาในการ ทำงานในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - ตัวแทนองค์กรชุมชน
2.5 องค์กรชุมชนคาดหวังอะไรกับ หน่วยงานสนับสนุนส่งเสริมจาก ภายนอก?	<ul style="list-style-type: none"> - ประเภทของการช่วยเหลือ สนับสนุนที่คาดหวังจากหน่วย งานภายนอก (ความรู้, เทคนิค, การช่วยเหลือทางวัตถุ, ฯลฯ) - อะไรคือผลประ โยชน์ที่ต้องการ? 		<ul style="list-style-type: none"> - ตัวแทนองค์กรชุมชน

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
2.6 หน่วยงานภายนอกของกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนอย่างไร	<ul style="list-style-type: none"> - อะไรคือตัวชี้วัด/เกณฑ์การตัดสินที่หน่วยงานเหล่านี้ใช้? - อะไรคือความท้าทาย - มองการพัฒนาขององค์กรชุมชนในอนาคตอย่างไร? - ประเมินศักยภาพและข้อจำกัดขององค์กรชุมชนอย่างไร? 	<ul style="list-style-type: none"> - การรับสมาชิกเครือข่ายและความต่อเนื่องของสมาชิกภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานสนับสนุนการพัฒนาจากภายนอก
3.1 พัฒนาการของเครือข่ายเป็นมาอย่างไร	<ul style="list-style-type: none"> - ความคิดและความคาดหวังที่มีต่อการรวมตัวในรูปเครือข่ายคืออะไร? - พื้นที่และประเภทขององค์กรชุมชนที่อยู่ภายใต้ขอบข่ายของ “เครือข่าย” - สมาชิกเครือข่ายมีบทบาทอะไรบ้างต่อกระบวนการเครือข่ายโดยรวม? 		<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกเครือข่าย, แต่ละระดับ (อำเภอ, จังหวัด)
3.2 อะไรคือบทบาทผู้ประสานในกระบวนการพัฒนา “เครือข่าย”?	<ul style="list-style-type: none"> - เกณฑ์อะไรบ้างที่ใช้ในการค้นหาและเลือกสรรสมาชิกเครือข่าย? 		<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ประสาน - สมาชิกเครือข่าย

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ประสานประเมินบทบาทตนเองอย่างไร ในการส่งเสริมการพัฒนาเครือข่าย? - สมาชิกเครือข่ายและหน่วยงานภายนอกมองบทบาทผู้ประสานอย่างไร? - บทบาทของผู้ประสานในการส่งเสริมเครือข่ายมีพัฒนาการมาอย่างไรและมีความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาเครือข่ายในอนาคตอย่างไร? 		
3.3 บทบาทหน้าที่ (function) ของเครือข่ายคืออะไร?	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดเครือข่ายตามประเด็น หรือเครือข่ายย่อยภายใต้กิจกรรมของเครือข่ายใหญ่ดำเนินการไปอย่างไร? - มีการถ่ายโยงข้อมูลข่าวสาร / ความรู้ระหว่างเครือข่ายในระดับต่างๆ อย่างไร 	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องมือการสื่อสาร (ทางการ, ไม่เป็นทางการ, ระบบเอกสารเครือข่าย, การประชุมประจำ, การรายงานกิจกรรม) 	<ul style="list-style-type: none"> - เอกสารเกี่ยวกับเครือข่าย - ประเภทของเครือข่าย - รายงาน, เอกสารการประชุม

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ตัวชี้วัด	ที่มาของข้อมูล
*เป้าหมายของการสร้างเครือข่ายสำหรับสมาชิกเครือข่ายคืออะไร?	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่ายในระดับต่างๆ ดำเนินไปอย่างไร? - อะไรคือบรรทัดฐาน (Norm) และระเบียบที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันภายในเครือข่าย? - ใครรับผิดชอบภารกิจด้านการจัดการต่างๆ ของเครือข่าย (organizational duties?) - อะไรคือผลประโยชน์ของการมีเครือข่าย? - อะไรคือความคาดหวังของสมาชิกต่อเครือข่าย? - อะไรคือเป้าหมายร่วม (common goal) ของสมาชิก? - อะไรคือความคิดและคุณค่าที่มีส่วนสำหรับในการหล่อเลี้ยงการดำรงอยู่ของเครือข่าย? 	<ul style="list-style-type: none"> - ความกลมกลืน (convergence) ระหว่างเป้าหมายต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - การพบปะ / ประชุมร่วมกับสมาชิกเครือข่าย

<p>* ยุทธศาสตร์ “เครือข่าย” คืออะไร (จากประสบการณ์รูปธรรมที่ศึกษา)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อไหร่ที่เครือข่ายจะมีปฏิบัติการในฐานะองค์กรร่วมของชุมชน (entity) ? และอย่างไร? - เครือข่ายมีการประสานงานอยู่กับใครบ้าง? ใครคือแนวร่วมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเครือข่าย? - อะไรคือวิสัยทัศน์และแผนการทำงานของเครือข่ายในอนาคต? - การได้รับการยอมรับของเครือข่ายบริหารทิศทางสังคม – การเมืองในระดับกว้าง? 	<ul style="list-style-type: none"> - สถานะทางกฎหมาย (ถ้ามี) - การแสดงตัวต่อสาธารณะ - การส่งผลและถ่ายโยงประสิทธิผลสู่สาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกเครือข่าย - บุคคล / หน่วยงานและผู้มีบทบาทอื่นๆ ในเรื่องนี้
---	--	--	---

แผนบันทึกข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มออมทรัพย์

1. ชื่อกลุ่มออมทรัพย์.....
ตั้งอยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

2. ชื่อประธานกลุ่ม.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

3. โครงสร้างการบริหารกลุ่มประกอบด้วยคณะกรรมการ.....ฝ่าย ดังนี้
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. แนวคิดในการก่อตั้ง.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. ก่อตั้งเมื่อ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....มีสมาชิกในวันก่อตั้ง
จำนวน.....คน ได้รับเงินสะสมในวันก่อตั้ง จำนวน.....บาท โดยมีหน่วยงานหรือ
กลุ่มองค์กรที่ให้การสนับสนุนในการก่อตั้ง.....

ประชุมประจำเดือน วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

6. วัตถุประสงค์ของกลุ่ม
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

กองทุนเพื่อการศึกษา () มี () ไม่มี

ถ้ามีก่อตั้งเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ได้เงินมาจากไหน

.....

มีหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงิน ดังนี้.....

.....

กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ () มี () ไม่มี

ถ้ามีก่อตั้งเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ได้เงินมาจากไหน

.....

มีหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงิน ดังนี้.....

.....

กองทุนเพื่อผู้ประสบภัย () มี () ไม่มี

ถ้ามีก่อตั้งเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ได้เงินมาจากไหน

.....

มีหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงิน ดังนี้.....

.....

สวัสดิการร้านค้า (ศูนย์สาริตการตลาด) () มี () ไม่มี

ถ้ามีก่อตั้งเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ได้เงินมาจากไหน

.....

มีหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงิน ดังนี้.....

.....

7. ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด จำนวน.....คน มีเงินสะสมของกลุ่ม ฯ รวมทั้งหมด
จำนวน.....บาท โดยกำหนดระเบียบการฝากเงินและการกู้เงินไว้ ดังนี้

7.1 กลุ่มได้วางระเบียบการฝากเงินสะสมหรือสัจจะของสมาชิกไว้ หุ้่นละ.....บาท
สมาชิกแต่ละคนจะฝากเงินสะสมได้ไม่เกินคนละ.....หุ้่น/หรือ คนละ.....บาท
การฝากเงินพิเศษของสมาชิกมี () หรือ ไม่มี () และหากมีกลุ่มฯ ได้กำหนดระเบียบไว้
ว่า.....

7.2 สมาชิกใช้สิทธิในการกู้เงินได้.....ประเภท มีระเบียบปฏิบัติ ดังนี้
กูประเภทฉุกเฉิน () มี () ไม่มี ถ้ามีใช้หลักเกณฑ์ในการให้กู้ไว้ว่า

กูประเภทสามัญ มีหลักเกณฑ์ในการให้กู้ ดังนี้

กูประเภทพิเศษ หรือประเภทอื่น ๆ () มี () ไม่มี ถ้ามีใช้หลักเกณฑ์ในการให้กู้ว่า

การค้ำประกันเงินกู้และการขึ้นกู้ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

7.3 การปันผล มีหลักเกณฑ์ในการปันผลแก่สมาชิก ดังนี้

8. ข้อมูลกองทุนค่ารักษาพยาบาลและสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์

8.1. กองทุนค่ารักษาพยาบาล () มี () ไม่มี

ถ้ามีก่อตั้งเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ได้เงินมาจากไหน

.....

.....

เริ่มจ่ายเงินรักษาพยาบาลให้สมาชิกได้ เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หรือมีแผนในการจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้สมาชิกในเดือน.....พ.ศ.....

เหตุผล.....

.....

กรณีที่จ่ายค่ารักษาพยาบาลแล้วมีหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลดังนี้

.....

.....

.....

.....

.....

มีหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินมาปนกิจ ดังนี้.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. ปัญหาและความต้องการของกลุ่มออมทรัพย์

9.1 มีปัญหาอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

9.2 มีความต้องการอย่างไร.....

.....

.....

.....

9.3 มีความคิดว่าจะแก้ปัญหาได้.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

ผู้บันทึกข้อมูล

ตำแหน่ง.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดสงขลา

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์และกองทุน
บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุปี
3. อาชีพ.....
4. การนับถือศาสนา.....
 พุทธ อิสลาม อื่น ๆ
5. ระดับการศึกษา
 ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
 อนุปริญญา ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี อื่น ๆ
6. ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า
 เป็นมา.....ปี ไม่เป็น
7. สมาชิกในครอบครัวมีทั้งหมด.....คน
8. สมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ทั้งหมด.....คน

ตอนที่ 2 ทักษะคิตที่มีต่อกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าและกองทุนบ้านนาหว้า
(โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านเลือก)

หัวข้อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ผู้นำเป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ ของกลุ่มออมทรัพย์ มีการวางแผนการจัดการ วางกฎ ระเบียบแบบแผน ในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ					
2. ผู้นำมีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ สุจริต ทุ่มเทงานด้านต่าง ๆ แก่กลุ่มออมทรัพย์					
3. ผู้นำมีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนา กลุ่มอยู่เสมอ					
4. ผู้นำผู้สร้างบรรยากาศที่ดี สร้างขวัญและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในกลุ่มทรัพย์					
5. ผู้นำเป็นผู้ที่เชื่อมั่นต่อหลักการของกลุ่มสามารถแก้ปัญหา และการทำกิจการต่าง ๆ อันจะนำมาซึ่งความรักและความปรารถนาดีให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม					
6. กลุ่มสามารถให้สวัสดิการแก่สมาชิกที่ครอบคลุมวิถีการดำรงชีวิตครบทุกด้าน					
7. กลุ่มสามารถดำเนินงานและสร้างผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่ม					
8. กลุ่มสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้					
9. กลุ่มมีความเข้มแข็ง มั่นคงและสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาท้องค์กรภายนอก					
10. กลุ่มสามารถดำเนินดำเนินงานให้มีความเจริญก้าวหน้า ตามวัตถุประสงค์และความต้องการของสมาชิก					
11. กลุ่มสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน					
12. กลุ่มมีการจัดประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง					

หัวข้อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
13. กลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ตรวจสอบการดำเนินงานอย่างเปิดเผยและโปร่งใส					
14. กลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์					
15. กลุ่มจัดตั้งขึ้นมาโดยการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนและกำหนดข้อบังคับร่วมกัน					
16. กลุ่มมีการจัดการเรียนรู้ให้สมาชิกชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการ					
17. กลุ่มจัดให้สมาชิกมีการเรียนรู้การดำเนินงานของกลุ่มอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง					
18. กลุ่มจัดการเรียนรู้และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้จากองค์กรภายนอก					
19. กลุ่มมีการจัดทัศนศึกษาดูงานภายนอกเพื่อนำความรู้มาใช้ในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ของตนเอง					
20. กลุ่มเชิญนักวิชาการจากภายนอกเข้ามาอบรมสัมมนาให้ความรู้ในการพัฒนากรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์					
21. กลุ่มออมทรัพย์มีการระดมทุนจากสมาชิกภายในชุมชน					
22. กลุ่มดำเนินงานโดยเน้นการใช้ทรัพยากรในชุมชนและส่งเสริมให้สมาชิกใช้ร่วมกัน					
23. การดำเนินงานของกองทุนมีการวางแผนและระดมความคิดเห็นร่วมกันของสมาชิกเพื่อการพึ่งตนเอง					
24. กลุ่มออมทรัพย์มีการส่งเสริมการผลิตเพื่อการบริโภคภายในชุมชน					
25. กลุ่มออมทรัพย์มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิกของชุมชน					

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

แนวคิดและแผนการ โครงสร้างการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาองค์กรชุมชนบ้านนาหว้าให้เข้มแข็ง

นโยบายหรือแนวทางการพัฒนาประเทศที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีพื้นฐานมาจากการศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่มีองค์ประกอบหลักเกี่ยวข้องกับคน ความรู้ และทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่นนั้น เป็นการพัฒนาที่มุ่งให้เกิดความยั่งยืนในทุกด้าน

กระแสของการพัฒนาชุมชนเป็นการให้ความสำคัญต่อคุณค่าของความเป็นคน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีพื้นฐานมาจากการพึ่งตนเอง สังคมวัฒนธรรม และความยั่งยืนเข้ามาแทนที่ มูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว 2 ประการ คือ ผลของการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นการผลิตจำนวนมากและให้ขายได้เงินมากๆ นั้น ส่งผลกระทบต่อเลวคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ชาวบ้านหรือเกษตรกรจำนวนมากที่เข้าสู่ระบบการผลิตดังกล่าวกลับมีปัญหาในการดำรงชีวิต คนเหล่านี้มีหนี้สินและยากจนลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการกู้ยืมเงินมาลงทุนในการผลิต และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยสี่ รวมทั้งปัญหาสุขภาพที่ติดตามมาจากผลกระทบของการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อการเกษตร ที่สำคัญการขายผลผลิตในราคาถูกมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะซื้อหาเครื่องอุปโภคและบริโภค มูลเหตุที่สำคัญประการที่สอง คือ กระแสความเคลื่อนไหวของชุมชน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และสังสมประสบการณ์ชีวิตที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าการพัฒนาในระดับชาติในรอบหลายสิบปีมานี้ได้หันมาเอาอย่างนานาประเทศในยุโรปและอเมริกา แต่ชุมชนจำนวนมากยังไม่ละทิ้งจุดเด่นของตน โดยเฉพาะการอยู่ร่วมและพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเป็นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของบุคคลและครอบครัว มีชุมชนจำนวนมากได้พิสูจน์ให้เห็นศักยภาพหรือความสามารถในการปรับใช้ หรือผสมผสานคุณค่าเท่าที่ปรากฏอยู่ในสังคมวัฒนธรรมของตนเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่รับมาจากภายนอก ส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การเปลี่ยนแปลงกระแสการพัฒนาชุมชนดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสที่เกิดขึ้นจากชุมชนที่ช่วยให้คนมีหลักประกันและมีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น ได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของงานพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาตามวิถีทางของชุมชนที่มีองค์กรในชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนานั่นเอง

กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนงนุช จังหวัดสงขลา เป็นกลุ่มองค์กรที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นชุมชนที่มีวิถีคิดและวิธีบริหารจัดการกองทุนและสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นตัว

แบบและเป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่นๆ ทั้งในพื้นที่อำเภอจะนะและนอกพื้นที่ รวมไปถึงคนและชุมชนต่างชาติต่างภาษา ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ดังกล่าวจากกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน การที่สมาชิกของกองทุนนำเงินซึ่งเป็นทรัพยากรที่พอมือของคนละเล็กละน้อยมารวมกัน เป็นโอกาสที่คนเหล่านี้ได้นำเอาประสบการณ์และความรู้ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้กองทุนของกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ที่ร่วมกันสั่งสมเอาไว้เกิดขึ้นเป็นความรู้ใหม่หรือประสบการณ์ชุดใหม่เกี่ยวกับบริหารจัดการและสวัสดิการชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาและพร้อมที่จะนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

จากการศึกษาพัฒนาการและโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้าที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า กองทุนสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ที่สมทบเข้ากับกองทุนสวัสดิการบ้านนาหว้า พอประมวลสรุปถึงพัฒนาการ และโครงสร้างการบริหารจัดการได้ดังต่อไปนี้

แนวคิดพัฒนาการและโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า

1. พัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า

สถานการณ์ในอดีตของชุมชนบ้านนาหว้า เคล้า แก้วเพชร ผู้นำและผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในปี 2518-2522 เป็นช่วงที่ชุมชนบ้านนาหว้าได้ประสบกับความยากลำบาก “เรือนไล่จาก ฟากไม้ไผ่ เดินหัวนา ป่าขี้ไถ” เป็นภาวะที่ชาวบ้านขาดเงินออมหรือไม่มีโอกาสออม เพราะสถาบันการเงินที่ชาวบ้านรู้จักในขณะนั้นคือ “ธนาคาร” และการที่ชาวบ้านจะเดินทางนำเงินไปฝากธนาคารในยุคนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ต้องใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างมากเพราะการคมนาคมไม่สะดวกอย่างปัจจุบัน และเงินจำนวนแค่สิบบาทยี่สิบบาทก็ไม่มีชาวบ้านคนไหนกล้านำไปฝาก หรือถ้าจะฝากก็ไม่รู้ว่าธนาคารไหนจะรับฝากแค่ 20 บาท เมื่อไม่มีสถาบันการเงินในชุมชนการเก็บออมของชาวบ้านก็เกิดขึ้นยากและเป็นช่วงบังเอิญที่กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งพัฒนาการมาร่วมประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และนำแนวคิดในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์และกลายเป็นทางเลือกของผู้คนในชุมชน ทำให้ผู้นำของชุมชนบ้านนาหว้าได้นำหลักการดังกล่าวไปเสนอแนวคิดดังกล่าวกับผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะนายเคล้า แก้วเพชร เป็นผู้นำหลักได้ออกเดินสายพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อทำความเข้าใจ และขอความเห็นในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชาวบ้านเห็นด้วยแต่ยังไม่สามารถเริ่มต้นได้ ซึ่งสุณิตย์ กาญจนรัตน์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้กล่าวเสริมว่า ผู้นำไปพูดทุกจุดเห็นด้วยทุกครั้ง แต่ไม่สามารถตั้งได้ เพราะจะมีคนไม่เห็นด้วยหรือนายทุนในหมู่บ้านจะไปยุให้ชาวบ้านเขวทุกครั้งตั้งไม่ได้สักที เพราะความไม่เชื่อใจกันและหวาดระแวงกันกลัวว่าเงินจะสูญหาย ในที่สุดได้เชิญแกนนำหลักๆ มาพูดคุยและ

ได้ออกนัดหมายพร้อมกับการแจกใบสมัคร โดยให้ผู้สนใจนำเงินและใบสมัครไปในวันที่ 16 มกราคม 2522 เมื่อถึงวันนัดหมายชาวบ้านที่สนใจได้มาสมัครเพียง 56 คน ได้เงินออมและค่าสมัครจากสมาชิก 860 บาท แต่ถือว่าเริ่มได้ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้ก็ตาม

กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2522 เล้า แก้วเพชร ซึ่งเป็นผู้นำที่รับแนวคิดมาจากกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ได้กล่าวถึงพัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าสรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าหลังจากเริ่มก่อตั้งในเดือนมกราคม 2522 แล้วก็ได้ทำการประชาสัมพันธ์เพื่อหาสมาชิกเพิ่ม โดยให้คณะกรรมการและสมาชิกได้ทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีโอกาสออมทรัพย์ แล้วนำเงินที่สมาชิกฝากในแต่ละเดือนไปฝากกับธนาคารออมสิน พอสิ้นปีก็จะไปเบิกเอาดอกเบี้ยมาปันผลให้กับสมาชิกปีละ 1 ครั้ง ทำอยู่แบบนี้ 3 ปี จนสมาชิกหลายคนที่เป็นหนี้สหกรณ์การเกษตรและเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรพบกับปัญหาเงินทุนหมุนเวียนและหนี้สิน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าต้องมาประชุมกันใหม่ และมีมติให้นำเงินที่ฝากธนาคารไว้ถึง 3 ปีแล้วออกมาให้ชาวบ้านกู้ให้หมด และร่วมกันกำหนดระเบียบในการกู้ การคืนเงิน และการปันผลให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก เมื่อมีการพัฒนารูปแบบที่สมาชิกสามารถกู้ได้ทำให้สมาชิกมาสมัครเพิ่มขึ้นเพื่อหวังจะได้กู้ และสมาชิกเก่าที่จะลาออกก็กลับมาอยู่เหมือนเดิม เพราะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่มที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกและชุมชน ทำให้กลุ่มพัฒนาดีขึ้นตามลำดับ และไม่มีปัญหาในการดำเนินการอีกต่อไป

การดำเนินงานที่ยึดถือผู้นำและความมีระบบที่สมาชิกสามารถตรวจสอบได้นั้นคงจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้กลุ่มมีพัฒนาการที่ดีขึ้น และมีความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ดังที่ เล้า แก้วเพชร และสุนิศย์ กาญจนรัตน์ ซึ่งเป็นเหรียญกกลุ่มและประธานบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้กล่าวเชิงวิเคราะห์สรุปได้ว่า การดำเนินงานมีหัวใจสำคัญที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าใช้หลักถือปฏิบัติ คือ “ระบบดี ระเบียบสวย รวยคุณธรรม” ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติต่อสมาชิกดังนี้

ระบบดี หมายถึง การที่กลุ่มวางระบบต่างๆ ขึ้นมาใช้สำหรับการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่คณะกรรมการบริหารที่แบ่งกันอย่างชัดเจน เช่น ฝ่ายตรวจสอบ ฝ่ายเงินกู้ และฝ่ายรับเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการวางระบบบัญชีที่ให้สมาชิกทุกคนสามารถเข้าใจและตรวจสอบได้

ระเบียบสวย หมายถึง ระเบียบที่เกิดจากการเห็นพ้องต้องกันของสมาชิก ระเบียบต่างๆ ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าจะร่างขึ้นโดยคณะกรรมการบริหาร และนำเข้าไปประชุมใหญ่ของสมาชิกเพื่อร่วมกันพิจารณาให้ทุกฝ่ายเห็นชอบตรงกันจึงประกาศใช้

รวบรวมธรรม หมายถึง การยึดหลักคุณธรรม 5 ประการของกลุ่มออมทรัพย์และความอดทนอดกลั้นต่างๆ เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับประโยชน์จากกลุ่มอย่างเป็นธรรม

การเจริญเติบโตของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนอกเหนือจากการดำเนินงานที่โปร่งใส ระบบดี ระเบียบสวย และรวบรวมภาพแล้ว ยังมีเหตุผลหลักสำคัญๆ อีกหลายประการที่ส่งผลให้กลุ่มนี้เจริญเติบโต ดังที่ จ้างง แรกพินิจ ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ได้วิเคราะห์เหตุผลในการอยู่รอดและพัฒนาให้กลุ่มออมทรัพย์ก้าวหน้าได้น่าจะอยู่ที่กลุ่มได้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ซึ่งถือว่าเป็นหลักประกันแห่งชีวิตและสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวได้ในระดับหนึ่งจากที่ชาวบ้านเหล่านี้ไม่เคยได้รับจากใครเลย กองทุนสวัสดิการจึงสะท้อนให้เห็นความต้องการและความมีศักดิ์ศรีของชุมชน ที่สามารถจัดการดูแลตนเองได้ พึ่งพากันและกันได้ แสดงให้เห็นนัยว่าชุมชนหันมาสนใจและพยายามคืนสู่คุณค่าเดิมที่เคยมีมาแต่อดีต ได้แก่ การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นคุณค่าที่ชุมชนในอดีตให้ความสำคัญและเป็นเครื่องมือยึดโยงให้วิถีชีวิตชุมชนดำรงอยู่ได้ เมื่อชุมชนเหล่านี้ได้ตั้งกองทุนและสวัสดิการชุมชนขึ้น คุณค่าเดิมที่เคยลดลงกลับฟื้นคืนมาดังเดิมภายใต้รูปแบบการจัดการใหม่ ที่สำคัญก็คือ การพึ่งพาอาศัยกันนี้ได้วางรากฐานให้การพึ่งตนเองของบุคคลและครอบครัวในชุมชนนี้ การสร้างความมั่นคงและหลักประกันแห่งชาติ การสะสมเงินกับออมทรัพย์เพื่อการผลิต และการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกนับเป็นหลักประกันสำคัญในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ขาดแคลนเงินทุน และการมีเพื่อนมีญาติทางสังคมวัฒนธรรม ทำให้คนมีความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต

การพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า เป็นการพัฒนาที่อยู่บนศรัทธาของสมาชิกที่มีต่อผู้นำ ดังที่ จิตร แหงใจ กรรมการและเลขานุการฝ่ายส่งเสริมฯ กล่าวไว้สรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าอยู่มาได้และพัฒนาจนกลุ่มเติบโตมีสมาชิกพันกว่าคน มีเงินออมสามสิบกกว่าล้านบาท เป็นเพราะว่ากรรมการบริหารกลุ่มทำหน้าที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ทำให้สมาชิกไว้วางใจ ประกอบกับการทำงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เปิดโอกาสให้สมาชิกซักถามข้อสงสัยหรือสามารถตรวจสอบการทำงานได้ เรียกว่าสมาชิกได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนา ตลอดจนปรับปรุงระเบียบในการใช้เป็นข้อบังคับของกลุ่มฯ ร่วมกันส่งผลให้สมาชิกมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ และเกิดความไว้วางใจกันและกัน ตลอดจนการให้ความร่วมมือในการพัฒนากลุ่มและพัฒนาชุมชนหรือกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า เป็นองค์กรชุมชนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มออมทรัพย์ต้นแบบชุมชนหนึ่ง ที่ชาวบ้านหรือสมาชิกของกลุ่มในชุมชนมีความภาคภูมิใจ ส่งผลให้มีการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีกองทุนเพื่อการผลิต เพื่อการพัฒนาอาชีพ และกองทุนสวัสดิการให้สมาชิกและชาวบ้านในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย รวม 83 กองทุน โดยมีเงินออมของสมาชิก 34 ล้านบาทเศษ จากจำนวนสมาชิก 1,760 คน แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ที่อยู่บนฐานของการพึ่งพาตนเอง

2. โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวางในแง่ที่ประสบความสำเร็จทางด้านการบริหารจัดการของชุมชน และเป็นกลุ่มที่ถูกจัดอยู่ในแถวหน้าหรือเป็นกลุ่มผู้นำด้านจัดการทุนและสวัสดิการ หลักสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า คือการจัดระบบโครงสร้างในการบริหารจัดการที่โปร่งใส และปรับปรุงระเบียบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของสมาชิก ทำให้กลุ่มเจริญเติบโตอย่างมั่นคงจนถึงปัจจุบัน มีระยะเวลาในการดำเนินงานผ่านมา 23 ปีกับ 4 เดือน ซึ่งเล่า แก้วเพชร ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญที่นำมาเป็นแนวคิดในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพสรุปได้ว่า การดำเนินงานที่มีคนเป็นองค์ประกอบและเข้ามาเกี่ยวข้องมากๆ และที่สำคัญเป็นการทำงานเกี่ยวกับการเงิน จำเป็นต้องคำนึงถึงความสะอาดคือ คณะกรรมการต้องจัดการให้ดำรงตนอยู่บนหลักของความสะอาดไม่คดโกง ประการที่สองต้องคำนึงถึงขนาดคือความพอดีในการให้กู้ยืมหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อยู่บนความพอดีหรือเรียกว่าทำ ตามขนาดที่เหมาะสมอย่าให้เกินตัว ประการที่สามต้องสวยงามในการดำเนินงานคือ มีระเบียบในการดำเนินงานและจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดี

โครงสร้างในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ฯ และกองทุนสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า มีโครงสร้างและองค์ประกอบในการบริหารจัดการ ดังที่ สุนิตย์ กาญจนรัตน์ จิน ชูชื่น ชาย คงแก้ว นิยม แก้วอินทร์ เวียง แก้วทอง กรรมการและผู้นำบ้านนาหว้า ได้ร่วมกันให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างและแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าสรุปได้ว่า

1. สมาชิก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกไว้ดังนี้

1.1 คุณสมบัติของสมาชิก มีการกำหนดไว้ 2 ลักษณะดังนี้

1.1.1 บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ โดยไม่จำกัดอายุที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา และทายาทของสมาชิกที่มีอยู่ในหมู่บ้านและตำบล อำเภोजะนะ จังหวัดอื่นๆ พร้อมทั้งพ่อตาแม่ยายด้วย

1.1.2 กลุ่มอาชีพต่างๆ และกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ในหมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

การเขียนระเบียบดังกล่าวเพื่อเปิด โอกาสให้กับครอบครัวเครือญาติของสมาชิกในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ข้างนอกพื้นที่ได้มีโอกาสเป็นสมาชิกด้วย เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ของสายเครือญาติให้มีความผูกพันและทำกิจกรรมร่วมกัน และมีโอกาสในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

1.2 ประเภทของสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะ จังหวัดสงขลา ได้กำหนดระเบียบที่เปิดโอกาสให้กับบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา และการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องด้วยโดยกำหนดแนวทางในการรับสมาชิกไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1.2.1 สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลที่มีคุณสมบัติตามข้อ 1.1.1

1.2.2 สมาชิกวิสามัญ ได้แก่ บุคคลที่มีคุณสมบัติตามข้อ 1.1.2

1.2.3 สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ สมาชิกฝากเงินแล้วไม่มีสิทธิกู้จากภายนอกชุมชน แต่สามารถได้รับสวัสดิการอื่นๆ ได้ทุกอย่างเช่นเดียวกับสมาชิกตามข้อ 1.1.1 และข้อ 1.1.2

1.3 สิทธิของสมาชิก สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าจะได้รับสิทธิจากกลุ่ม ดังนี้

1.3.1 สิทธิของสมาชิก สมาชิกสามัญ – วิสามัญ มีสิทธิกู้ยืมเงิน รับเงินปันผลจากกลุ่ม

1.3.2 สมาชิกกิตติมศักดิ์ ไม่มีสิทธิกู้ยืมเงิน แต่มีสิทธิได้เงินปันผลและอื่นๆ ได้เท่าเทียมกับสมาชิกสามัญและสมาชิกวิสามัญอื่นๆ จากกลุ่ม

1.4 การสมัครเข้าเป็นสมาชิก กลุ่มจะมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติเข้าเป็นสมาชิก ดังนี้

1.4.1 สมัครด้วยตนเองหรือบุคคลในครอบครัวสมัครให้กับกรรมการของกลุ่มพร้อมชำระค่าสมัคร 15 บาท

1.4.2 ค่าสมัครและค่าธรรมเนียมแรกเข้าเป็นสมาชิก ทางกลุ่มจะไม่คืนไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น

2. คณะกรรมการดำเนินงาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะ จังหวัดสงขลา มีคณะกรรมการดำเนินงานประกอบด้วยบุคคล 4 คณะดังนี้

2.1 คณะกรรมการบริหารมี 5 คน ดังนี้

1) นายสุนิตย์ กาญจนรัตน์	ประธานกรรมการบริหาร
2) นายกระจำ ชูชื่น	รองประธาน
3) นายเคล้า แก้วเพชร	เหรัญญิก
4) นางจิราภุ แก้ววิจิตร	ผู้ช่วยเหรัญญิก
5) นายคณิต แก้วอินทร์	เลขานุการ

2.2 คณะกรรมการตรวจสอบมี 3 คน ดังนี้

1) นายนิยม แก้วอินทร์	ประธาน
2) นายขจร สุสานนท์	กรรมการ
3) นายสำราญ แก้วเพชร	เลขานุการ

2.3 คณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ มี 3 คน ดังนี้

1) นายชาย คงแก้ว	ประธาน
2) นางสุภรณ์ โทษรักรักษ์	กรรมการ
3) นางพรทิพย์ ชูทอง	เลขานุการ

2.4 คณะกรรมการส่งเสริม มี 5 คน ดังนี้

1) นายจิน ชูชื่น	ประธาน
2) นายจิตร หนูเพชร	รองประธาน
3) นายเวียง แก้วทอง	กรรมการ
4) นายจิตร แหงใจ	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการทั้ง 4 คณะ มีจำนวน 15 คน จะมีวาระอยู่ในตำแหน่ง 4 ปี และหากพิจารณาในที่ประชุมใหญ่ให้อยู่ต่อได้จะอยู่ต่ออีกคราวละ 4 ปี ยกเว้นกระทำผิดระเบียบหรือลาออก

3. ข้อบังคับการส่งเงินสัจจะออมทรัพย์ การกู้เงิน และการคิดอัตราดอกเบี้ย

การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเพียงเดือนละ 1 ครั้ง และมีการประชุมเพียงเดือนละ 1 ครั้ง โดยใช้ระเบียบหรือข้อบังคับในการบริหารจัดการ ดังที่ กระจ่าง ชูชื่น จิรายุ แก้ววิจิตร สาราญ แก้วเพชร พรทิพย์ ชูทอง และจิตร แหงใจ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบและขั้นตอนในการปฏิบัติของสมาชิกในการฝากเงินออม การขอกู้ และการปันผล ตลอดจนการรับสวัสดิการ สรุปได้ดังนี้

3.1 การส่งเงินสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มได้กำหนดระเบียบอย่างกว้างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้กำหนดทางเลือกที่เหมาะสมกับรายได้ของครอบครัว โดยกำหนดเป็นระเบียบดังนี้

3.1.1 สมาชิกจะส่งเงินสัจจะสะสมทรัพย์เดือนละเท่าไรก็ได้แล้วแต่ความสามารถของตนเอง และไม่สามารถเพิ่มหรือลดได้ในระหว่างปี

3.1.2 หากสมาชิกจะปรับเปลี่ยนการสะสมรายเดือนก็ทำได้แต่ต้องหลังจากครบ 1 ปีไปแล้ว เช่น เคยส่งเดือนละ 20 บาท ก็ต้องส่งให้ครบ 1 ปี ก่อนจึงจะปรับเปลี่ยนยอดเงินเป็นอัตราใหม่

3.1.3 สมาชิกต้องส่งเงินสัจจะสะสมทรัพย์ในวันที่ 1, 5 ของทุกเดือน ในระหว่างเวลา 10-00-16.30 น. หรือหลังเลิกงาน ณ สำนักงานกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า หากผิดนัดตามกำหนดเวลาดังกล่าวถือว่าสมาชิกขาดส่งในเดือนนั้น

3.2 การกู้เงิน สมาชิกที่มีความประสงค์จะขอกู้เงินต้องมีคุณสมบัติและปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม ดังนี้

3.2.1 ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มและส่งเงินมาแล้ว 3 เดือน และสามารถกู้เงินได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.2.1.1 สมาชิกผู้ประเภทสามัญ มีเกณฑ์ดังนี้

- มีเงินในกลุ่มไม่น้อยกว่า 30 บาท ผู้ได้ไม่เกิน 2,500 บาท
- มีเงิน 5,000 บาท ผู้ได้ไม่เกิน 15,000 บาท
- มีเงิน 25,000 บาท ผู้ได้ไม่เกิน 50,000 บาท
- มีเงิน 100,000 บาท ผู้ได้ไม่เกิน 150,000 บาท

3.2.1.2 สมาชิกผู้ประเภทลูกเงิน ผู้ได้ปีละ 1 ครั้ง ไม่เกิน 5,000 บาท หรือไม่

เกินเงินที่จะที่ครอบครัวสะสม แต่ต้องส่งภายใน 1 ปี และหากส่งหมดสามารถกู้ใหม่ได้อีก

ในกรณีสมาชิกในครอบครัวขายลงสามารถกู้เงินพิเศษหรือกู้ฉุกเฉินเพื่อนำเงินมาเตรียมจัดงานศพได้ 20,000 บาท และส่งคืนหลังจากเสร็จงานหรือไม่เกิน 1 เดือน กลุ่มออมทรัพย์ไม่คิดดอกเบี้ย แต่หากไม่ส่งคืนเกิน 1 เดือน กลุ่มคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 บาท/เดือน

การจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ที่ให้สมาชิกได้กู้ยืมเงินกลุ่ม เพื่อนำไปใช้ในยามที่ขาดแคลน โดยกลุ่มจัดการเงินของสมาชิกมาเป็นกองเดียวกันแล้วจัดสรรไป (ให้กู้) ตามวัตถุประสงค์ของสมาชิก เช่น นำไปลงทุนในการประกอบอาชีพ แก้ปัญหาในช่วงขาดแคลนหรือเงินขาดมือในช่วงเปิดภาคเรียน เป็นต้น เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนชั่วคราว ในขณะที่เดียวกันกลุ่มก็จะพยายามให้สมาชิกได้สำนึกในการพึ่งพากันและกันในทุกขณะ และสำนึกในการใช้จ่ายอย่างประหยัด ส่งผลต่อการเอื้ออาทรกันและกันในชุมชน ตลอดจนการนำเงินไปจัดสวัสดิการให้สมาชิก

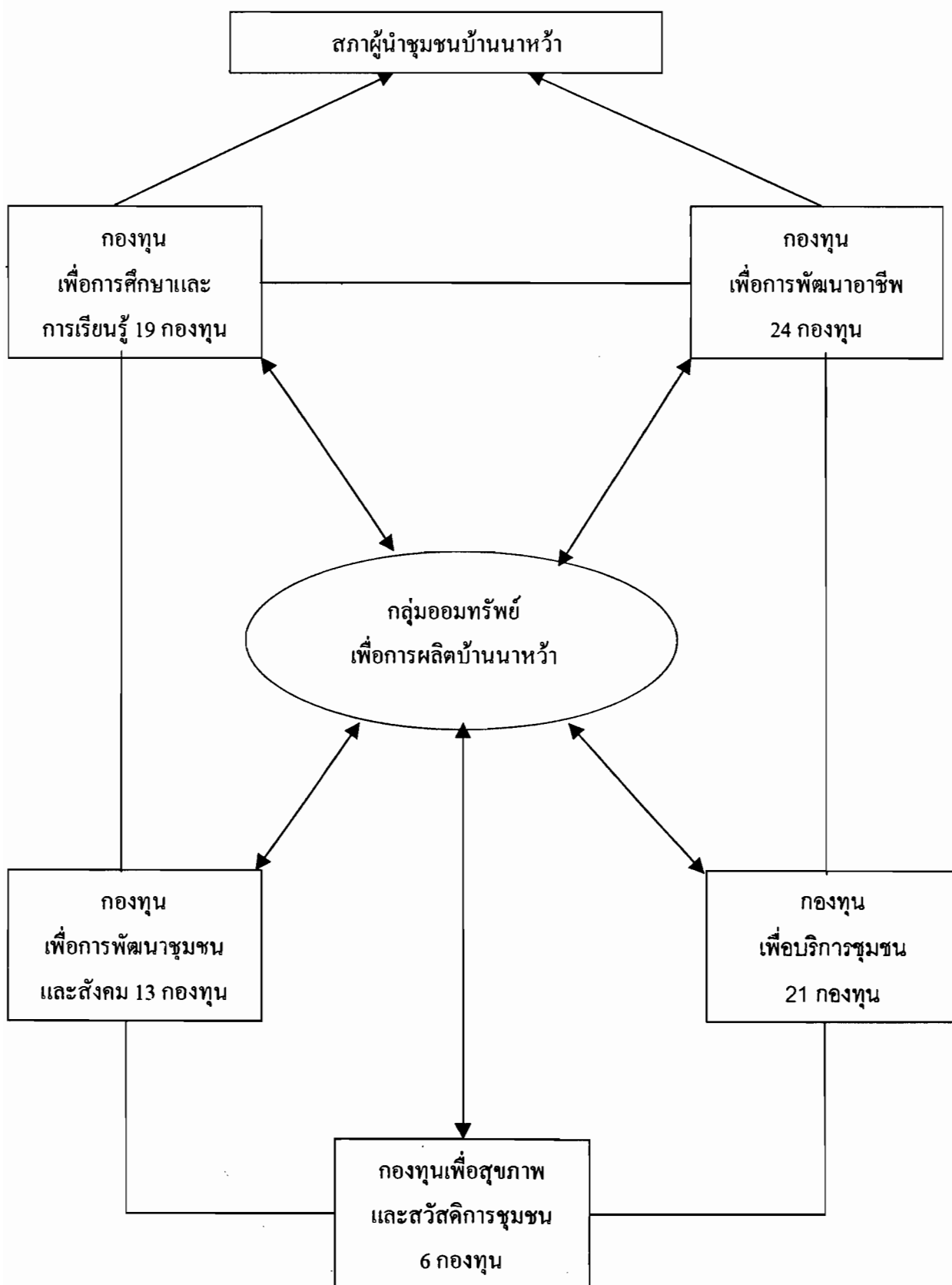
3.3 การคิดอัตราดอกเบี้ยและการชำระดอกเบี้ยเงินกู้ของสมาชิก มีหลักในการปฏิบัติดังนี้

3.3.1 การคิดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากให้สมาชิก คิดให้เท่ากับอัตราเงินฝากของสหกรณ์การเกษตรอำเภอจะนะ จำกัด

3.3.2 การคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากสมาชิก คิดดอกเบี้ยในอัตรานี้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี หรือลดลงตามส่วนแล้วแต่ภาวะของการเงิน

3.3.3 การชำระเงินกู้และดอกเบี้ย มีระเบียบปฏิบัติที่ให้สมาชิกชำระเงินต้นและดอกเบี้ยทุกเดือน ในกรณีที่ชำระเฉพาะดอกเบี้ยแต่ไม่ชำระเงินต้นกลุ่มจะเฉลี่ยคืนให้ครั้งหนึ่ง แต่หากชำระทั้งต้นและดอกเบี้ยสม่ำเสมอทางกลุ่มจะมีเงินเฉลี่ยคืนให้เต็มจำนวน

สรุป โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และกองทุนชุมชนหรือองค์กรชุมชน ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิแสดงโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า

โครงสร้างการบริหารจัดการตามภาพประกอบ 1 แสดงให้เห็นการกระจายอำนาจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ที่มีศูนย์กลางที่ชุมชนหรือสภาผู้นำชุมชน เป็นโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่สมาชิกได้เข้าไปมีส่วนร่วมตามที่ตนเองถนัดและสนใจ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้จัดโครงสร้างและพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ครอบคลุมกลุ่มหรือกองทุนต่างๆ ในชุมชนเข้ามาผูกร้อยเป็นสภาผู้นำชุมชน โดยมีเงินและกองทุนต่างๆ (ตัวแทน) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ซึ่งชุมชนนี้จะมีการประชุมสภาผู้นำที่มีตัวแทนจากกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ 15 คน และตัวแทนจากกองทุนต่างๆ และร่วมกันกำหนดกิจกรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ และความต้องการของผู้นำ ตลอดจนสะท้อนความต้องการของสมาชิก ส่งผลให้ระบบการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนเด่นชัดขึ้นและเป็นรูปธรรม

3. การจัดกองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนบ้านนาหว้า

การจัดสวัสดิการของกองทุนชุมชนหรือของกลุ่มองค์กรชุมชนได้เกิดขึ้นตามแนวคิดของชาวบ้าน เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันและสร้างความมั่นคงให้แก่สมาชิก ได้กลายเป็นกระแสและเป้าหมายสูงสุดของกองทุนชุมชนในจังหวัดสงขลา โดยกองทุนบางแห่งถึงกับเปลี่ยนแนวคิดและการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ

การบริหารจัดการกองทุนและสวัสดิการชุมชนในจังหวัดสงขลามีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับแนวคิดและพัฒนาการของแต่ละกลุ่มแต่ละชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนชุมชนบ้านนาหว้าเป็นองค์กรชุมชนองค์กรหนึ่งที่มีการดำเนินงานด้านสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน มีกองทุนประเภทต่างๆ 83 กองทุน แต่เป็นกองทุนที่เน้นสวัสดิการด้านสุขภาพและสวัสดิการ 6 กองทุน ที่สำคัญ ได้แก่ กองทุนน้ำดื่ม กองทุนคำรักษาพยาบาล และกองทุนสมทบเงินสวัสดิการ ซึ่งรายละเอียดจากการสัมภาษณ์ เกล้า แก้วเพชร จิรายุ แก้ววิจิตร วาสนา หนูเพชร และน้อมนิลสุวรรณ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชน สรุปได้ดังนี้

3.1 กองทุนน้ำดื่ม สภาพพื้นที่และการประกอบอาชีพการเกษตรของชุมชนบ้านนาหว้า เป็นลักษณะเดียวกับชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดสงขลา ที่ชาวบ้านประกอบอาชีพสวนยางพารา สวนไม้ผล และทำนา ที่ต้องใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี เพื่อปราบวัชพืชและใช้ปุ๋ยเพิ่มผลผลิต ส่งผลให้ดินเสื่อมและสารเคมีตกค้างในดินหรือไหลลงในแหล่งน้ำ เกิดปัญหาเกี่ยวกับน้ำดื่ม น้ำใช้ และส่งผลต่อสุขภาพของผู้คนในชุมชน จากสาเหตุดังกล่าวการแก้ไขปัญหาและปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติในการทำสวน ทำไร่ ทำนาได้ แต่ไม่สามารถกำจัดสารพิษที่สะสมในพื้นที่ได้

การจัดหาน้ำดื่มหรือน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภค จึงต้องจัดหาและจัดซื้อจากภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนต้องนำเงินเพื่อการดังกล่าวไหลออกนอกชุมชนปีละนับแสนบาท โดยเฉพาะเมื่อมีงานหรือกิจกรรมในชุมชน เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน เป็นต้น ชุมชนต้องจัดหาครั้งละนับ 4-5 พันบาท

นอกจากนี้ผู้คนในชุมชนที่เบิกค่ารักษาพยาบาลจากกลุ่มออมทรัพย์ฯ (กองทุนค่ารักษาพยาบาล) ส่วนใหญ่จะเกิดจากระบบทางเดินอาหารและกระเพาะอาหารมากขึ้นเป็นลำดับ เหตุผลและปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์และสภาผู้นำชุมชนบ้านนาหว้า ได้มีมติให้นำเงิน (ยืม) จากกลุ่มออมทรัพย์แบบปลอดดอกเบี้ยเพื่อจัดซื้อเครื่องกรองน้ำดื่มและเจาะบ่อบาดาลเพื่อใช้น้ำ ตามคำแนะนำของสาธารณสุข (กองอนามัย)

การดำเนินงานโดยใช้หลักสัจจะ หมายถึง ผู้ที่จะนำน้ำไปใช้ดื่มต้องนำถังมาเปิดและรับน้ำไปเอง (บริการตัวเอง) และให้หยอดเงินในช่องหยอดเหรียญ ครั้งละ 3 บาทต่อ 1 ถังโดยไม่มีการตรวจสอบในระยะแรกได้เงินน้อยไม่คุ้มค่าไฟฟ้าที่ใช้ปั่นเครื่องไฟฟ้าเพื่อสูบน้ำ ทำให้ผู้นำต้องทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์ให้เกิดจิตสำนึกของการมีจิตเป็นสาธารณะ ทำให้มีเงินเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ ภายใน 5 เดือนก็สามารถมีกำไรตลอดมา แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกและการมีสัจจะต่อตัวเองของชาวบ้าน

การจัดการกองทุนน้ำดื่ม นอกจากส่งผลต่อการพัฒนาจริยธรรมของผู้คนแล้ว ยังส่งผลให้คนมีสุขภาพดีขึ้นจะเห็นได้จากการลดค่าใช้จ่ายด้านค่ารักษาพยาบาลของสมาชิกลดลงถึงประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ จากสถิติปีก่อนๆ แสดงให้เห็นว่าปัญหาสุขภาพเกิดขึ้นจากการบริโภคโดยเฉพาะน้ำดื่มที่สะอาดส่งผลต่อสุขภาพของคนด้วย

3.2 กองทุนค่ารักษาพยาบาล กองทุนค่ารักษาพยาบาลเกิดขึ้นจากแนวคิดที่จะสร้างหลักประกันให้สมาชิกกลุ่ม ออมทรัพย์ที่ควรจะได้ประโยชน์จากการออมทรัพย์ และรับเงินปันผล (ดอกเบี้ย) เพียงอย่างเดียวซึ่งไม่แตกต่างกับการฝากเงินกับธนาคาร ทำอย่างไรที่จะทำให้ผลที่ได้จากการออมเงินร่วมกันส่งผลต่อสมาชิกมากขึ้น จึงนำผลกำไรส่วนหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดสรรให้สมาชิกเป็นรายปี ไม่กำหนดอัตราตายตัวมาตั้งเป็นกองทุน กองทุนนี้จะจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้แก่ครอบครัวของสมาชิก ในอัตราครอบครัวละไม่เกิน 3,000 บาท/ปี หมายถึงจ่ายค่ารักษาพยาบาลตามใบเสร็จของโรงพยาบาลของรัฐ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ไม่เกินครอบครัวละ 3,000 บาท/ปี ในการจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้กับสมาชิก กลุ่มจะมีเงื่อนไขว่าครอบครัวที่มีสิทธิจะรับสวัสดิการรักษายาบาลได้ต้องส่งเงินออมไม่น้อยกว่า 10 เดือน/ปี หรือขาดส่งเงินออมได้ไม่เกิน 2 เดือน เป็นการสร้างเงื่อนไขให้คนต้องส่งเงินออมสร้างความรับผิดชอบและสัจจะที่ต้องปฏิบัติต่อกันและของตนเอง

3.3 กองทุนเงินสมทบสวัสดิการ กองทุนเงินสมทบสวัสดิการ เป็นกองทุนที่เกิดจากการเสนอขอสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) โดยมีเงื่อนไขว่าถ้าชุมชนมีเท่าใดให้รัฐสมทบเท่ากัน และในปี 2542 กองทุนหมู่บ้านเวียงชาวบ้านสงขลา ซึ่งเป็นองค์กรระดับเครือข่ายกองทุนและกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ รวมกัน 21 กลุ่ม มีเงินกองทุนสวัสดิการรวมกัน 12 ล้านบาท และได้รับการสนับสนุนมาสมทบตามจำนวนดังกล่าว

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้รวบรวมกองทุนต่างๆ ที่เป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อขอสนับสนุนตามเงื่อนไขการสมทบ และได้รับการสมทบเป็นเงิน 2,104,451 บาท เงินสมทบจำนวนดังกล่าวได้นำมาจัดตั้งเป็น “กองทุนเงินสมทบสวัสดิการ” โดยนำฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์และนำดอกผลมาใช้เพื่อจัดสวัสดิการให้กับผู้คนในชุมชน ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงแม่โค เมื่อแม่โคตกลูก กลุ่มฯ (กองทุน) จะจ่ายให้ 100 บาท เพื่อเป็นกำลังใจที่สามารถเลี้ยงแม่โคให้มีลูกได้ โดยตั้งวงเงินไว้ 20,000 บาท หรือ 200 ตัวในปีแรก

กิจกรรมที่ 2 ส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงโคขุน (วัวขุน) โดยมีเงื่อนไขว่าชาวบ้านจะซื้อโคมาเลี้ยงหรือเลี้ยงลูกโคของตัวเองให้อ้วนและขายได้ กองทุนจะจ่ายให้ตัวละ 500 บาท แต่ต้องมาขึ้นทะเบียนกับกองทุน กิจกรรมที่ 2 นี้กำหนดวงเงิน 40,000 บาท หรือ 80 ตัวในปีแรก

กิจกรรมที่ 3 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมเพื่อออกกำลังกาย โดยมีเงื่อนไขว่าผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หากสามารถปลูกขมิ้นได้ 4 กอจะจ่าย 25 บาท ปลูกตะไคร้ 3 กอจะจ่าย 25 บาท ปลูกพริก 9 ต้นจะจ่าย 25 บาท และปลูกกล้วย 2 กอจะจ่าย 25 บาท รวม 100 บาทและสามารถเก็บผลผลิตดังกล่าวไว้กินเอง หากกินไม่หมดทางกองทุนจะรับซื้อเพื่อส่งให้พ่อค้าคนกลางต่อไป ใช้งบประมาณที่ตั้งไว้ปีละ 10,000 บาท แต่ใช้ไม่หมดในปีแรก

กิจกรรมที่ 4 ครอบครัวยุคเลี้ยงไก่พื้นเมืองกองทุนจะส่งเสริมให้เลี้ยงครอบครัวละ 10 ตัว โดยจ่ายตัวละ 5 บาท มีกำหนดให้มาขึ้นทะเบียน 2,000 ตัว เป็นเงิน 10,000 บาท

กิจกรรมที่ 5 ครอบครัวยุคปลูกอ้อยทางกองทุนจะสนับสนุนกอละ 5 บาท แต่ไม่เกิน 20,000 บาท โดยมีเงื่อนไขว่าสนับสนุนได้เมื่ออ้อยมีขนาด 1 เมตร

กองทุนสมทบสวัสดิการได้ส่งเสริมให้ผู้คนในชุมชนทั้ง 5 กิจกรรม โดยใช้ดอกผลของเงินต้น 2 ล้านบาทเพียงปีละประมาณ 90,000 บาท ส่วนที่เหลือไปสมทบเงินต้น ปัจจุบันกองทุนมีเงินต้น 2,382,792 บาท เท่ากับมีเงินต้นเพิ่มขึ้น 178,341 บาท โดยใช้เวลาเพียงปีกว่าๆ

จากการดำเนินงานกองทุนสมทบสวัสดิการดังกล่าว ทำให้เห็นถึงวิธีการจัดการที่ใช้จ่ายเงินเป็นเครื่องมือ เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมของการพึ่งพา และการส่งเสริมการผลิตของกลุ่มที่น่าจะนำมาเป็นนโยบายของรัฐในการสนับสนุนองค์กรที่รัฐสามารถคืนเงินต้นได้เมื่อชุมชนสามารถนำ ดอกผลมาจัดการได้ระยะหนึ่ง เป็นลักษณะที่ให้ชิมแบบไม่มีดอกเบี้ยแล้วแต่ชุมชนจะใช้วิธีบริหารจัดการเองหรือสนับสนุนแบบให้เปล่า แต่ให้ครั้งเดียวแล้วชุมชนดูแลจัดการเองได้

4. กองทุนประเภทต่างๆ ของชุมชนบ้านนาหว้า

บ้านนาหว้าได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนที่ชาวบ้านได้รับสวัสดิการเกือบทุกด้านจนเรียกกันทั่วไปว่า “ชุมชนสวัสดิการ” ลักษณะเด่นประการหนึ่งของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการในชุมชนบ้านนาหว้า คือ กองทุนสวัสดิการส่วนใหญ่จะเกิดจากเงินหรือสิ่งของที่มาจากนอกชุมชน เมื่อชุมชนได้รับการสนับสนุนเงินหรือสิ่งของมาจากภายนอกเพื่อกิจกรรมใดก็ตามหากเงินเหลือหรือพยายามจ่ายให้เหลือที่เหลือก็จะตั้งเป็นกองทุนตามลักษณะของกิจกรรม หรือที่มาของกองทุนนั้น ด้วยเหตุนี้ชุมชนนาหว้าซึ่งมีกองทุนสวัสดิการเกิดขึ้นมากมาย รวม 83 กองทุน จากข้อมูลของชุมชน ดังนี้

4.1 กองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชน

ลำดับ ที่	กองทุน เพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชน	ผู้รับผิดชอบ	การก่อตั้ง	จำนวนเงิน ปัจจุบัน
1.	กองทุนบัตรสุขภาพ	นางน้อม นิลสุวรรณ	2524	8,463
2.	กองทุนน้ำดื่ม	นางจिरายู แก้ววิจิตร	2541	13,136
3.	กองทุนเงินสมทบสวัสดิการ	นายเคล้า แก้วเพชร	2543	2,382,792
4.	กองทุนคำรักษาพยาบาล	นายเคล้า แก้วเพชร	2538	467,335
5.	กองทุนชมรมผู้สูงอายุ	นางวาสนา หนูเพชร	2542	2,151
6.	กองทุนสำรองพนักงาน	นายเคล้า แก้วเพชร	2538	137,343
รวมยอด 6 กองทุน				3,011,220

ที่มาของข้อมูล : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า สรุบบัญชีเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545

4.2 กองทุนเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม

ลำดับ ที่	กองทุน เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม	ผู้รับผิดชอบ	การก่อตั้ง	จำนวนเงิน ปัจจุบัน
1.	กองทุนสังกะสี	นายเคล้า แก้วเพชร	2527	4,279
2.	กองทุนเฉลี่ยคืนเงินกู้	นายเคล้า แก้วเพชร	2537	83,353
3.	กองทุนสหพันธ์จังหวัดสงขลา	นายเคล้า แก้วเพชร	2540	3,391
4.	กองทุนพัฒนาหมู่ที่ 12	นายคลี่ แก้วเกตุ	2526	2,081
5.	กองทุนผู้สูงอายุ	นายสากล คำแก้ว	2541	7,332
6.	กองทุนศาลาป่าช้า	นายสากล คำแก้ว	2538	2,523
7.	กองทุนพัฒนาหมู่ที่ 1	นายสากล คำแก้ว	2526	9,555
8.	กองทุน ส.ร.บ.	นายจิตร หนูเพชร	2540	2,777
9.	กองทุนผู้มาดงาน	นางจिरายู แก้ววิจิตร	2541	28,695
10.	กองทุนโทรศัพท์ (หมู่ 1)	นางจिरายู แก้ววิจิตร	2543	25,746
11.	กองทุนทอดกฐิน	นางพริ้ม รัตนะ	2540	2,573
12.	กองทุนมียาชาว่า	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2542	101,760
13.	กองทุนการแสดงของแม่บ้าน	นางจिरายู แก้ววิจิตร	2543	322
รวมยอด 13 กองทุน				274,387

ที่มาของข้อมูล : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า สรุบบัญชีเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545

4.3 กองทุนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้

ลำดับ ที่	กองทุน เพื่อการศึกษาและการเรียนรู้	ผู้รับผิดชอบ	การก่อตั้ง	จำนวนเงิน ปัจจุบัน
1.	กองทุนเยาวชน	นายเกล้า แก้วเพชร	2522	7,417
2.	กองทุนอาหารนักเรียน	นางน้อย แก้วเพชร	2535	18,246
3.	กองทุนร้าน	นางนภาพร หนูแก้ว	2542	8,614
4.	กองทุนกลุ่ม โค	นายคณิต แก้วอินทร์	2522	2,835
5.	กองทุนกลุ่มกองกลาง	นายเกล้า แก้วเพชร	2524	58,994
6.	กองทุนการศึกษานักเรียน	นายเกล้า แก้วเพชร	2528	16,756
7.	กองทุนการศึกษาอบรม	นายเกล้า แก้วเพชร	2528	235,537
8.	กองทุนเอกสาร	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2528	14,489
9.	กองทุนนักเรียน (นางป้อม)	นายเกล้า แก้วเพชร	2528	24,164
10.	กองทุนศึกษานักเรียน (นายกล่อม)	นายเกล้า แก้วเพชร	2528	38,729
11.	กองทุนศึกษานักเรียน (นายเกล้า)	นายเกล้า แก้วเพชร	2528	21,404
12.	กองทุนศึกษานักเรียน (นายบุญทอง)	นายเกล้า แก้วเพชร	2529	78,649
13.	กองทุนพิเศษ (ตำรวจ)	นายเกล้า แก้วเพชร	2530	79,444
14.	กองทุนศึกษานักเรียนทุ่งพระ	นายเกล้า แก้วเพชร	2529	12,207
15.	กองทุนศึกษานักเรียน (นายเอื้อน)	นายเกล้า แก้วเพชร	2532	15,209
16.	กองทุนศึกษานักเรียน (นางทิพย์)	นายเกล้า แก้วเพชร	2533	7,784
17.	กองทุนมูลนิธิสวัสดิ์	นายเกล้า แก้วเพชร	2542	18,997
18.	กองทุนชมรมเลี้ยงโค (จะนะ)	นายเกล้า แก้วเพชร	2538	15,684
19.	กองทุนศิษย์เก่าโรงเรียน	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2543	6,070
รวมยอด 19 กองทุน				681,229

ที่มาของข้อมูล : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า สรุปรายบัญชีเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545

4.4 กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ

ลำดับ ที่	กองทุน เพื่อการพัฒนาอาชีพ	ผู้รับผิดชอบ	การก่อตั้ง	จำนวนเงิน ปัจจุบัน
1.	กองทุนนุ้ยทหารกองหนุน (กนช.)	นายเคล้า แก้วเพชร	2530	720,966
2.	กองทุนยาไก่อ	นายสุนิตย์ กาญจนรัตน์	2532	2,904
3.	กองทุนยาเลี้ยงโค	นายคณิต แก้วอินทร์	2538	23,221
4.	กองทุนพัฒนาขางพารา	นายสากล คำแก้ว	2538	5,939
5.	กองทุนโค (กองทุนทหารกองหนุน)	นายจิตร หนูเพชร	2534	10,719
6.	กองทุนเสริมสวย	นางเอื้อเพื่อ แก้วอินทร์	2540	4,340
7.	กองทุนเครื่องบดเครื่องแกง	นายเพิ่ม สังข์เวช	2533	3,568
8.	กองทุนรถกลุ่มเลี้ยงโค	นางโผ สุวรรณรัตน์	2539	1,781
9.	กองทุนวัวเขาวชน	นายสากล คำแก้ว	2527	3,708
10.	กองทุนเข็มจักรเย็บผ้า	นางวรรณมา แก้วทอง	2535	1,450
11.	กองทุนพัฒนากลุ่มโค	นายคณิต แก้วอินทร์	2522	25,129
12.	กองทุนตัดเสื้อผ้า	นางประภา แก้วอินทร์	2527	17,017
13.	กองทุนส่งเสริมอาชีพ	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2540	835,500
14.	กองทุนนุ้ยกลุ่มเลี้ยงวัว	นายคณิต แก้วอินทร์	2540	22,344
15.	กองทุนคอกไม้จัน	นางทรงลักษณ์ แก้วเพชร	2538	3,734
16.	กองทุนสำรองศูนย์สาริต	นายเคล้า แก้วเพชร	2537	35,573
17.	กองทุนศูนย์สาริต	นายเคล้า แก้วเพชร	2537	90,070
18.	กองทุนเครื่องหีบอ้อย	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2543	3,825
19.	กองทุนเกษตรยั่งยืน	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2543	500
20.	กองทุนเงินฝากกองทุนน้ำยาง	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2541	3,355
21.	กองทุนพัฒนากลุ่มโค	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2538	25,129
22.	กองทุนโรงน้ำปลา	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2543	18,002
23.	กองทุนโรงสีข้าว	นายเพิ่ม สังข์เวช	2537	2,912
24.	กองทุนร้านอาหาร	นางวาสนา หนูเพชร	2541	8,779
รวมยอด 24 กองทุน				1,870,465

ที่มาของข้อมูล : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า สรุปบัญชีเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545

4.5 กองทุนเพื่อการบริการชุมชน

ลำดับ ที่	กองทุน เพื่อการบริการชุมชน	ผู้รับผิดชอบ	การก่อตั้ง	จำนวนเงิน ปัจจุบัน
1.	กองทุนรถลากศพ	นางสั้ม พุดแก้ว	2537	2,707
2.	กองทุนงานกระเบื้อง	นางสมมาตร ชูชื่น	2536	1,795
3.	กองทุนซ่อมและด้วยขาม	นางเลื่อน จอดเมือง	2537	1,057
4.	กองทุนโรงศพ	นายชำนาญ หนูทอง	2539	10,224
5.	กองทุนร้านค้า	นางนภาพร หนูแก้ว	2540	1,352
6.	กองทุนโต๊ะเก้าอี้	นายวอน หนูทอง	2525	10,261
7.	กองทุนโรงหนังตะลุง	นายเจริญ แก้วเพชร	2540	7,215
8.	กองทุนหม้อ – เข็ยอกน้ำ	นางวรรณมา แก้วทอง	2540	842
9.	กองทุนหีบศพ	นายชำนาญ หนูทอง	2529	27,973
10.	กองทุนหม้อนั่งข้าว	นางไผ่ สุวรรณรัตน์	2539	2,630
11.	กองทุนหม้อแก๊ส	นางเดือนใจ หนูชูแก้ว	2524	8,257
12.	กองทุนเตาแก๊ส	นายวิรัช หนูมุล	2537	3,332
13.	กองทุนชุดน้ำสังข์	นางแหลม แก้วคำ	2537	12,957
14.	กองทุนมโหรีศพ	นายเกล้า แก้วเพชร	2531	3,902
15.	กองทุนเต็นท์	นายพัลลภ แก้วทอง	2525	19,799
16.	กองทุนค่าไฟ – แก๊ส	นายวิรัช หนูมุล	2524	9,620
17.	กองทุนโต๊ะ	นายวิจิตร หนูเพชร	2537	1,460
18.	กองทุนหลอดไฟ	นายสมชาย ชูชื่น	2527	2,708
19.	กองทุนเช่าร้าน	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2543	902
20.	กองทุนร้านวรรณมา	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2543	152
21.	กองทุนร้านค้าแม่บ้าน	นางจิรายุ แก้ววิจิตร	2543	10,415
รวมยอด 21 กองทุน				139,560

ที่มาของข้อมูล : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า สรุปรบัญชีเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545

การบริหารจัดการของกองทุนต่างๆ ดังกล่าวใช้หลักในการปฏิบัติ ดังที่ เกล้า แก้วเพชร ได้ อธิบายสรุปประเด็นในการจัดการกองทุน ดังนี้

1. “ใช้หลักไม่แกงแม่ไก่” หมายถึง การได้เงินมาสนับสนุนจำนวนเท่าใดก็ตามจะไม่นำเอาเงิน ดัน หรือเงินสนับสนุนมาใช้จ่ายแต่จะใช้จ่ายเฉพาะดอกเบี้ยที่ได้จากเงินต้นเท่านั้นเสมือนกับได้รับ บริจาคแม่ไก่ให้มาเลี้ยงก็จะไม่แกงแม่ไก่หรือนำแม่ไก่เพื่อกินเนื้อแต่จะเลี้ยงแม่ไก่ไว้กินไข่

2. “ต้องเว้นไข่ไว้ฟักเป็นตัวหรือไข่ต้องอย่ากินให้หมด” หมายถึง การเลี้ยงแม่ไก่ที่ได้รับ บริจาคมาแล้วเพื่อกินไข่ทำให้ยังมีแม่ไก่อยู่ แต่ถ้าจะให้ยังยืนต้องเก็บไข่ไว้ให้แม่ไก่ฟักบ้าง เสมือนกับ การฝากเงินต้นไว้แล้วนำเฉพาะดอกเบี้ยมาใช้จ่ายเท่านั้น แต่ถ้าต้องการให้ยังยืนต้องจ่ายดอกเบี้ยเพียง 90 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น อีก 10 เปอร์เซ็นต์ จะต้องนำฝากทำให้เงินต้นเพิ่มปีละ 10 เปอร์เซ็นต์ นั่นหมายถึง กองทุนแต่ละกองทุนเติบโตด้วย

3. กองทุนทุกกองทุน จะนำฝากรวมไว้ที่กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์ปล่อยกู้และ นำดอกเบี้ยกลับมา ที่แต่ละกองทุนในแต่ละปีเพื่อสรุปและปรับเงินต้น และกันดอกเบี้ยไว้ใช้จ่าย หาก จ่ายไม่หมดก็จะทบเข้าเป็นเงินต้นของกองทุน

การพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า เมื่อต้องการใช้เงินก็ต้องนำเสนอโครงการและกิจกรรมเข้าที่ ประชุมร่วมกันพิจารณา พร้อมทั้งการตัดเงินแต่ละกองทุนเพื่อสมทบเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาชุมชน ในแต่ละกิจกรรม แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่อยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจของ ชุมชนที่ใช้เวทีของชุมชนเป็นเวทีแสดงความเห็นและตัดสินใจร่วมกันเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนบ้านนาหว้า

การศึกษาในความหมายของชุมชน คือ การเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่งหรือ ทุกที่ที่มีความรู้ ทั้งในและนอกโรงเรียน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบ การณ์ระหว่างกันโดยไม่จำกัดเพศ วัย เวลา และสถานที่ ทำให้การศึกษาหรือการเรียนรู้ที่วุ่นวายสอดคล้อง กับสภาพความเป็นจริงในชุมชน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

1. ศักยภาพของท้องถิ่นและองค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า

การศึกษาหรือการเรียนรู้ในชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ เหมือนอย่างการจัดการศึกษาในโรงเรียน แต่เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากรากฐานของชุมชน จากการสังเกตของผู้วิจัยประมวลได้ว่ารากฐานที่ สำคัญที่เป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ในชุมชนบ้านนาหว้ามีดังนี้

1.1 คน ในชุมชนประกอบด้วยคนที่หลากหลาย ทั้งผู้รู้หรือผู้ทรงภูมิปัญญา ผู้นำ ชุมชน ผู้นำองค์กร ตลอดจนชาวบ้านทั่วไปที่มีทั้ง ใจและฉลาด จนและรวย แต่คนเหล่านี้พัฒนาได้ และ ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร สามารถปรับตัวที่จะร่วมกันเรียนรู้เพื่อการพัฒนาองค์กรและพัฒนาชุมชน ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความรู้ ประกอบด้วยความรู้ที่เป็นของท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน และความรู้จากภายนอกหรือภูมิปัญญาสากล ตลอดจนความรู้หรือประสบการณ์ที่ชุมชนหรือองค์กรได้สั่งสมและพัฒนาขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งความรู้ต่างๆ ดังกล่าวที่มีอยู่ติดตัวคนเก่งๆ และได้พัฒนานำมาใช้กับกิจกรรมในองค์กรในลักษณะต่างๆ ในชุมชน

1.3 ทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุที่มีมนุษย์สมมติขึ้น เช่น เงิน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลผลิตชุมชน ที่ได้ผลิตขึ้นมาและมีการจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้มาจัดการทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์กรประกอบทั้งสามนี้จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบ วิธีการ ตลอดจนเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีคน ความรู้ และทรัพยากร ที่อาศัยภูมิปัญญาหรือการจัดการเพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้นในชุมชนใช้ประโยชน์ได้

2. กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน

สถาบันการเรียนรู้ของชุมชน เกิดขึ้นจากบุคคล จากกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาอย่างต่อเนื่อง และสั่งสมประสบการณ์หลายอย่างจนกลายเป็นองค์ความรู้ของบุคคลของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนั้น รวมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นไปสู่บุคคล กลุ่มหรือองค์กรอื่นทั้งในและนอกชุมชนอย่างต่อเนื่องและมั่นคงเรียกว่า “มีภาวะเป็นสถาบัน” ที่สำคัญสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนถือเป็นผลงานหรือการสร้างสรรค์ชุมชน เพื่อนำความรู้ไปใช้ให้สามารถปรับตัวเพื่อการอยู่รอดในช่วงของการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า เป็นสถาบันการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง เกล้า แก้วเพชร ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของชุมชนบ้านนาหว้าและองค์กรของชุมชนสรุปได้ว่า การเรียนรู้เพื่อตัวเองและเพื่อพัฒนาอาชีพของตนเองและครอบครัวมีทั่วไป เป็นสัญชาตญาณของคน เพราะทุกคนต้องการที่จะมีปัจจัยเพื่อการดำรงชีพ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากบรรพบุรุษและเรียนรู้ใหม่เพื่อนำมาพัฒนาอาชีพและรายได้ของตนเอง ลักษณะดังกล่าวเป็นความต้องการเรียนรู้ทั่วไปของชุมชน

การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาองค์กรหรือกลุ่มองค์กรในชุมชน ตลอดจนการจัดการขององค์กรในชุมชน เกล้า แก้วเพชร กระจำนง ชูชื่น ขจร สุสานนท์ เวียง แก้วทอง ได้กล่าวถึงเรื่องการเรียนรู้ของกลุ่มองค์กร สรุปได้ว่า การเรียนรู้ขององค์กรชุมชนมี 2 ลักษณะ สรุปได้ดังนี้

2.1 การเรียนรู้ในชุมชน ที่มีต้นแบบหรือผู้รู้ในชุมชนได้ถ่ายทอดทั้งเป็นระหว่างบุคคลและกลุ่มคน ทั้งการประกอบอาชีพและการจัดการทรัพยากร ทั้งนี้ผู้เรียนรู้อาจจะนำมาผสมผสานหรือปรับให้เหมาะสมกับความต้องการ หรือความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้นั้น

2.2 การเรียนรู้ภายนอกชุมชน บ้านนาหว้าหลังจากมีกลุ่มองค์กรตั้งขึ้นและดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน เมื่อประมาณปี 2532 ได้มีโอกาสพบปะกับกลุ่มองค์กรอื่น โดยมีอาจารย์จางค์ แรกพิณีจได้เข้ามาและเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดสงขลา ตลอดจนการนำไปพบปะกับกลุ่มอื่นๆ ในภาคต่างๆ ของประเทศไทย ทำให้มีโอกาสนำความรู้ต่างๆ มาปรับปรุงและพัฒนา กลุ่ม เช่น การจัดสวัสดิการ การจัดการกองทุน และการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

การเติบโตของกลุ่มองค์กรหรือองค์กรชุมชนบ้านนาหว้า มิได้เกิดขึ้นแบบโชคช่วย แต่เกิดจากการเรียนรู้หรือสามารถเรียนรู้ที่จะทำให้คณะกรรมการบริหารและสมาชิกของกลุ่ม ที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดสรรโครงสร้างการบริหารและการปลูกฝังค่านิยมในการออมทรัพย์กับกลุ่มให้แก่ประชาชนในตำบลนาหว้า

3. การวิเคราะห์เพื่อกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาองค์กรและชุมชน

ในช่วงการพัฒนาโดยเฉพาะช่วงเวลาของการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และพัฒนากองทุนต่างๆ ขึ้นมาที่เกิดจากการเรียนรู้ในชุมชน (เวทีสภาผู้นำ/การประชุม) และการเรียนรู้จากภายนอก (การศึกษาดูงาน) สามารถนำความรู้และกิจกรรมใหม่หลายอย่างลงสู่ชุมชนบ้านนาหว้าที่ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวและปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและองค์กรภายนอก ดังที่ วิรัช หนูมล สากล คำแก้ว เพิ่ม สังขเวช และจิตร หนูเพชร ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์เพื่อกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาองค์กรและชุมชน สรุปได้ดังนี้

3.1 การเรียนรู้ตนเองของผู้คนในชุมชน โดยการหาข้อมูลชุมชนเกี่ยวกับปัญหาในการพัฒนาที่ผ่านมา การทำมาหากิน ตลอดจนการแก้ปัญหาที่ผ่านมาจากผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ในชุมชน เพื่อเรียนรู้ตนเองของชุมชน นอกจากนี้ยังเรียนรู้เพื่อค้นหาผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ของชุมชน เช่น ผู้รู้เกี่ยวกับอาชีพท้องถิ่น ผู้รู้ด้านการแพทย์แผนไทย ผู้รู้ด้านการจัดการทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งมีองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในชุมชนที่ยังคงหลงเหลือและยังใช้ภูมิปัญญานั้นอยู่เพื่อการดำรงชีพ

3.2 การเรียนรู้โลกภายนอก โดยการนำผู้สนใจด้านต่างๆ ไปเรียนรู้กับองค์กรหรือสถาบันการเรียนรู้ตามที่ชุมชนสนใจและต้องการพัฒนา เพื่อนำความรู้ต่างๆ มาปรับใช้ผสมผสานกับภูมิปัญญาในท้องถิ่น

3.3 การวิเคราะห์ โดยนำความรู้ที่ได้จากการค้นพบตัวเองและความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานจากภายนอกในชุมชน มาประชุมแลกเปลี่ยนและเริ่มกำหนดทิศทางของชุมชน โดยร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนที่มีองค์ประกอบ คน ความรู้ และทรัพยากรว่าสอดคล้องที่จะพัฒนาด้านใดก่อนหลัง พร้อมทั้งการร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่อยู่บนรากฐานของการพึ่งตนเอง

การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวและปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการขององค์กรและชุมชน เป็น การปรับใช้วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาองค์กรและชุมชน และนำมาผสมผสานกับความรู้เดิมเพื่อสร้างทาง เลือกใหม่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ครอบครัว และชุมชนที่เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

ปัญหาในการดำเนินงานและแนวทางในการแก้ปัญหาขององค์กร

การดำเนินงานขององค์กรชุมชนส่วนใหญ่จะต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เพราะในการดำเนินงานหรือกิจกรรมขององค์กรนั้นจะอยู่บนความหลากหลายของบุคคล เช่น พื้นฐาน การเรียนรู้ ฐานะทางเศรษฐกิจ ความพร้อมในการประกอบอาชีพ เป็นต้น การปรับวิธีการจัดการที่จะให้ ผู้คนในชุมชนมีความพึงพอใจร่วมกันบนความหลากหลายคงทำได้ยาก การดำเนินงานของกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาห้วย่อมมีปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาที่ผ่านมาเช่นเดียวกัน

จากการศึกษาและการสังเกตตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมในบางกิจกรรม ผู้วิจัยพอจะ ประมวลสรุป 2 ประเด็น คือ ปัญหาในการดำเนินงาน และแนวทางในการแก้ปัญหาขององค์กร , ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาในการดำเนินงานขององค์กร

ปัญหาในการดำเนินงานโดยทั่วไปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาห้วย เป็นปัญหาที่ อาจจะเรียกว่าไม่ใช่ปัญหาแต่จะพูดว่าไม่เป็นปัญหาก็ไม่ได้หากละเอียดและไม่รีบแก้ไขก็อาจจะทำให้เกิด ปัญหาได้เช่นกัน ดังที่ เค้าแก้วเพชร สุนิตย์ กาญจนรัตน์ และจิตร แหงใจ ซึ่งเป็นผู้นำหลักขององค์กรและเป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกองค์กรตลอดจนกองทุนต่างๆ ในชุมชนและนอกชุมชน กล่าวถึง ปัญหาในการดำเนินงานขององค์กรสรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์ได้ดำเนินกิจกรรมมาตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นมา 20 กว่าปี ในระยะแรกมักจะไม่ค่อยมีปัญหา หรือจะมีปัญหาบ้างเป็นเพียงปัญหาที่เกิดจาก บุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิก เช่น การใช้คำพูดเพื่อให้เกิดการระแวง การจ้องจับผิดพฤติกรรมของคณะ กรรมการหรือญาติของกรรมการที่เป็นสมาชิก เป็นต้น การกระทำดังกล่าวมีผลต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ของสมาชิก และบั่นทอนความเชื่อมั่นโดยทั่วไปได้ แต่ส่วนมากคณะกรรมการจะช่วยแก้ปัญหาไปได้ เพราะเป็นปัญหาเฉพาะเรื่องและเฉพาะประเด็นเมื่อชี้แจงให้เข้าใจก็ทำให้ปัญหานั้นหมดไป

ปัจจุบันปัญหาที่ไม่เคยเกิดก็เริ่มมีขึ้น คือปัญหาการค้างชำระหนี้ของสมาชิก เริ่มมีขึ้นประมาณ 8 ราย และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะการให้กู้เกินตัวของสมาชิก ในประเด็นนี้อาจเพราะความผิดพลาด ในการบริหารจัดการของคณะกรรมการที่ต้องการปล่อยเงินให้หมด หรือกลัวเงินจะเหลือจึงต้องปล่อย ให้กู้ ทั้งนี้เพราะกลุ่มออมทรัพย์อาศัยดอกเบี้ยหรือผลกำไรจากดอกเบี้ยเพื่อปันผลและเป็นกองทุนต่างๆ ปัญหาดังกล่าวกลุ่มต้องรีบหยุด เพื่อไม่ให้เกิดตามมาของสมาชิกรายต่อไป

2. แนวทางในการแก้ปัญหาขององค์กร

การแก้ปัญหาหรือการหาแนวทางในการแก้ปัญหาเป็นเรื่องจำเป็น องค์กรทุกองค์กรเมื่อเกิดปัญหาแล้วแก้ปัญหาหรือลดปัญหานั้นไม่ได้ อาจส่งผลให้องค์กรนั้นต้องล้มเลิกเหมือนกับองค์กรหรือสถาบันการเงินต่างๆ ที่ต้องเลิกกิจการ สำหรับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้มีวิธีการในการแก้ปัญหาที่นับว่าได้ผลมาแล้ว และกำลังดำเนินการกับปัญหาใหม่โดยใช้วิธีการดังนี้

1. การใช้เวทีในชุมชนชี้แจงปัญหา การพบปะพูดคุยและการชี้แจงข้อสงสัยต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าปัญหานั้นจะเล็กน้อยก็ตาม หากละเลยจะทำให้ความวิตกกังวลเหล่านั้นขยายวงกว้างไปได้ จึงรับชี้แจงและทำความเข้าใจในที่ประชุมให้เรียบร้อย ถึงแม้ว่าจะไม่หมดที่เคียวก็ทำ ความเข้าใจได้ระดับหนึ่ง ที่เหลืออาจต้องใช้เวลาพิสูจน์พฤติกรรมนั้นได้ แต่สำคัญการใช้เวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านแก้ปัญหาได้

2. การปรับใช้คำว่า “สะอาด ขนาด สวยงาม” สำหรับการแก้ปัญหาในกลุ่มออมทรัพย์ คือ คณะกรรมการต้องทำงานให้มือสะอาด โปร่งใส “สมาชิก โกงกลุ่ม 1 แสน กลุ่มไม่ล้ม แต่กรรมการทำผิดต่อกลุ่ม 1 บาท กลุ่มล้มได้ เพราะสมาชิกไม่เชื่อถือเงินหรือลาออกหมด” เพราะฉะนั้นกรรมการต้องทำงานให้สะอาด

ขนาด คือ การให้สมาชิกกู้ตามฐานะหรือวงเงินที่ออม เช่น กู้เฉพาะเงินออมตัวเอง หรือไม่เกิน 3 เท่าของเงินออมของตน โดยมีคณะกรรมการหรือสมาชิกที่ไม่ค้าใครเป็นคนมาค้า (ญาติ) เป็นการกำหนดให้กู้ที่เหมาะสมไม่เกินตัว

สวยงาม คือ การปรับปรุงระเบียบที่เหมาะสมกับสมาชิก โดยการปรับปรุงระเบียบ และการปรับปรุงการทำบัญชีที่ให้สมาชิกยอมรับ หรือเป็นมติส่วนใหญ่ของสมาชิก และตรวจสอบได้

3. การให้โอกาสสมาชิกที่มีปัญหาได้เข้ามาพูดคุยกับกรรมการ และปรับปรุงหรือยืดหยุ่น เพื่อเป็นการประนอมหนี้ที่กลุ่มออมทรัพย์ไม่เสียหาย และสมาชิกที่เป็นหนี้ก็สามารถดำเนินการคืนหนี้ได้

4. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิก เพื่อเพิ่มศักยภาพให้สมาชิกมีรายได้มากขึ้น มากกว่าการกู้เงินเพื่อใช้จ่าย แต่ควรมีกองทุนเพื่อเพิ่มรายได้ ซึ่งกลุ่มได้จัดไว้แล้ว เป็นกองทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ

การแก้ปัญหาและการจัดการกับปัญหาต่างๆ ของชุมชนบ้านนาหว้า จะใช้กระบวนการทางสังคมเข้าไปจัดการ เช่น การใช้คุณธรรมจริยธรรมของชุมชน (พุทธ) การใช้เครือข่ายเพื่อการปรับความเข้าใจ ตลอดจนสมาชิกที่เป็นเพื่อนบ้าน ทั้งนี้การแก้ปัญหาก็อยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผล

โครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการบริหารและสมาชิก ส่งผลให้ระเบียบและการปฏิบัติภายในกลุ่มมีความสอดคล้องกัน เหล่านี้สามารถเห็นได้จากกรให้กู้ยืม การจัดการสวัสดิการและผลประโยชน์อื่นๆ ที่กลุ่มจัดขึ้นได้ตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริง ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงโครงสร้างทั่วไปที่มีมาบ้างเท่านั้นเอง

บทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นตามแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เมื่อ 16 มกราคม 2522 ในระยะแรกเริ่มมีสมาชิกร่วมก่อตั้งจำนวน 56 คน เงินทุนในวันก่อตั้ง 860 บาท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าได้พัฒนา ปรับปรุง และเรียนรู้ จนทำให้กลุ่มฯ หรือองค์กรนี้มีสมาชิกในปัจจุบันจำนวน 1,760 คน มีเงินสะสมประมาณ 34 ล้านบาทเศษ และที่สำคัญมีกองทุนเพื่อสมาชิกและชุมชนในลักษณะต่างๆ ถึง 83 กองทุนในปัจจุบัน

การพัฒนาขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้ามีปัจจัยและองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การจัดโครงสร้างในการบริหารจัดการ การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาองค์กร และการมีส่วนร่วมของสมาชิก ตลอดจนบทบาทของผู้นำองค์กรชุมชน ดังที่กล่าวมาแล้ว การพัฒนาขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้ายังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในลักษณะต่างๆ เช่น การพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาและสนับสนุนกองทุน การพัฒนากิจกรรมขององค์กรและการพัฒนาขององค์กรที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับต่างๆ เช่น เครือข่ายในระดับชุมชน เครือข่ายระดับอำเภอ เครือข่ายระดับจังหวัด และเครือข่ายระดับประเทศ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนบ้านนาหว้า

จากการศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนบ้านนาหว้าและมีการพัฒนาองค์กรเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ องค์กรนี้นอกจากประสบความสำเร็จเพราะผู้นำและการจัดโครงสร้างในการจัดการที่มีประสิทธิภาพแล้ว บทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนก็มีความสำคัญประเด็นหนึ่งด้วย ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการสัมภาษณ์และสังเกต (เข้าร่วมประชุมและร่วมกิจกรรมบางกิจกรรม) และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรนี้ในระดับหนึ่ง สามารถประมวลวิเคราะห์และแยกประเด็นเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรสนับสนุนได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า
2. การพัฒนาเครือข่ายในกระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืน

บทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า มิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญดังที่กล่าวแล้วแต่เกิดขึ้นเพราะมีองค์กรภาครัฐเข้ามาสนับสนุนและองค์กรภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริม โดยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว การเกิดโดยการให้แนวคิดและไม่เข้ามามีส่วนในการส่งเสริมคงไม่สามารถที่จะทำให้องค์กรนี้พัฒนามาได้ ฉะนั้นองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนจึงมีความสำคัญในการผลักดันให้กลุ่มหรือองค์กรนี้ได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง

จากการศึกษา (สัมภาษณ์และการสังเกต) และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรนี้ระยะหนึ่ง ซึ่งมีเกล้า แก้วเพชร ขจร สุสานนท์ สุภรณ์ โทษรักรัย จิตร หนูเพชร น้อม นิลสุวรรณ คลี แก้วเกตุ พร็ิม รัตนะ นภาพร หนูแก้ว พัลลภ แก้วทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์และร่วมกันประมวลข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรทั้งภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนในการให้การสนับสนุน ประมวลสรุปได้ว่า องค์กรที่เข้ามาสนับสนุนและส่งผลต่อการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนต่างๆ ขององค์กรในชุมชน ตำบลนาหว้า ได้สรุปแยกเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

1. บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาครัฐ

นโยบายของรัฐ โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 (ปัจจุบัน) ที่เน้นการพัฒนาคนและพัฒนาองค์กร และการให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาในลักษณะต่างๆ ในแต่ละระดับของความสำคัญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของบุคคลและองค์กรในแต่ละชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนในภาพรวมองค์กรภาครัฐได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมมาตลอดนับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา แต่เป็นบทบาทที่รัฐเข้ามาจัดการพัฒนามากกว่าที่จะร่วมกับชุมชนเหมือนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญขององค์กรและชุมชนเป็นหลัก โดยมีองค์กรภาครัฐเข้ามาสนับสนุน การเข้ามามีบทบาทสนับสนุนขององค์กรภาครัฐในชุมชนบ้านนาหว้า ที่สำคัญๆ ประมวลได้ 2 ประเด็นดังนี้

1.1 การพัฒนาการเรียนรู้ขององค์กร ในการพัฒนาการเรียนรู้ขององค์กรในชุมชนหรือท้องถิ่น จะเป็นการให้ข้อมูลในการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ขึ้นและมีวิทยากรที่ให้ความรู้สำหรับกลุ่มกิจกรรมนั้นๆ ในการบริหารจัดการ ตลอดจนความรู้ในการแปรรูปผลผลิตและการตลาด หน่วยงานที่สำคัญๆ ดังนี้

1.1.1 สำนักงานพัฒนาชุมชน โดยมีพัฒนาการอำเภอจะนะและพัฒนากรที่รับผิดชอบประจำตำบลนาหว้า เป็นหน่วยงานที่สำคัญที่ผลักดันให้แนวคิดเกี่ยวกับการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า นับว่าเป็นองค์กรชุมชนที่สำคัญได้พัฒนาแนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการขององค์กร ทำให้องค์กรมีพัฒนาการเจริญเติบโตอย่างมั่นคง ทั้งนี้นอกจากจะให้แนวคิดในการก่อตั้งแล้วยังได้เป็นที่เลี้ยงให้แก่กลุ่มมาตลอด นอกจากนี้พัฒนากรที่รับผิดชอบได้นำไปศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มองค์กรอื่นๆ ส่งผลให้กลุ่มฯ นำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้มาพัฒนา และเกิดกิจกรรมกองทุนลักษณะต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก

1.1.2 สำนักงานปศุสัตว์ โดยมีปศุสัตว์อำเภอจะนะ และเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ที่รับผิดชอบประจำตำบลนาหว้า เป็นหน่วยงานที่สำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเลี้ยงโค ชมรมผู้เลี้ยงโคของบ้านนาหว้า ได้ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงและให้ข้อมูลความรู้เรื่องการเลี้ยงโคและเลี้ยงสัตว์อื่นๆ เช่น การดูแลพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ การใช้ยาป้องกันโรคสัตว์ และการเฝ้าระวังโรคใน

แต่ละฤดูกาลที่อันจะเกิดกับสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านในชุมชนและการพัฒนาแปลงหญ้าหรืออาหารสัตว์เลี้ยงที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้นำคณะกรรมการกลุ่มฯ ไปศึกษาดูงานไปยังที่ต่างๆ และร่วมกิจกรรมกับชุมชนส่งผลให้กลุ่มเลี้ยงโคบ้านนาหว่าได้รับรางวัลระดับชาติ

การเข้ามามีบทบาทในการให้การเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจังของหน่วยงานนี้ นับเป็นความร่วมมือและการสนับสนุนที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและทรัพยากรในชุมชน ในการสนับสนุนถึงแม้จะไม่ครอบคลุมทุกด้านแต่เป็นกำลังใจให้กับชาวบ้านและชุมชนที่จะพัฒนากิจกรรมดังกล่าวต่อไป

1.1.3 สำนักงานเกษตร โดยมีเกษตรอำเภอจะนะ และเจ้าหน้าที่เกษตรซึ่งรับผิดชอบดูแล ประจำตำบลนาหว่า เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำให้การเรียนรู้ในการปลูกพืช การใช้ปุ๋ย และการกำจัดศัตรูพืช โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนให้ปลูกพืชผักสวนครัวตลอดจนกลุ่มปลูกพืชเศรษฐกิจเสริมเพื่อการมีรายได้เสริมของชุมชน นอกจากนี้กลุ่มแม่บ้านเกษตรที่สนใจเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตในชุมชน

การเข้ามามีบทบาทให้การเรียนรู้เพื่อชุมชนสามารถปรับปรุงและพัฒนาผลผลิตของชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพและรายได้ของชุมชนแทนการขายผลผลิตแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการแปรรูปจะทำให้มีราคาต่ำ และหากสามารถแปรรูปผลผลิตได้จะทำให้ “เพิ่มมูลค่า” ในการผลิต เช่น การปลูกอ้อยและหีบขยน้ำอ้อยของกองทุนหีบอ้อย และการปลูกผักสวนครัว และมีกองทุนเครื่องบดแปรรูปเป็นเครื่องแกง เป็นต้น

1.1.4 สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยมีบุคลากรของมหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่ให้การเรียนรู้และประสานวิทยากรเพื่อการเรียนรู้ด้านต่างๆ ให้กับองค์กรชุมชนบ้านนาหว่า ทั้งที่เป็นความรู้เฉพาะของแต่ละกองทุนหรือเป็นความรู้เกี่ยวกับการจัดการเครือข่าย บทบาทของสถาบันทักษิณคดีศึกษานอกจากจะสนับสนุนวิทยากรให้ความรู้ในด้านต่างๆ แล้ว ยังทำหน้าที่ประมวลองค์ความรู้ของกลุ่มฯ องค์กรในชุมชนเผยแพร่ให้กับสาธารณะได้รับรู้และมาศึกษาดูงานของบุคคลหรือกลุ่มองค์กรภายนอก ทำให้กลุ่มยอมรับเพื่อการผลิตบ้านนาหว่าและกองทุนต่างๆ ต้องเตรียมความพร้อม บุคลากรของสถาบันทักษิณจะเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูลต่างๆ ให้กับกลุ่มหรือองค์กรนี้ด้วย

ในการสนับสนุนและให้การเรียนรู้ขององค์กรชุมชนบ้านนาหว่า ที่ส่งผลต่อการพัฒนาดังกล่าวแล้ว ยังมีหน่วยงานของภาครัฐที่มีส่วนในการให้การเรียนรู้ เช่น สำนักงานสาธารณสุขในตำบลนาหว่า การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจะนะและจังหวัดสงขลา สำนักงานกองทุนสวนยางพารา สหพันธ์ออมทรัพย์อำเภอจะนะ องค์กรบริหารส่วนตำบลนาหว่า สำนักงานประมงอำเภอจะนะ และจังหวัดสงขลา เป็นต้น หน่วยงานดังกล่าวจะให้ข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้น เลือกปฏิบัติให้เหมาะสมกับความต้องการ เป็นการให้ข้อมูลกับชุมชนเพื่อการเลือกการเรียนรู้ของผู้คนในชุมชน

ชนบ้านนาหว้า จึงได้รับโอกาสจากหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐมากกว่าที่ชุมชนจะเปิดรับและการประสานจากหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้ามาเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เหตุผลที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะชุมชนนี้มีกิจกรรมที่สามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้ และที่สำคัญชุมชนและองค์กรในชุมชนได้พิสูจน์ให้เห็นว่าพร้อมที่จะเรียนรู้หรือพร้อมที่จะปฏิบัติหากสิ่งที่น่าสนใจนั้นสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่สำคัญชุมชนนี้พิสูจน์ให้เห็นว่าความสำเร็จของชุมชนและองค์กร ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ที่มีระบบและกระบวนการที่ชุมชนต้องการ

1.2 การพัฒนากิจกรรมขององค์กรและการสนับสนุนกองทุน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนต่างๆ ในชุมชนบ้านนาหว้า นอกจากมีกิจกรรมหลักเพื่อการสะสมทุนและการจัดการทุนแล้ว ยังมีกิจกรรมภายในองค์กรหลายลักษณะที่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพ การจัดการผลผลิตและการตลาด การพัฒนาชุมชนโดยองค์กรชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวของกลุ่มฯ หรือองค์กรชุมชนบ้านนาหว้า ได้จัดขึ้น และกิจกรรมในชุมชนหลายๆ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนในการพัฒนากิจกรรมดังกล่าวที่มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมและมีเงินสมทบกองทุนตลอดจนสนับสนุนทรัพยากรให้กับกลุ่มหรือองค์กรได้มาดำเนินการเอง มีหน่วยงานที่สำคัญๆ ในการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรทำให้เกิดกิจกรรมในชุมชนและชุมชนหรือองค์กรชุมชนสามารถพัฒนาให้กิจกรรมนั้นเกิดประโยชน์แบบยั่งยืน ดังต่อไปนี้

1.2.1 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.) ได้สนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโคขุนในพื้นที่ 700 ไร่เศษ โดยทางสำนักงาน ร.พ.ช. ได้ดำเนินการปรับพื้นที่เพื่อการเลี้ยงโค และการปรับพื้นที่เพื่อการปลูกหญ้าเป็นอาหารสัตว์ ตลอดจนการขุดสระขนาด 5 ไร่เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเลี้ยงสัตว์

การเริ่มต้นของกิจกรรมดังกล่าวหากไม่ได้รับการสนับสนุนเครื่องกลในการปราบพื้นที่และพัฒนาแปลงหญ้าตลอดจนการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เชื่อว่ากิจกรรมของโครงการเลี้ยงโค และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ 700 ไร่เศษ ไม่สามารถนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้

1.2.2 กองทุนทหารกองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ (กนช.) กองทุนนี้เป็นกองทุนที่สืบเนื่องจากการที่ผู้นำ (เด้า แก้วเพชร) ในตำบลนาหว้า ได้ไปอบรมในโครงการกองทุนทหารกองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นโครงการที่กองทัพได้ติดตามทหารกองทุนในพื้นที่ๆ ทำกิจกรรมในชุมชนและสร้างประโยชน์กับชุมชน โดยถือว่าบุคคลที่ได้ปลดประจำการไปแล้วและไปประกอบอาชีพในชุมชน ทั้งยังทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้กับชุมชนได้ดี ทางกองทัพได้สนับสนุนงบประมาณจัดตั้งเป็นกองทุนปุ๋ยทหารกองทุนและกองทุนโคทหารกองทุน โดยให้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวและนำมาจัดตั้งพัฒนากลุ่มเลี้ยงโคและกองทุนปุ๋ยในตำบลนาหว้า ปัจจุบันได้พัฒนากิจกรรมและกองทุนดังกล่าว ทำให้มีเงินหมุนเวียนอยู่ในกองทุนจำนวน 730,966 บาท กิจกรรมนี้เป็นต้นแบบให้คนในชุมชนได้รวมกลุ่มและสร้างปรัชญาใหม่ในชุมชนว่า “ร่วมกันคิด แยกกันทำ ร่วมกันขาย” หมายถึงการ

ร่วมกันคิดและเรียนรู้ตลอดจนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันและกันแต่การมารวมกันเพียงอาจจะไม่ส่งผลต่อครอบครัวเพราะอาจจะเป็นภาระ การแยกกันทำอาจจะทำให้ผลผลิตที่เกิดจากการดูแลของแต่ละคนมีผลผลิตที่ดี (วัว) และรวมกันขายเป็นเรื่องของการรวมพลังกันเพื่อกำหนดราคาตลาด ที่สำคัญต้องยึดมั่นในราคากลางไม่ตัดราคากัน เป็นเงื่อนไขการตลาด (กลุ่มเลี้ยงวัว)

การใช้ปรัชญาในการจัดการดังกล่าวทำให้กลุ่มเลี้ยงโคได้ขายในราคาที่สูงกว่ากลุ่มกำหนดราคากลาง เพราะพ่อค้าที่เข้ามาซื้อวัว (โค) ได้ตั้งราคาที่สูงกว่าที่กลุ่มกำหนด นอกจากเพราะจากการร่วมคิดเพื่อพัฒนาการเลี้ยง อาหาร และการดูแลรักษาแล้ว การแยกกันเลี้ยงทำให้วัว (โค) แต่ละตัวจะได้รับ การดูแลรักษาเป็นพิเศษกว่าการเลี้ยงรวม ส่งผลให้วัว (โค) ได้พัฒนาเต็มที่และมีมาตรฐาน ทำให้กลุ่มเลี้ยงโคบ้านนาหว้าได้รับรางวัลดีเด่นระดับชาติ

1.2.3 สำนักงานกองทุนสวนยางพารา (สกย.) ชุมชนบ้านนาหว้าเป็นชุมชนเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร และอาชีพหลัก ได้แก่ การทำสวนยางพารา การทำนา ทำสวนไม้ผล และปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ จากการประกอบอาชีพดังกล่าวชุมชนบ้านนาหว้าจึงมีกองทุนน้ำยางพาราในชุมชนที่ชุมชนจัดการกันภายใน และเมื่อนำน้ำยางไปขายก็จะส่งผ่านกลุ่มโดยกลุ่มจะทำหน้าที่แปรรูปเป็นยางแผ่นหรือส่งขายเป็นน้ำยางแล้วแต่สถานการณ์ตลาด สำหรับจะทำยางแผ่นนั้นทางกลุ่มน้ำยางพาราได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อสร้างโรงงานยางแผ่นจากสำนักงานกองทุนสวนยางพารา (สกย.) การพัฒนายางพาราของกลุ่มน้ำยางฯ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณนั้น ยังคงดำเนินการและมีสมาชิกในชุมชนที่มีสวนยางเป็นสมาชิกและร่วมกันพัฒนา ปรับปรุง เพื่อให้เกิดประโยชน์แบบยั่งยืนเช่นเดียวกับกลุ่มหรือกองทุนอื่นๆ ในชุมชน

1.2.4 กองทุนเพื่อสังคม เป็นกองทุนที่เกิดขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่งได้ตั้งกองทุนเพื่อสังคม (SIF) โดยหวังว่ากองทุนนี้จะได้มีส่วนในการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนและพัฒนาองค์กรชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนากิจกรรมของชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า เป็นกลุ่มหรือองค์กรหนึ่งที่มีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์เป็นองค์กรและมีกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ แต่ไม่เข้าเกณฑ์ที่จะให้การสนับสนุนได้เพราะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า “ได้ก้าวข้ามเกณฑ์ที่รัฐตั้งไว้ แต่ต้องการพัฒนากองทุนสวัสดิการของชุมชน” โดยรวมกลุ่มกับองค์กรต่างๆ และขอสนับสนุนงบประมาณในนาม “กองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา” ขอสนับสนุนแบบสมทบกองทุน หมายถึงกลุ่มองค์กรมีกองทุนสวัสดิการเท่าใด (ไม่เกี่ยวกับเงินสะสมหรือออม) และจัดสวัสดิการอยู่แล้ว เช่น ค่ารักษาพยาบาล สมาชิก ค่าฌาปนกิจศพ เป็นต้น ขอให้รัฐสมทบให้กับกองทุนนั้นเท่ากันแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (1:1) และข้อเสนอดังกล่าวทำให้กองทุนเพื่อสังคมได้สำรวจกิจกรรมและผลการดำเนินงานที่ผ่านมาและมีมติให้การสนับสนุน ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้รับเงินสนับสนุนสมทบกองทุนสวัสดิการจำนวน 2 ล้าน 1 แสนกว่าบาท

การจัดการกับเงินสมทบกองทุนสวัสดิการบ้านนาหว้า ได้นำมาใช้ในการส่งเสริมเพื่อสนับสนุนการผลิตและพัฒนาสังคมชุมชนบ้านนาหว้า ดังปรากฏรายละเอียดในกิจกรรมกองทุนสมทบสวัสดิการชุมชนของตำบลนาหว้า ผลของการใช้กองทุนทำให้เงินต้นเพิ่มขึ้นและมีดอกผลมากขึ้นสามารถพัฒนากิจกรรมตามความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญกองทุนนี้ส่งเสริมกิจกรรมของครอบครัวในการทำงานร่วมกัน และใช้ผลผลิตดังกล่าวเพื่อครอบครัวร่วมกัน ส่งผลต่อการพัฒนาสังคม

1.2.5 กองทุนสนับสนุนธุรกิจชุมชน (กระทรวงมหาดไทย) เป็นกองทุนที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้ทำกิจกรรมเวทีการเรียนรู้กับกลุ่มองค์กรอื่น ต่อมาเมื่อมีการตรวจสอบความต้องการและพบว่าชุมชนนี้มีความต้องการที่จะทำผลิตภัณฑ์ “น้ำปลา” กระทรวงมหาดไทย โดย พลต. สนั่น ขจรประสาธ ได้มอบหมายภารกิจให้อาจารย์จันทน์ แรกพิณี ซึ่งเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยและดูแลงานเศรษฐกิจชุมชนในภาคใต้ ทำการสำรวจพร้อมสนับสนุนงบประมาณที่มีขนาดกำลังผลิตโรงน้ำปลาขนาด 10 ตัน/ปี ในวงเงินงบประมาณจำนวน 258,000 บาท

โครงการกองทุนโรงน้ำปลาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า เป็นโครงการที่จัดการเพื่อทดแทนการซื้อจากภายนอก และป้องกันเงินไหลออกนอกชุมชน การดำเนินงานโครงการนี้ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนของการหมักน้ำปลาและกำลังจะได้รับผลผลิตในประมาณ 2 เดือน (มิถุนายน 2545) เมื่อผลผลิตออกมาก็คาดว่าจะสามารถบรรจุขวดได้ประมาณ 12,000 ลิตร (หัวน้ำปลา)

การจัดการของกองทุนนี้จะใช้ทุนที่ได้เป็นทุนหมุนเวียน และกำไรที่เกิดขึ้นจะนำไปพัฒนาเพื่อขยายกิจการโรงน้ำปลา พัฒนาองค์กรในชุมชน และทุนการศึกษาในชุมชน

1.2.6 กองทุนมูลนิธิสวัสดิ เป็นกองทุนที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิสวัสดิ ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ได้นำคณะมาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการทุนขององค์กรชาวบ้านในจังหวัดสงขลา และได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และมูลนิธิสวัสดิได้มอบเงินไว้จำนวนหนึ่ง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้นำเอาเงินดังกล่าวมาตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ เรียกว่า “กองทุนมูลนิธิสวัสดิ” เพื่อนำเอาดอกผลไว้สมทบกับกองทุนอื่นไว้เพื่อการศึกษาดูงานของคณะทำงานและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ ปัจจุบันเงินกองทุนนี้มีจำนวน 18,997 บาท

องค์กรที่เข้ามาสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมและพัฒนากองทุนให้กับองค์กรชุมชนบ้านนาหว้า ซึ่งองค์กรต่างๆ นอกจากจะได้มีส่วนในการพัฒนากิจกรรม และพัฒนากองทุนแล้วยังส่งผลต่อการพัฒนาคนและสร้างความร่วมมือของผู้คนในชุมชนด้วย เพื่อร่วมกัน

รับผิดชอบ ร่วมกันภาคภูมิใจ และร่วมกันประกาศแนวคิดและวิธีการจัดการของชุมชนให้ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรในชุมชนอื่นด้วย

2. บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาคเอกชน

การพัฒนาองค์กรในชุมชนในปัจจุบันนอกเหนือจากการสนับสนุนและการพัฒนาโดยองค์กรภาครัฐแล้ว องค์กรพัฒนาเอกชนได้มีบทบาทมากในการเข้ามาสนับสนุนการเรียนรู้และทุนในการพัฒนาชุมชน ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนดังกล่าวมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแหล่งทุนเหล่านั้น ทั้งที่เป็นทุนสนับสนุนและพัฒนาองค์กรจากต่างประเทศ และการสนับสนุนจากองค์กรภายในประเทศ องค์กรพัฒนาเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันในนาม “NGO” หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงนี้จะเกี่ยวเนื่องอยู่กับการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวและปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า เป็นกลุ่มองค์กรที่ได้มีโอกาสเรียนรู้จากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน นับตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมา ซึ่ง เคล้า แก้วเพชร สุนิตย์ กาญจนรัตน์ และจิต แหงใจ กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ได้กล่าวถึงองค์กรที่มีบทบาทสนับสนุนและชักนำให้ทำกิจกรรมกองทุน และการพัฒนาแผนชุมชนและวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ให้เป็นรูปธรรม ได้แก่ สถาบันพัฒนาชนบทมูลนิธิหมู่บ้าน และมูลนิธิสวัสดิ์ โดยเฉพาะมูลนิธิหมู่บ้านยังคงมีความสัมพันธ์และกิจกรรมร่วมกันถึงปัจจุบัน ส่งผลให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าได้มีโอกาสเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับชาติ “เครือข่ายภูมิปัญญาไทย” ซึ่งกิจกรรมที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้ให้การสนับสนุน พอประมวลสรุปได้ 2 ประเด็นดังนี้

2.1 การเรียนรู้เพื่อการจัดการกองทุนและกิจกรรมขององค์กร

การเรียนรู้เป็นหัวใจของการพัฒนา สถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่เน้นการทำงานเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน และการสร้างเครือข่ายในการพัฒนา การยอมรับว่า “ชาวบ้านหรือเกษตรกรในชนบทมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้ถ้าได้รับโอกาส” ทำให้เกิดการค้นหาค้นหาศักยภาพในด้านต่างๆ ของคนและชุมชน และนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาต่อไป โดยการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สุดท้ายกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นก็เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า ซึ่ง เคล้า แก้วเพชร กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์และการให้การสนับสนุนของมูลนิธิหมู่บ้าน ในการเรียนรู้เพื่อการจัดการกองทุนและกิจกรรมขององค์กร สรุปได้ว่า การเข้ามาของสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน หรือเรียกสั้นๆ ว่า “มูลนิธิหมู่บ้าน” เขาใช้คำว่า “มาเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้าน” ทำให้กลุ่มมีความรู้สึกว่าจะไม่ได้อะไร แต่พอนานไปๆ ในการเก็บข้อมูลของเจ้า

หน้าที่มีความรู้ดีกว่าทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้น และเมื่อได้มีโอกาสพบปะกับกลุ่มอื่นทำให้รู้สึกว่าการ “ความเข้าใจที่เราเก่งกลับไม่ใช่ เพราะกลุ่มอื่นไปไกลกว่าเรา” จากจุดนี้ทำให้กลุ่มต้องหันกลับมาดูและปรับวิธีการจัดการกองทุนของกลุ่มจากเดิมไม่มีสวัสดิการ กลับมาให้สวัสดิการกับสมาชิก

การเรียนรู้เพื่อการจัดสวัสดิการที่มีการจัดการเงินคอกผลของกองทุนใหม่แทนการปันผลหมด กลับมาจัดคอกผลบางส่วนมาจัดการสวัสดิการที่ไม่กระทบต่อเงินปันผลที่สมาชิกเคยได้รับ แต่แปรมาเป็นการจัดสวัสดิการ เช่น ค่ารักษาพยาบาล และค่าฌาปนกิจศพ เป็นต้น หลังจากนั้นได้เพิ่มเงินสวัสดิการปัจจุบัน จ่ายค่ารักษาพยาบาล 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ไม่เกินครอบครัวละ 3,000 บาท จ่ายค่าฌาปนกิจศพ 5,000 บาท จ่ายค่าบุตรที่เกิดใหม่โดยเปิดบัญชีให้แรกเกิดคนละ 1,000 บาท แต่มีข้อแม้ว่าพ่อแม่จะต้องฝากให้กับบุตรต่อไปเดือนละเท่าไรก็ได้จนถึงวัยบรรลุนิติภาวะของเด็ก

จากสถานการณ์การเรียนรู้ที่มูลนิธิหมู่บ้านเข้ามามีบทบาท ในการส่งเสริมและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับองค์กร เป็นการจัดการที่ให้องค์กรได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนเองและเลือกใช้ความรู้ที่นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับองค์กรและการพัฒนา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เสนอทางเลือกให้องค์กร

2.2 การพัฒนาแผนและธุรกิจชุมชน เป็นผลมาจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่เป็นลักษณะของการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชน และนำแผนชุมชนที่เกิดจากการกำหนดร่วมกัน นำสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดกิจกรรมตามแผน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิหมู่บ้าน ได้เข้ามาจัดกระบวนการและนำเสนอวิธีการจัดการเรียนรู้

2.2.1 กิจกรรมการเรียนรู้จักตนเอง (ชุมชน) เป็นการจัดเวทีเพื่อการเรียนรู้ชุมชนของคนในชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์และการก่อตั้งชุมชน ปัญหาของชุมชนและแนวทางในการแก้ปัญหาที่ผ่านมา สสำรวจรายได้ หนี้สิน และรายจ่ายของชุมชน สสำรวจศักยภาพของชุมชน เป็นต้น เพื่อที่จะให้ชุมชนและองค์กรในชุมชน ได้ทราบถึงสถานภาพของชุมชนและศักยภาพในการพัฒนานั้นเอง

2.2.2 ให้โอกาสในการเรียนรู้ภายนอกชุมชน โดยให้ศึกษาดูงานตามที่อยากเรียนรู้จากชุมชนภายนอก เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับในชุมชน และเลือกส่วนดีที่เหมาะสมกับองค์กรหรือชุมชน มาปรับใช้ในการพัฒนา

2.2.3 เป็นการวิเคราะห์ กำหนดกิจกรรมและนำสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เช่น กิจกรรมการแปรรูปผลผลิต กิจกรรมการผลิต เป็นต้น เพื่อการจัดการที่ครบวงจรชีวิตในชุมชน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดแผนหรือทิศทางของชุมชนหรือขององค์กรในชุมชนได้เอง เป็นการสร้างหลักประกันความเสี่ยงขององค์กรในการทำกิจกรรมหรือธุรกิจเพราะได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบ และการตัดสินใจร่วมกันของชาวบ้านในชุมชน และที่สำคัญได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจที่เกิดขึ้นจึงสามารถสนองความต้องการและเป็นธุรกิจของชุมชนอย่างแท้จริง

3. บทบาทขององค์กรกับการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า

การพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า เป็นการกำหนดร่วมกันของผู้นำและตัวแทนของกองทุนต่างๆ ที่เข้าไปนั่งใน “สภาผู้นำชุมชนบ้านนาหว้า” ซึ่งมีการประชุมทุกวันที่ 26 ของเดือนในตอนบ่าย ในหมู่บ้านจะมีตัวแทนเขต แต่ละเขตจะนำปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหรือปรับปรุง เพื่อให้ที่ประชุมได้พิจารณา และกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาร่วมกัน เช่น เทศกาลวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา การจัดประเพณีของหมู่บ้าน และการจัดกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวกับส่วนรวม เป็นต้น ในการประชุมจะมีการมอบภารกิจให้แต่ละคนรับผิดชอบ และไปหาสมาชิกมาเป็นทีมงาน ดังที่ เคล้า แก้วเพชร สากล คำแก้ว จิตร แหงใจ และสุนิตย์ กาญจนรัตน์ ได้กล่าวถึงบทบาทขององค์กรที่มีตัวแทนขององค์กรและผู้นำในรูปของคณะกรรมการสภาผู้นำชุมชนบ้านนาหว้า เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า สรุปได้ว่า การจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนต่างๆ จะมีการจัดประชุมกันได้แก่ การประชุมของกรรมการหมู่บ้าน การประชุมกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ และการประชุมใหญ่ประจำเดือนในทุก ๆ วันที่ 26 ของเดือน โดยรวมเอากรรมการทุกชุดมาประชุมร่วมกัน ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญในการประชุม 3 ประเด็นหลัก คือ 1. รายงานความก้าวหน้าของกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนต่างๆ 2. เพื่อรายงานสรุปผลการพัฒนาที่ได้รับมอบหมายในที่ประชุมของเดือนที่ผ่านมา และ 3. เพื่อกำหนดกิจกรรมในเดือนหน้าถ้ามี จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและประชุมประจำ เดือนทำให้เห็นว่าเวทีของ “สภาผู้นำชุมชนบ้านนาหว้า” เป็นเวทีที่พัฒนาแนวคิดของคนที่เกิดพัฒนาการจากการเรียนรู้และนำมาปรับใช้กับวัฒนธรรมในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน กระบวนการทางวัฒนธรรมในชุมชน เป็นต้น

ผู้นำกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่สั่งสมประสบการณ์และความรู้บนพื้นฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิม ได้มีส่วนอย่างมากในการพัฒนาชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน การรวมกลุ่มของชาวบ้านทำแบบง่ายๆ ไม่เป็นทางการ อาศัยความรู้ความสามารถของผู้นำและความร่วมมือของคนในชุมชน ในการประยุกต์คุณค่าที่มีอยู่มาใช้ให้เหมาะสมอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนประเพณี “ออกปาก – กินวาน” ซึ่งเทียบได้กับการ “ลงแขก” มาเป็นการ “แชร์แรงงาน” “ทำ – พัก” อันเป็นระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานที่มีกฎเกณฑ์ค่อนข้างซับซ้อน เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในหมู่สมาชิก แต่ยังคงไว้ซึ่งการพึ่งพาอาศัยกัน การพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้าจึงยังคงมีรูปแบบที่ผสมผสานกับวิถีพัฒนาที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นรากฐานในการพัฒนา

การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมแบบหนึ่งที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน และพึ่งพาอาศัยกันและกัน ทางด้านความรู้หรือประสบการณ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ผลผลิต และเงินระหว่างกลุ่มหรือองค์กรของชุมชน

ปัจจุบันการไปมาหาสู่กันระหว่างกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ได้ก่อให้เกิดเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้หลายระดับ ขึ้นอยู่กับความสนใจและการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิก ซึ่งไม่ถูกจำกัดด้วยพื้นที่และขอบเขตของการปกครอง จึงอาจเรียกความสัมพันธ์แบบนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “ชุมชนใหม่” เป็นชุมชนหรือเครือข่ายที่ผู้คนผูกพันกันด้วยจิตสำนึก และความรู้สึกร่วมจนกลายเป็นเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรม

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนต่างๆ ของชุมชนบ้านนาหว้า ได้มีส่วนร่วมและเป็นเครือข่ายกับองค์กรทั้งภายในชุมชน เครือข่ายในระดับอำเภอ เครือข่ายระดับจังหวัด และเครือข่ายระดับประเทศ จากการศึกษาและสัมภาษณ์ เกล้า แก้วเพชร สุนิตย์ กาญจนรัตน์ จิตร แหงใจ นิคม แก้วเพชร กรรมการกลุ่มฯ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการเข้าเป็นเครือข่ายกับองค์กรต่างๆ ทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ พอประมวลสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายในชุมชนขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า

การดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าไม่ได้อยู่แบบโดดเดี่ยวแต่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าได้มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพากับกลุ่มองค์กรในชุมชน มีชมรมผู้เลี้ยงโคและกองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนเพื่อการศึกษา หรือกองทุนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นเป็นกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของชุมชน และได้บริหารจัดการของแต่ละกองทุนที่มีผู้รับผิดชอบเฉพาะ แม้ว่าบางกองทุนจะมีผู้รับผิดชอบซ้ำกันบ้าง แต่การจัดทำบัญชีเป็นเฉพาะของแต่ละกิจกรรม

กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าจะเป็นองค์กรหลัก ที่จะร้อยเอากองทุนต่างๆ เข้ามาเรียนรู้ในการบริหารจัดการ และที่สำคัญเงินของกองทุนทุกๆ กองทุนจะนำมาฝากเพื่อให้สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ทั่วไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าจึงทำหน้าที่เสมือนธนาคารเพื่อรับฝากเงินและจัดการเงินให้กับกองทุนต่างๆ ของบ้านนาหว้า นอกเหนือจากการฝากหรือออมของสมาชิกแต่ยังรับฝากเงินกองทุน เพียงแต่การฝากเงินไม่ได้มีความสัมพันธ์เพียงเป็นลูกค้านั่น แต่กองทุนทุกๆ กองทุนจะมีตัวแทนทำหน้าที่เป็นกรรมการในสภาผู้นำชุมชนบ้านนาหว้า และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ด้วย เป็นเครือข่ายแบบความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (ญาติ, เพื่อนบ้าน, วัฒนธรรมร่วม) ที่มีความผูกพันและร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการจัดการร่วมกัน ที่สำคัญกองทุนต่างๆ เหล่านี้จะมีการจัดการที่นารายได้ส่วนหนึ่งของทุกกองทุน (ยกเว้นเพื่อการศึกษา) ไปพัฒนาหมู่บ้านตามสัดส่วนหรือข้อตกลงของแต่ละกองทุน

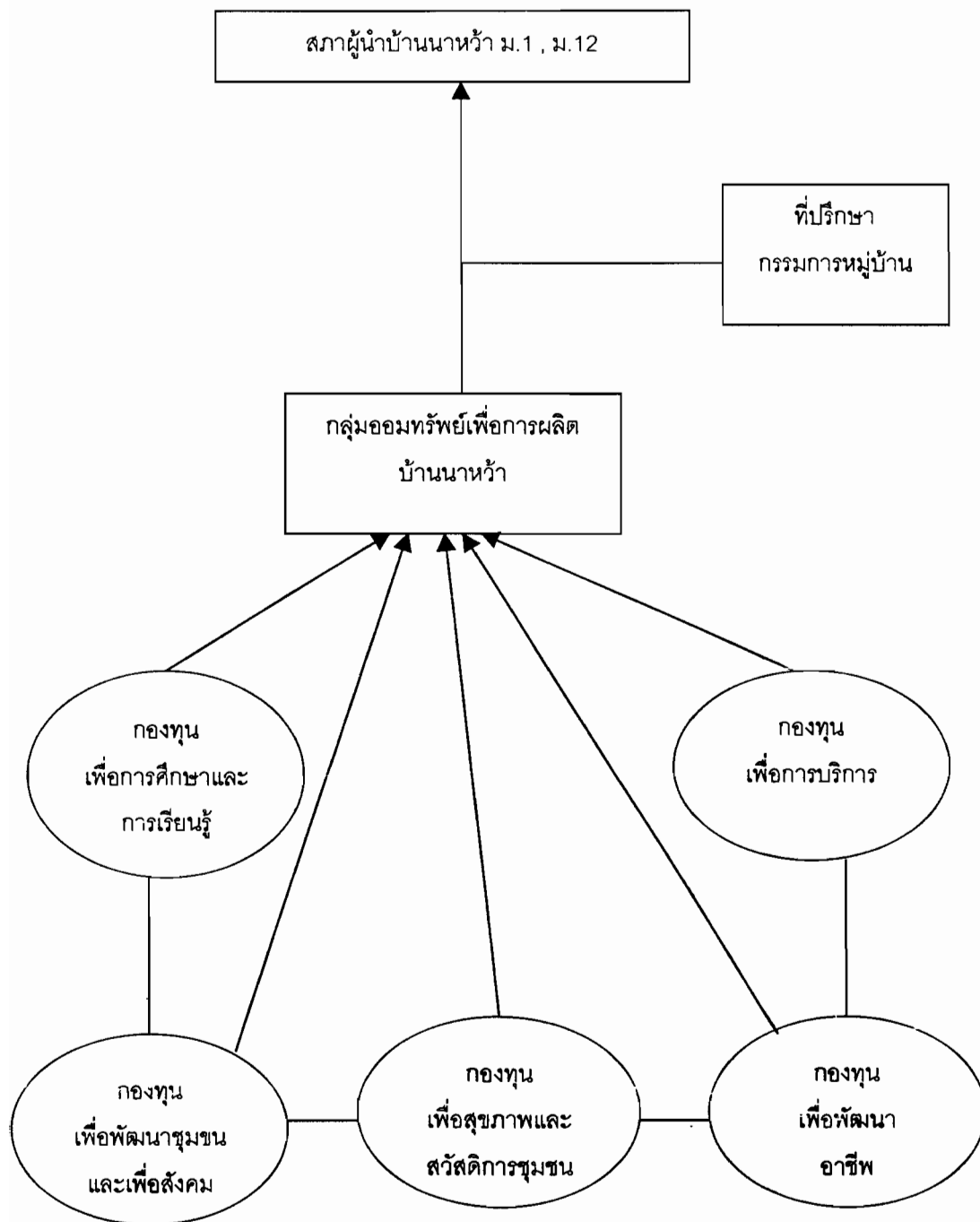
จากการสังเกตและการเข้ามีส่วนร่วมของผู้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เป็นเครือข่ายในชุมชนองค์กรบ้านนาหว้าได้ตั้งข้อสังเกตลักษณะความสัมพันธ์และการเรียนรู้ ดังนี้

1. เกิดจากความสัมพันธ์ทางสายญาติ จากการสังเกตว่าในชุมชนบ้านนาหว้าจะมีผู้คนอยู่ไม่กี่ตระกูล และสายเลือดที่สืบตระกูลจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกองทุนเกือบทั้งหมด โดยเข้ามามีบทบาทในการบริหารกลุ่มหรือกองทุนต่างๆ ในชุมชน ที่โยงใยกันและรวมเอาองค์กรเหล่านี้เข้ามาเป็นเครือข่าย

2. เกิดจากการได้รับประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชน เข้ามาสนับสนุนให้เกิดเป็นเครือข่าย เช่น ประโยชน์จากการได้รับสวัสดิการต่างๆ ประโยชน์จากการได้นำผลมาพัฒนาหมู่บ้าน และการจัดการเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมในชุมชน เป็นต้น

3. เกิดจากแนวคิดของผู้นำที่ได้เรียนรู้ เพื่อการชักนำให้คนมีจิตในการพัฒนาร่วมกัน โดยอาศัยกิจกรรมของกลุ่มและกองทุนเป็นเครื่องมือในการรวมคนเพื่อพัฒนาชุมชนและพัฒนาการอยู่ร่วมกัน

เครือข่ายการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ จัดเป็นกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมแบบหนึ่งที่ชุมชนได้พัฒนาขึ้นในช่วงที่ผ่านมา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือจุดคึงคนให้หันหน้าเข้าหากัน และพึ่งพากันอีกครั้งหนึ่งท่ามกลางยุคสมัยที่กำลังเปลี่ยนแปลง ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของกองทุนและองค์กรชุมชน เป็นความสัมพันธ์ภายใน

2. เครือข่ายกับสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

สหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอำเภอจะนะเป็นเครือข่ายองค์กรที่จัดการเกี่ยวกับการเงิน ซึ่งเกิดจากกรมพัฒนาชุมชนเป็นผู้ประสานให้เกิดเป็นเครือข่าย เพื่อเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างองค์กร ที่สำคัญการแจ้งข่าวสารและการจะรับรู้ข้อมูลของพัฒนาชุมชน สามารถที่จะใช้เวทีเครือข่ายในการจัดการให้เกิดการประสานข้อมูล ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ได้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดจากแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน และเป็นกลุ่มที่ได้พัฒนากิจกรรม วิธีการจัดการ ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดกองทุนต่าง ๆ เป็นที่รู้จักของผู้คนทั้งในพื้นที่ตลอดจนระดับชาติเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการ ได้เข้ามาเป็นแกนนำในการพัฒนาเครือข่ายขององค์กร เพื่อนำประสบการณ์และการเรียนรู้จากภายนอก ที่กลุ่ม ๆ นาหว้า ทุกคนเชิญไป และรับทราบข้อมูลจากภายนอกมาแลกเปลี่ยนให้กับองค์กรต่าง ๆ ในอำเภอจะนะ เพื่อจะได้พัฒนาเท่านั้นหรือรับทราบสถานการณ์ต่าง ๆ ของระดับประเทศ

เครือข่ายสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์อำเภอจะนะ ได้มีการจัดประชุมพบปะกันของกลุ่มออมทรัพย์ในอำเภอจะนะ ทุกวันที่ 12 ของเดือน (กรณีตรงกับวันหยุดให้เลื่อนวันถัดไป) โดยใช้สถานที่หอประชุมของสำนักงานกองทุนสวชนางอำเภอจะนะ ทุก ๆ เดือนเครือข่ายนี้จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมทั้งการรับทราบข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อเตรียมการรองรับแนวทางในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เครือข่ายกับสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา

สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวมตัวขององค์กรชุมชน ซึ่งดำเนินงานฝ่ายผู้นำขององค์กรนั้นจำนวนหนึ่งในจังหวัดสงขลา ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาความร่วมมือของผู้นำและองค์กรชุมชน เพื่อสร้างองค์กรเครือข่ายระดับจังหวัดให้ทำหน้าที่ประสานงาน ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรชุมชนในพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมกิจกรรมของตนให้มั่นคงในอนาคต ซึ่งมี นายเกล้า แก้วเพชร เจริญญิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า นายสุนิตย์ กาญจนรัตน์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และนายจิต แหงใจ กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าเป็นกรรมการสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลาด้วย

จากการสัมภาษณ์กรรมการสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลาที่เป็นผู้นำขององค์กรชุมชน เล่า แก้วเพชร เจริญญิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ชบ ยอดแก้ว ประธานเครือข่ายออมทรัพย์ครบวงจรชีวิตบ้านน้ำขาว ลักษ์ หนูประดิษฐ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองหวัะ จ่านง แรกพินิจ นักวิจัยสถาบันทักษิณคดีศึกษา กรรมการสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา และอัมพร ค้วงปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ เกี่ยวกับความเป็นมาในการก่อตั้ง พัฒนาการของสมาคมวัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง การเป็นสมาชิก การบริหารจัดการและการเชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์กรต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. การก่อตั้งและพัฒนาการของสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา เริ่มก่อตั้งปี พ.ศ. 2532 สถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน ได้ทำการศึกษาศักยภาพของกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช 32 กลุ่ม หลังจากการศึกษาวิเคราะห์ประสิทธิภาพของกลุ่มออมทรัพย์ทั้ง 2 จังหวัดแล้ว สถาบัน ฯ ได้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าผ่านเวทีของผู้นำกลุ่มออมทรัพย์เมื่อเดือนธันวาคม 2532 ที่ประชุมผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและความคาดหวังต่อพัฒนาการในอนาคตของชุมชนและกลุ่มออมทรัพย์ ประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่มีการพูดถึงในเวทีครั้งนั้น คือ “หากเรารวมตัวเลขของทุกกลุ่มเข้าด้วยกัน เราจะมีเงินทุนหมุนเวียนมากกว่า 80 ล้านบาท นั่นเท่ากับธนาคารสาขาหนึ่งในท้องถิ่นเรา” และเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดการพบปะต่อเนื่องทุกเดือนโดยเฉพาะในเดือนมกราคม 2533 ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์กว่า 90 กลุ่มพบปะกันเพื่อขยายผลจากเวทีเมื่อเดือนธันวาคม 2532

การพบปะประจำเดือนได้กระทำอย่างต่อเนื่อง สลับกับการศึกษาดูงานที่กรุงเทพฯ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ดูงานสหกรณ์ออมทรัพย์ใหญ่ ๆ ดูธุรกิจผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค และอุตสาหกรรมผลิตปัจจัยทางการเกษตร การศึกษาดูงานร่วมกันมีความหมาย 2 ด้าน คือ การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันเสมือนเครือญาติ และการตกผลึกทางความคิดกลุ่มผู้นำรุ่นแรกได้ข้อสรุปร่วมกันว่าการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือของผู้นำชาวบ้านและองค์กรชุมชนจะเป็นการรวมตัวกันบนพื้นฐานที่เคารพในความเป็นอิสระของแต่ละชุมชนเป็นการรวมตัวกันในทางปฏิบัติมากกว่าการพัฒนาเชิงโครงสร้าง พวกเขาจึงตัดสินใจเริ่มต้นจากกิจกรรมการซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคร่วมกัน และเรียกเครือข่ายของตนเองว่า “ศูนย์กลางผู้บริโภคจังหวัดสงขลา” เมื่อเดือนพฤษภาคม 2533

ศูนย์กลางผู้บริโภคจังหวัดสงขลา คือรูปแบบความสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกันในระยะแรกของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานกิจกรรม โดยกำหนดวิธีการสำรวจข้อมูลราคาขายส่งที่ร้านค้าในแต่ละหมู่บ้านซื้อจากผู้ค้าส่ง ด้วยวิธีนี้ศูนย์ ฯ ได้ข้อมูลในเชิงปริมาณ คือข้อมูลค่าการบริโภคในเครือข่ายมากกว่า 500,000 บาทต่อเดือน ในเชิงคุณภาพ คือรู้แหล่งสินค้าและราคา รู้เทคนิคของตลาดขนส่ง ศูนย์ ฯ ตัดสินใจใช้วิธี “รวมใบสั่งคือ” ของทุกหมู่บ้านไปซื้อจากร้านขายส่งร้านเดียว โดยมีเงื่อนไขว่า ร้านค้าต้องลดราคาจากตัวเลขต่ำสุดในมือของศูนย์ ฯ ต้องส่งสินค้าถึงร้านค้าทุกหมู่บ้าน และในราคาเดียวกัน (ไม่นับระยะทาง/ค่าขนส่งมาคำนวณราคาที่แตกต่างกัน)

“การทำกิจกรรมร่วมกัน คือวิธีการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ดีที่สุด” จากศูนย์กลางผู้บริโภค ผู้นำชาวบ้านร่วมมือกันก่อตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์ผู้นำเครือข่าย” ขึ้น เพื่อให้การพบปะกันทุกเดือน มีกิจกรรมประจำ คือการฝากสั่งจะ และสรุปงานของศูนย์ ฯ จากปี 2533 ถึงปี 2535 เครือข่ายพบว่า สิ่งที่ได้รับมากที่สุดจากการประชุมประจำเดือน ก็คือข้อมูลข่าวสาร และความเคลื่อนไหวตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับท้องถิ่น การวิเคราะห์สถานการณ์ตลาดผลผลิต การพัฒนาด้านต่าง ๆ

สาระจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในด้านข่าวสาร เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการประชุมประจำเดือนของเครือข่าย

ปี 2535 – 2536 เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์กลางผู้บริโภคจังหวัดสงขลาพัฒนาความร่วมมือก้าวสำคัญขึ้น กิจกรรมที่ทำร่วมกันไม่ได้มีเพียงกลุ่มออมทรัพย์ผู้นำ และการอุปโภคบริโภคร่วมกันเท่านั้น แต่งานด้านอื่นก็เริ่มพัฒนาเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น ความร่วมมือด้านการขายผลผลิตยางพารา มีศูนย์กลางความร่วมมืออยู่ที่ “ศูนย์รวมยางแผ่นบ้านพรุ” อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นต้นแบบที่รัฐมนตรีโยมิต ปันเปี่ยมรัษฎ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยุคนั้นนำไปขยายสร้างตลาดกลางยางพาราหาดใหญ่ขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทย งานด้านปศุสัตว์มีศูนย์กลางอยู่ที่กลุ่มเลี้ยงโคนาหัวอำเภอจะนะ งานด้านการอุปโภคบริโภคร่วมกันมีศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอจะนะและอำเภอนาทวี งานด้านออมทรัพย์พัฒนาความร่วมมือในรูปของกองทุนกลางขึ้น

การประชุมประจำเดือนของสมาชิกเครือข่ายเมื่อปลายปี พ.ศ.2535 ได้มีการอภิปรายหาแนวทางและรูปแบบของความร่วมมือระหว่างองค์กรชาวบ้านกับองค์กรราชการที่จะก่อตั้งสมาคมขึ้น และดำเนินการจดทะเบียนแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2536 โดยใช้ชื่อว่า สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา มุ่งให้ชาวบ้านในชนบทได้เป็นเจ้าของและดำเนินงานพัฒนาด้วยตนเอง

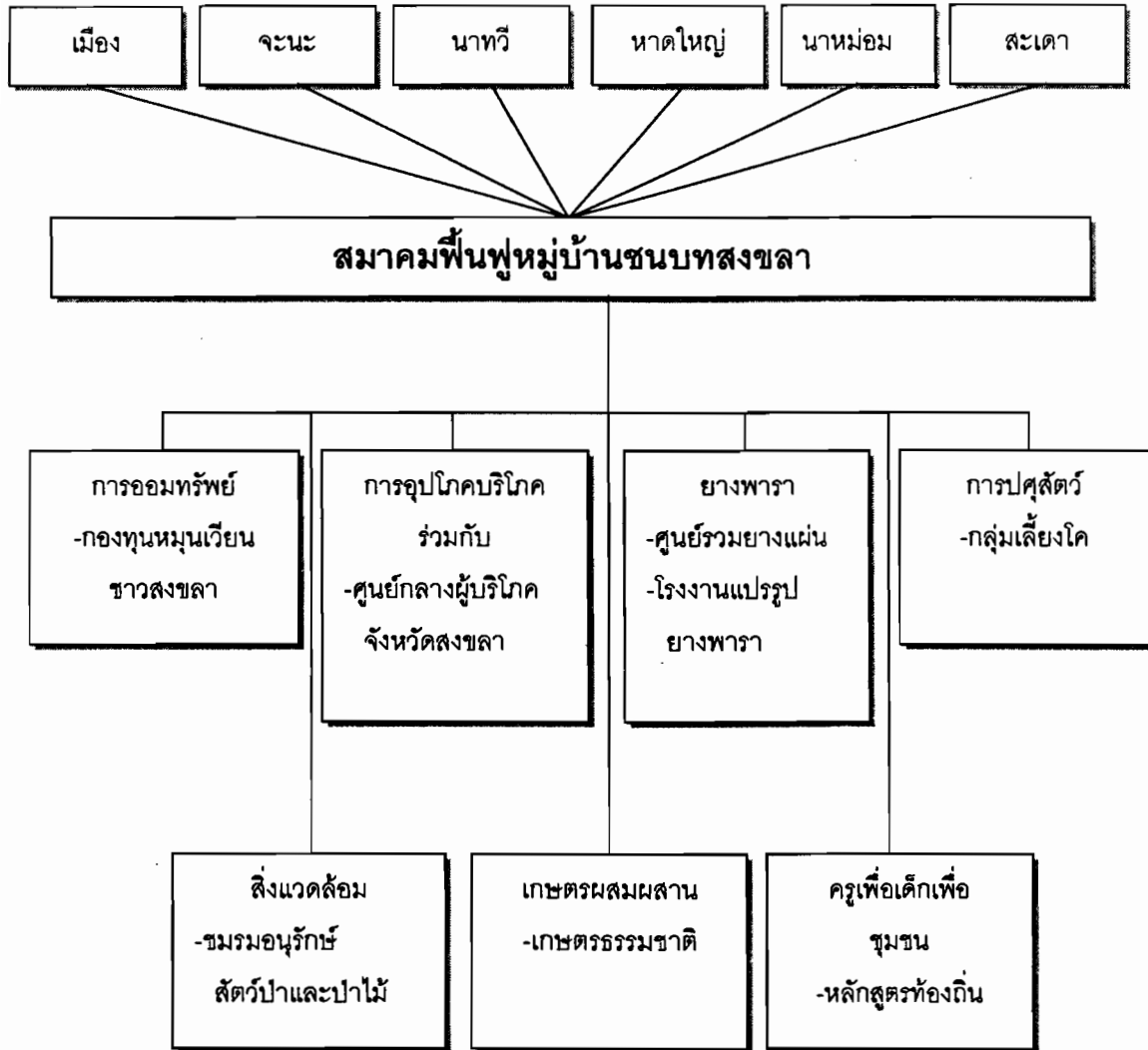
ประเด็นงานที่สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลาให้ความสนใจและดำเนินการ จะอยู่ภายใต้ขอบเขตของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่เป็นผลจากประสบการณ์ชาวบ้านเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง และการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือกันและกัน สร้างอำนาจต่อรองให้ชาวบ้าน ซึ่งเป็นหนทางสำคัญในการแก้ปัญหาทั้งหมดในชนบท

2. วัตถุประสงค์ สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้
 - 2.1 ส่งเสริมการศึกษาและค้นคว้าหาสู่ทางการพัฒนาชนบทที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น
 - 2.2 สนับสนุนชาวบ้านในชนบทรวมตัวเป็นองค์กรชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนด้วยตนเอง
 - 2.3 ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรชาวบ้านในชนบท เช่น กลุ่มออมทรัพย์ธุรกิจชุมชน การศึกษา ปศุสัตว์ การเกษตร และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
 - 2.4 สนับสนุนการศึกษาดูงานและการฝึกอบรมแก่ชาวบ้านและองค์กรชาวบ้าน
 - 2.5 ประสานงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชาวบ้านเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. สมาชิกและกิจกรรม สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา รับสมัครบุคคลในฐานะตัวแทนกลุ่ม องค์กรหรือเครือข่ายชาวบ้านเข้าเป็นสมาชิก ฉะนั้น การเข้าเป็นสมาชิกของสมาคม ฯ นี้ทุกคนต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์กรที่ตนสังกัด และได้รับมอบหมายให้ไป

ดำเนินงานในนามขององค์กร ในปีก่อตั้งสมาคม ฯ มีสมาชิกจาก 19 ชุมชน ใน 6 อำเภอของจังหวัดสงขลาอันได้แก่ เมืองสงขลา หาดใหญ่ จะนะ นาทวี นาหม่อม และสะเดา เมื่อพิจารณาองค์กรต้นสังกัดของสมาชิก พบว่าแต่ละองค์กรมีกิจกรรมแตกต่างกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเลี้ยงโค ศูนย์รวมยางแผ่น ศูนย์สาธิตการตลาด ศูนย์กลางผู้บริโภค กองทุนสตรีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และชมรมอนุรักษ์สัตว์ป่าและป่าไม้ สหกรณ์โรงงานแปรรูปยางพารา เป็นต้น ในแง่อาชีพนั้นพบว่าสมาชิกของสมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา ประกอบด้วย ชาวบ้านหรือเกษตรกร ข้าราชการ ข้าราชการบำนาญ นักการภารโรง นักวิชาการ และนักพัฒนาเอกชน

สมาชิกภาพของสมาคมนี้สิ้นสุดลงเมื่อสมาชิกลาออก ตาย และองค์กรต้นสังกัดหมดสภาพความเป็นกลุ่ม องค์กรหรือเครือข่ายชาวบ้าน

สมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทมีโครงสร้างในระบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเป็นลักษณะของเครือข่ายที่มีกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าเข้าไปเป็นสมาชิก ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ภาพแผนภูมิแสดงโครงสร้างสมาชิกและกิจกรรมของสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา 2536

สำหรับกิจกรรมของสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา สรุปได้ดังนี้

การออมทรัพย์ ส่งเสริมและสนับสนุนสมาชิกและเครือข่ายแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการออมทรัพย์ เน้นการออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการหรือการออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตสมาคมฯ ได้ ส่งสมาชิกและเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เดินทางไปศึกษาดูงานและร่วมประชุมสัมมนาในกลุ่มออมทรัพย์และองค์กรชาวบ้านอื่นๆ ทั้งในและต่างจังหวัด ปัจจุบันสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลาสามารถสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลา มีสมาชิกจำนวน 113 กลุ่ม เงินทุนประมาณ 200 ล้านบาท

นอกจากนั้นสมาคมนี้ยังได้สนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นสมาชิกจำนวน 19 กลุ่ม รวมตัวกันตั้งกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา (Village revolving fund = VR-FUND) ภายใ

วัตถุประสงค์ของการช่วยเหลือกันทางการเงินระหว่างกลุ่มหรือองค์กรสมาชิกที่มีเงินเหลือและกลุ่มที่ขาดแคลนเงินทุน และกองทุนนี้ได้นำเงินจำนวนหนึ่งไปลงทุนร่วมกับสมาชิกในกิจกรรมของศูนย์กลางผู้บริโภครจังหวัดสงขลา ปัจจุบันกองทุนหมุนเวียนของชาวบ้านสงขลามีเงินทุนประมาณ 500,000 บาท

การอุปโภคบริโภคร่วมกัน ส่งเสริมและสนับสนุนศูนย์สาธิตการตลาดหรือร้านค้าชุมชนทั้งที่เป็นสมาชิกและชุมชนเครือข่ายจำนวน 54 ชุมชน ได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันในด้าน การบริหารจัดการและการตลาด การศึกษาดูงานในพื้นที่ต่างๆ ตลอดจนแหล่งผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคที่สำคัญ และสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์กลางผู้บริโภครจังหวัดสงขลาในการประสานและกระจายสินค้าลงสู่ชุมชน

การผลิต การแปรรูป และการตลาดยางพารา ส่งเสริมและสนับสนุนสมาชิกและชุมชนเครือข่ายได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปรับปรุงระบบสวนยาง การรวมกลุ่มขายยางแผ่น การตลาดและการแปรรูปยางพารา โดยศึกษาจากกิจกรรมที่สมาชิกดำเนินการอยู่แล้ว คือศูนย์รวมยางตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และร่วมกับสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้านสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกเครือข่ายโรงงานแปรรูปยางพาราจังหวัดสงขลา จำนวน 11 โรงงาน

สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและสนับสนุนสมาชิกได้เรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนและโรงเรียน สนับสนุนให้เกิดชมรมอนุรักษ์สัตว์ป่าและป่าไม้ บ้านกลุ่ม ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี และสนับสนุนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าป่ากราด ตำบลสะทอน อำเภอนาทวี เป็นแหล่งศึกษาดูงานของสมาชิกและเครือข่ายของสมาคมนี้

การปศุสัตว์ ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มเลี้ยงโคและปศุสัตว์อื่นๆ เช่น แพะ แกะ และไก่พื้นเมือง เป็นต้น ให้ความรู้ในการบริการจัดการทรัพยากร เช่น ทุ่งหญ้า เงินทุน และเทคนิควิธีการในการเลี้ยงโค เป็นต้น โดยการศึกษาดูงาน การประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มเลี้ยงโคทั้งในและนอกพื้นที่ ปัจจุบันสมาคมนี้มีสมาชิกในเครือข่ายกลุ่มเลี้ยงโค จำนวน 10 กลุ่ม และยังได้สนับสนุนให้เกิดการก่อตั้งกองทุนกลุ่มเลี้ยงโคอำเภอจะนะ

การเกษตรผสมผสาน สนับสนุนและให้การศึกษาแก่สมาชิกในการปรับปรุงระบบเกษตรกรรม การค้นหาตัวแบบเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงานของสมาชิก เช่น เกษตรกรรมธรรมชาติแบบธาตุสี่ของป๊ะหรน หมัดหลี และเกษตรผสมผสานของนายมนัส อนนทีไทย อำเภอนาหม่อม เป็นต้น

การศึกษาเพื่อเด็กและชุมชน สนับสนุนครูและโรงเรียนในชุมชนต่างๆ พัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและใช้โรงเรียนเป็นฐานการพัฒนาชุมชน สนับสนุนครูที่ปฏิบัติงานตามแนวทางนี้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และศึกษาดูงานระหว่างกัน จนสามารถสร้างเครือข่ายครูเพื่อเด็กเพื่อชุมชน มีสมาชิกจำนวน 40 คน จาก 32 โรงเรียนในสังกัดการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ปัจจุบันสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา ร่วมกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลาและสำนัก

งานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเน้นหนักในประเด็นการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน

4. คณะกรรมการ คณะกรรมการก่อตั้งในปี 2536 ประกอบด้วยบุคคลและตำแหน่งดังต่อไปนี้

1. นายเปรม กาญจนาวรรณ	นายกสมาคม
2. นายพริ้ม นันทรัตน์	อุปนายก
3. นายลัทธ์ หนูประดิษฐ์	อุปนายก
4. นายชบ ยอดแก้ว	เลขานุการ
5. นายณรงค์ พันธ์สังเกตุ	เหรัญญิก
6. นายอัมพร ค้วงปาน	ประชาสัมพันธ์
7. นายเคล้า แก้วเพชร	ปฏิคม
8. นายสิทธิศักดิ์ ทองสุข	นายทะเบียน
9. นายมณูญ ศรีสุธาสินี	กรรมการ

คณะผู้นำของสมาคมฯ ปัจจุบันประกอบด้วย

1. นายลัทธ์ หนูประดิษฐ์	นายกสมาคม
2. นายพริ้ม นันทรัตน์	อุปนายก
3. นายชบ ยอดแก้ว	เลขานุการ
4. นายณรงค์ พันธ์สังเกตุ	เหรัญญิก
5. นายเปรม กาญจนาวรรณ	กรรมการ
6. นายอัมพร ค้วงปาน	ประธานกองทุนหมุนเวียนฯ
7. นายเคล้า แก้วเพชร	เหรัญญิกกองทุนหมุนเวียนฯ
8. นายสุพจน์ แสงจันทร์	ผู้ประสานงานเครือข่ายฯ อ.สะเดา
9. นายสุภาพ แก้วได้ปาน	ผู้ประสานงานเครือข่ายฯ อ.สะเดา
10. นายมณูญ ศรีสุธาสินี	ผู้ประสานงานเครือข่ายครู
11. นายนิคย์ สุวรรณรัตน์	ผู้ประสานงานเครือข่ายฯ อ.นาทวี

ที่ตั้งสำนักงานสมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลาอยู่ที่ โรงเรียนชุมชนบ้านคลองหวะ ตำบลคอกหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

5. การบริหารจัดการ สมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา เริ่มต้นจากการรู้จักตนเองเข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดที่ตนเองมีอยู่ กล่าวคือ พวกเขามองเห็นพลังความคิดและพลังทุนที่มีอยู่ของชุมชนขณะเดียวกันก็เข้าใจโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านน้อยกว่าคนกลุ่มอื่น ไม่ว่าจะ

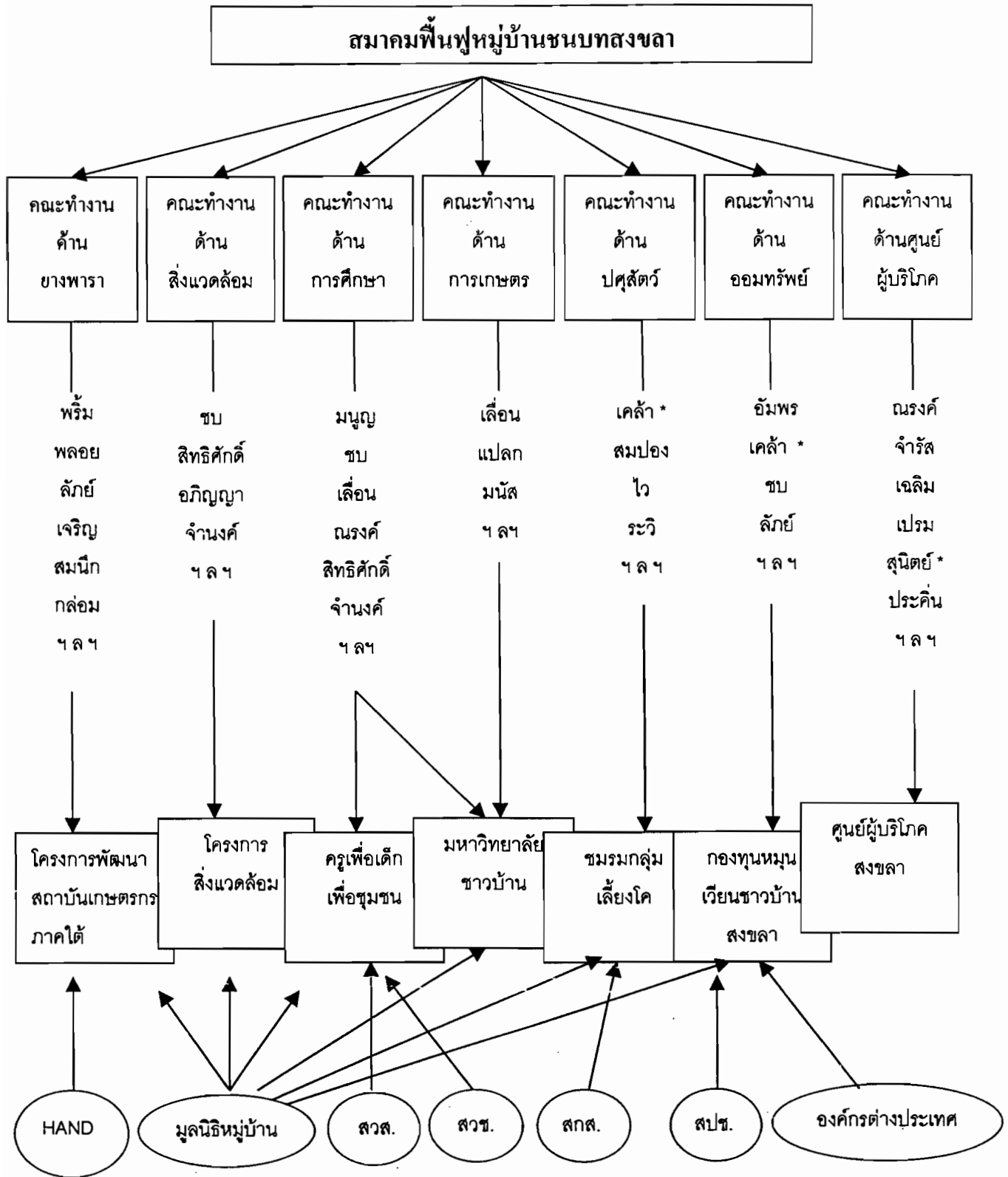
จะเป็นระบบธนาคาร หรือโครงสร้างตลาดขงพารา พวกเขาเรียนรู้จากประสบการณ์ว่าข้อจำกัดของตนเอง คือยังไม่มีพลังเพียงพอต่อการสร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับการทำงานกับระบบรัฐที่ชาวบ้านเข้าไม่ถึงทั้งในแง่นโยบายและการสนับสนุนจากรัฐ

ข้อสรุปประการหนึ่งที่พวกเขาพูดถึง ก็คือ “หากรัฐใช้ระเบียบและกฎหมายบีบกลุ่มออมทรัพย์มากเกินไป จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์ล้ม แต่เราจะไม่ยอมให้ล้ม หากไม่มีทางเลือกเราจะเลิกก่อนล้ม การเลิก เรายังมีเงินคืนสมาชิก แต่การล้มเราจะสูญเสียความเชื่อมั่นในการพัฒนาตนเอง” และ “...ทำไมเราต้องไปเสียดาย เราถูกส่งเสริมให้ทำกลุ่มมามาก และเราเลิกกลุ่มมามากแล้ว เลิกอีกสักกลุ่มจะเป็นไรไป เลิกก่อนล้มเราก่อตั้งใหม่ได้อีก トラบเท่าที่ชาวบ้านยังมีความเชื่อมั่นในผู้นำของเขา”

ระบบการส่งเสริมของราชการหลายฝ่ายที่เน้นกฎเกณฑ์ให้ชาวบ้านปฏิบัติตามมากเกินไป และความสำเร็งของพวกเขาเกิดจากการต้องตัดสินใจกำหนดแนวทางและวิธีการในการบริหารจัดการกลุ่มด้วยตนเอง เป็นฐานะประสบการณ์ที่ส่งต่อบทเรียนให้สมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลาอีกหลัก อิศรภาพและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ กล่าวคือ สมาคมฯ จะปล่อยให้สมาชิกและเครือข่ายดำเนินงานของตนโดยอิสระ ชุมชนที่เข้ามาเป็นสมาชิกของสมาคมหรือสมาชิกเครือข่ายจึงไม่สูญเสีย อิศรภาพ ไม่ต้องปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภายในองค์กรหรือชุมชนของตน และมีอิสระในการติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน การบริหารจัดการตามหลักการนี้เท่ากับเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือองค์กรชาวบ้านทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่ใช่สมาชิก ซึ่งในที่นี้เรียกว่าเครือข่าย ได้เข้าร่วมกิจกรรมของสมาคมนี้อย่างทั่วถึง

การบริหารจัดการที่เน้นอิสระภาพและประสิทธิภาพนี้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลาที่ต้องการเป็นเวทีความรู้ของสมาชิกและเครือข่ายในจังหวัดสงขลา เมื่อกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกและเครือข่ายก็จะส่งผลต่อการพัฒนากิจกรรมทั้งหลายของชุมชนหรือองค์กร ฉะนั้นประสิทธิภาพของสมาคมฯ จึงอยู่ที่การประสานงานและการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกและเครือข่าย ส่วนกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้จะเป็นผลที่ติดตามมา

สมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา มีโครงสร้างในการบริหารจัดการกิจกรรมที่มีการสัมพันธ์กับภายนอก เป็นการจัดการที่สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายในองค์กร และไปสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้กับองค์กรภายนอก ที่มีผู้นำของกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าเข้าไปเป็นคณะทำงานร่วมอยู่ด้วย ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 แผนภูมิแสดงการบริหารจัดการกิจกรรมและความสัมพันธ์กับภายนอกของสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา 2536

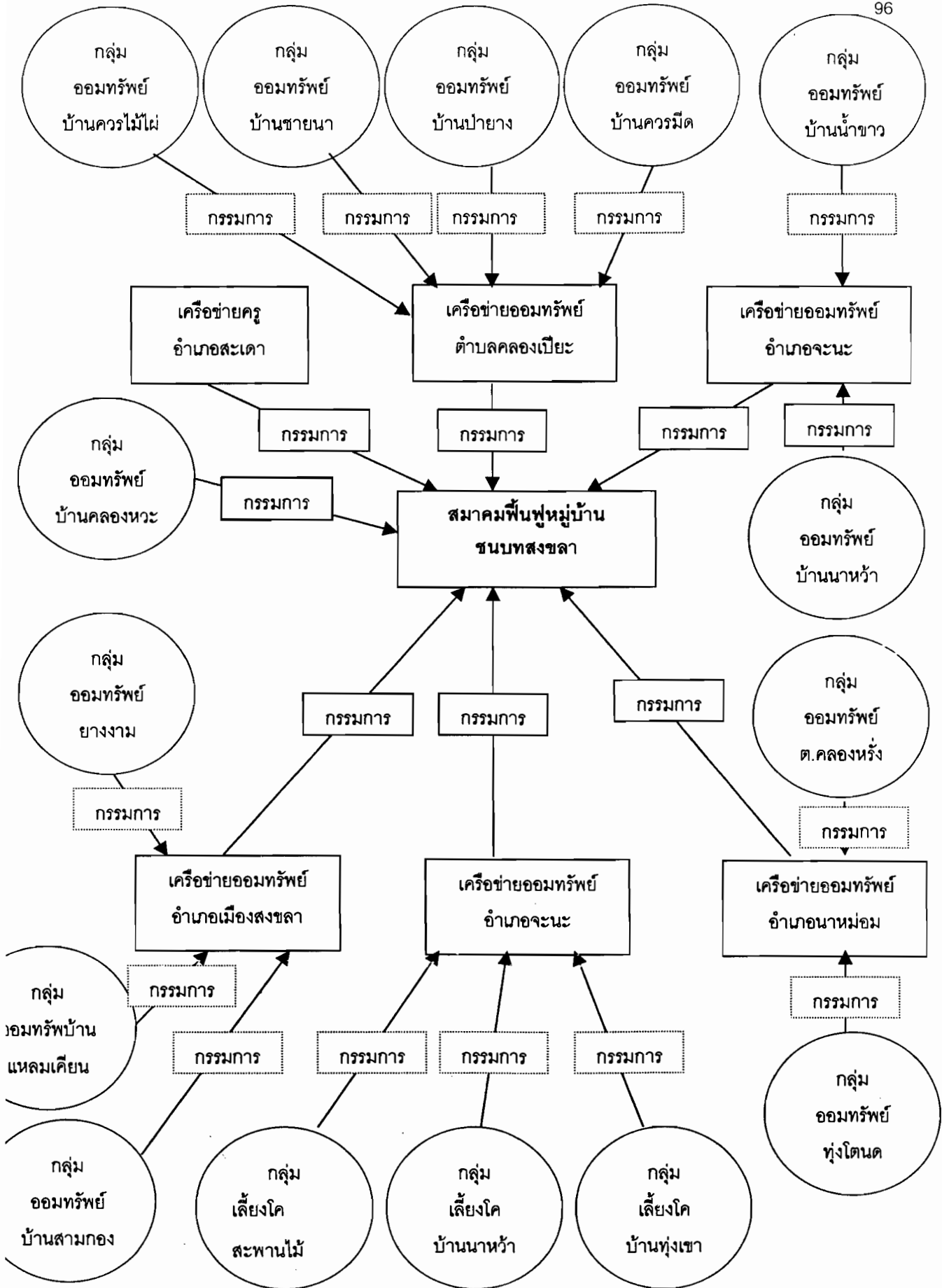
* คณะทำงานที่เป็นผู้นำของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า

เมื่อเริ่มก่อตั้งสมาคมฯ โครงสร้างการบริหารจัดการจึงวางรูปแบบบนพื้นฐานความมีอิสระของชุมชน โดยการจัดตั้งเป็นคณะทำงานเฉพาะด้านขึ้น ผู้นำชาวบ้านและองค์กรชุมชนมีอิสระที่จะเข้าร่วมในคณะทำงานคณะใดคณะหนึ่งได้ หากชุมชนต้องการพัฒนางานด้านนั้น และในทำนองเดียวกันเมื่อมีปฏิบัติการเกิดขึ้น ทุกคนในทุกคณะทำงานติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ ได้โดยตรง ผู้นำแต่ละคนหรือคณะทำงานแต่ละคณะสามารถจัดความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ ด้วยตัวเอง การประชุมประจำเดือนของสมาคมฯ จะเป็นเวทีที่ทุกคนนำสิ่งที่ทำมาหารือกัน ซึ่งทำในภายหลังจากที่ดำเนินการไปแล้ว เพราะกระบวนการเรียนรู้ที่กระทำอย่างต่อเนื่องนั่นเองที่เสริมสร้างความมั่นใจในปฏิบัติการของสมาชิกเมื่อมีกิจกรรมพัฒนาตนเอง โดยไม่ต้องรอการตัดสินใจของสมาคมฯ

เดือนกันยายน 2536 สมาคมฯ จัดประชุมใหญ่ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่จังหวัดสงขลามีกลุ่มออมทรัพย์เข้าร่วมประมาณ 100 กลุ่ม จากทุกอำเภอ สมาคมฯ เป็นที่รู้จักและสนใจของชาวบ้านมากขึ้น ผู้นำและกลุ่มหลายกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมในเวทีการประชุมประจำเดือน และอีกหลายกลุ่มไม่สะดวกต่อการเดินทางมาร่วม เนื่องจากอยู่ไกลออกไปจากที่ตั้งของสมาคมฯ รูปแบบใหม่เพื่อการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกและเครือข่ายจึงต้องพัฒนาขึ้นเพื่อรองรับสมาชิกใหม่ๆ ที่ขยายเพิ่มมากขึ้น โดยสนับสนุนให้ในแต่ละอำเภอประสานความร่วมมือในระดับอำเภอเป็นเครือข่ายย่อยขึ้น สมาคมฯ มักกำหนดบทบาทของตนเองเป็นแม่ข่ายทำหน้าที่เชื่อมโยงหรือประสานงานระหว่างองค์กร สมาชิกและเครือข่ายเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

การเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่ายระดับอำเภอ สมาคมฯ ได้สนับสนุนองค์กรชาวบ้านในตำบลต่างๆ ในจังหวัดสงขลา รวมตัวกันเป็นองค์กรเครือข่ายจนถึงปัจจุบัน ได้เกิดเครือข่ายระดับนี้ขึ้นใน 5 อำเภอ คือ ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เมืองสงขลา ชมรมกลุ่มออมทรัพย์อำเภอนาหม่อม ชมรมกลุ่มออมทรัพย์อำเภอจะนะ ชมรมกลุ่มเลี้ยงโคอำเภอจะนะ ชมรมกลุ่มเลี้ยงโคอำเภอเมือง เครือข่ายการศึกษาเพื่อสิ่งแวดล้อมอำเภอนาหม่อม องค์กรเครือข่ายเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกับสมาคมดังกล่าวผ่านทางองค์กรชาวบ้านที่เป็นสมาชิก 19 องค์กร แผนภาพต่อไปนี้แสดงรูปแบบการเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์ ดังแผนภูมิโครงสร้างและความเชื่อมโยงสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนในเครือข่ายของสมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา

สมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา ในฐานะเครือข่ายการเรียนรู้ของชาวบ้านในจังหวัดนี้ได้สะสมประสบการณ์และพัฒนากระบวนการเรียนรู้มาเป็นเวลา 10 ปี และนำสิ่งที่ได้มานี้ถ่ายทอดให้กับเครือข่ายย่อยและองค์กรชาวบ้านที่เป็นสมาชิก ตลอดจนเครือข่ายนอกพื้นที่ จนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นตามมาอีกมาก ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าก็เป็นองค์กรหนึ่ง ที่เป็นเครือข่ายแกนนำของสมาคมฯ ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 แสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนในเครือข่ายของสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา

4. เครือข่ายกับเครือข่ายภูมิปัญญาไท

เครือข่ายภูมิปัญญาไท เป็นเครือข่ายของคหกรชาวบ้านระดับชาติที่เกิดจากการพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันและกันของผู้มีระดับภาคจนกลายเป็นเครือข่าย ซึ่งมี “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า” ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเครือข่ายในฐานะเป็นสมาชิกของภาคใต้ และเป็นผู้นำที่สำคัญคนหนึ่งที่เรียนรู้ตลอดจนถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการจัดการขององค์กร โดยเฉพาะแนวคิดในการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

การก่อตั้งและพัฒนาการของเครือข่าย ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายภูมิปัญญาไท อัมพร ค้างปาน จันทน์ แรกพินิจ และเกล้า แก้วเพชร ซึ่งเป็นคณะกรรมการเครือข่ายภูมิปัญญาไท ได้ให้ข้อมูลไว้สรุปได้ว่า ในปี 2531 มูลนิธิหมู่บ้านได้รับการก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เพื่อทำงานพัฒนาที่ต้องการส่งเสริมภูมิปัญญาและพัฒนาเครือข่าย

ที่ภาคใต้เริ่มต้นที่สงขลา ได้พัฒนาเป็นสมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา ซึ่งแยกย่อยออกเป็นหลายเครือข่ายย่อยตามสาขาอาชีพและความสนใจร่วม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มครูเพื่อเด็กเพื่อชุมชน กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มยางพารา และกลุ่มสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ที่นครศรีธรรมราช ได้พัฒนาเป็นเครือข่ายยางพารา เครือข่ายไม้ผล เครือข่ายนา ซึ่งทั้งหมดนี้ปัจจุบันได้รวมเป็นเครือข่าย “ขมนา” (ย่อมาจาก ยาง ไม้ผล และนา)

นอกจากนั้นมีเครือข่ายเกลอย่านที่พัทลุง เครือข่ายออมทรัพย์ที่กระบี่ และเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ สปก.ชุมพร เป็นต้น

ภาคอีสาน เครือข่ายหมอยาพื้นบ้านรวมตัวกันตั้งแต่ปี 2529 ต่อมาผู้นำชุมชนอีสานรวมตัวกันเรียกตัวเองว่า “เครือข่ายอัฐมูไทอีสาน” แยกออกไปเป็นเครือข่ายอินแปง เครือข่ายพัฒนาชาวนุริรัมย์ เครือข่ายพัฒนาออมทรัพย์โคราช เครือข่ายที่เวงน้อย เครือข่ายหนองสองห้อง เครือข่ายมหาสารคาม เครือข่ายอุบลฯ และเครือข่ายยโสธร เป็นต้น

ภาคเหนือ มีเครือข่ายฮักเมืองน่าน เครือข่ายสตรี เครือข่ายชาวเขา และเครือข่ายผู้คิดแอดส์ เป็นต้น

ภาคกลาง มีเครือข่ายปารอยต่อห้าจังหวัด (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี สระแก้ว) เครือข่ายอยุธยา เครือข่ายชัยนาท และเครือข่ายอุทัยธานี เป็นต้น

นอกจากนั้นมีเครือข่ายสมาคมชาวสวนยางพารา 22 สมาคมใน 22 จังหวัด ซึ่งรวมตัวกันเป็นสมาคมสหพันธ์ชาวสวนยางพารา เป็นองค์กรรวมระดับชาติของชาวสวนยางทั่วประเทศ ซึ่งกำลังขยายเป็น 27 จังหวัด มีเกษตรกรทำสวนยางพาราอยู่ประมาณ 1 ล้านครอบครัว หรือประมาณ 6 ล้านคน

ที่ผ่านมา มูลนิธิหมู่บ้านได้ร่วมกับหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานภาครัฐหลายสถาบันได้ดำเนินการประสานงานเครือข่ายเหล่านี้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมา โดยเฉพาะสถาบันพัฒนา

ชนบทอีสาน มูลนิธิภูมิปัญญา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สถาบันราชภัฏหลายแห่ง และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

เครือข่ายภูมิปัญญาไทในปัจจุบัน มีอยู่ 54 เครือข่ายใน 40 จังหวัด มีการประชุมระดับภาคปีละ 2 ครั้ง และการประชุมระดับประเทศ ปีละ 2 ครั้ง (ภูมิปัญญาไท 1 ครั้ง และรางวัลคนดีศรีสังคม 1 ครั้ง) และมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายระหว่างภาค โดยใช้งบประมาณจากเครือข่ายแต่ละจังหวัด

การพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชน จึงเป็นการเรียนรู้ระหว่างองค์กรในชุมชนและนอกชุมชน ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนวิธีการจัดการทรัพยากรและแลกเปลี่ยนปัญหา ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาที่ผ่านมา การนำแนวคิดเพื่อการพัฒนาองค์กร ที่อาศัยกระบวนการทางสังคมเป็นการพัฒนาคน พัฒนาองค์กร ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชาติ ทั้งนี้เป็นการพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

จากการศึกษาเรื่อง " การศึกษาแนวคิดและค่านิยมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนาหว้า จังหวัดสกลนคร โดยสรุปผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็นคือ

1. ปัจจัยที่ส่งผลให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง และมีพัฒนาการที่ยาวนานนอกเหนือจากโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดี ที่ใช้หลักระบบดี ระเบียบสวย รวยคุณธรรมแล้วน่าจะมีปัจจัยสำคัญๆ ดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านผู้นำ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า มีผู้นำและคณะกรรมการที่เข้ามาบริหารจัดการที่มาจากสายญาติหรือเครือญาติครอบคลุมหมู่บ้าน และแต่ละคนได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก ที่สำคัญผู้นำคนสำคัญ นายเกล้า แก้วเพชร เป็นบุคคลที่ผ่านกระบวนการฝึกฝน โดยเป็นทหารรับใช้ชาติ ถูกฝึกระเบียบวินัย เมื่อมาสร้างทีมและเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการจึงจะนำพื้นฐานที่ได้รับการปลูกฝังมาใช้ กล้าคิด กล้าทำ และมีระบบในการทำงาน

1.2 ปัจจัยด้านการเรียนรู้และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะบ้านนาหว้า หมู่ที่ 1 และ 12 เป็นชุมชนไทยพุทธมีวิถีปฏิบัติที่เหมือนกัน การนำวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ในการจัดการแลประกอบกับการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านและออมทรัพย์ โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการออมทรัพย์ และผู้รับผิดชอบกองทุนแต่ละกองทุน มาประชุมร่วมกันทุกเดือน เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงาน และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ย่อมส่งผลต่อการปรับเปลี่ยน และพัฒนาการดำเนินงานขององค์กรได้เป็นอย่างดี

1.3 ปัจจัยด้านการมีสวัสดิการ เป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าการมีกลุ่มออมทรัพย์ที่สามารถดูแลสุขภาพหรือจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้ ย่อมที่จะต้องช่วยกันดูแลและพัฒนาให้เกิดผลกับสมาชิกให้มากที่สุด ที่ครอบคลุมวงจรชีวิตของสมาชิกเอง จึงทำให้กลุ่มออมทรัพย์เติบโต

1.4 ปัจจัยด้านการรู้จักเชื่อมโยงหรือการเป็นเครือข่ายกับองค์กรอื่นที่มีลักษณะการจัด

การในรูปแบบต่างๆ เท่ากับเป็นการได้รับโอกาสในการเรียนรู้ เพื่อนำประสบการณ์เหล่านั้นมาใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาอันจะเกิดขึ้นกับองค์กรได้ นอกจากนี้เท่ากับเป็นการมีเพื่อนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน หรือพึ่งพากันและกันได้ หากพัฒนาให้สามารถแลกเปลี่ยนผลผลิตได้ระหว่างองค์กรและชุมชน

1.5 ปัจจัยด้านการส่งเสริมและพัฒนาคน กลุ่มนี้ได้มีกิจกรรมกองทุนต่างๆ 83 กองทุน แต่ละกองทุนจะมีผู้รับผิดชอบกองทุนละ 1 คน ทำให้คนที่เข้ามารับผิดชอบและร่วมกิจกรรมด้วยได้รับการพัฒนา เป็นการสร้างคนและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สมาชิกหรือคนในชุมชน เพื่อสืบทอดการจัดการและการพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นการจะขาดผู้นำขององค์กรนี้จึงไม่มี นอกจากนี้ยังสามารถทำให้องค์กรมีคนสืบทอดและรวมกันพัฒนากลุ่มให้ยั่งยืนได้ เพราะกลุ่มได้เตรียมคนพัฒนาคนในองค์กรได้

ปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวเชื่อได้ว่าจะสามารถทำให้กลุ่มพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และพัฒนาไปได้ตามวิถีทางของชุมชน เพราะเป็นการจัดการโดยคนนาหัวเอง

1 อุปสรรคที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อากลุ่มสลายของกลุ่ม น่าจะมาจากสาเหตุ 2 ประการ และเป็นสาเหตุสำคัญที่อาจจะทำให้กลุ่มหรือองค์กรล่มสลายได้

2.1 นโยบายของรัฐ โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านเป็นนโยบายที่ทำให้กระทบต่อการดำเนินงานของกลุ่ม และจะเกิดผลมากหากองค์กรนี้จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้ คดเฉพาะความเข้าใจว่าในอนาคตทุนประเภทนี้จะเข้ามาเรือชุมชนอาจจะไม่ต้องสะสมก็ได้ เพราะรัฐจะเข้ามาช่วยให้เองเพียงแต่บริหารจัดการเป็น แต่ลืมไปว่าการได้ทุนโดยรัฐจัดการให้ทำเราไม่ได้พึ่งตนเอง และนานไปก็จะเริ่มมีความต้องการแบบอื่นเข้ามาที่ก็ต้องขอจากรัฐอีก หรือให้รัฐเพิ่มนโยบาย

การกำหนดนโยบายของรัฐจึงควรให้ชุมชนอยู่บนหลักของการพึ่งตัวเอง แต่รัฐควรจะไปเพื่อส่งเสริมหรือสนับสนุนตามที่ชุมชนร้องขอ ทั้งนี้ต้องอยู่บนวัฒนธรรมของชุมชน “กองทุนหมู่บ้านเป็นตัวอย่างหนึ่งของความสับสนและสร้างความแตกแยกในหมู่บ้าน”

2.2 การแทรกแซงของราชการหรือองค์กรของรัฐในพื้นที่ ที่พยายามเข้าไปชี้นำหรือแข่งชิงผลงาน ทำให้ขาดความรอบคอบในการวิเคราะห์ผลได้ผลเสียจากการทำงาน คดเฉพาะหน่วยงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและพัฒนาหรือส่งเสริมอาชีพในชุมชน ที่ใช้วิธีการปฏิบัติแบบเดียวกันทั่วประเทศ แต่ชุมชนหรือลักษณะขององค์กรต่างกัน จึงน่าจะเป็นอีกประเด็นที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขององค์กรได้

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวผู้ศึกษาไม่ได้หมายถึงว่าจะต้องเป็นไปตามที่วิเคราะห์ ทั้งนี้เชื่อว่าประสบการณ์ของผู้นำและคณะทำงานย่อมที่จะช่วยกันขจัดอุปสรรคได้ โดยเฉพาะการใช้เวทีเรียนรู้ขององค์กร เป็นเวทีเรียนรู้ที่สำคัญในการแก้ปัญหา

วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นผลกระทบต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน

1. ปัจจัยด้านการแทรกแซงของภาครัฐที่มีนโยบายมาจากส่วนกลาง โดยไม่มีการศึกษาสภาพแวดล้อมและข้อเท็จจริงขององค์กรและวิถีชีวิตของชุมชน เช่น รัฐต้องการเก็บภาษีจากดอกเบี้ยของกลุ่มออมทรัพย์โดยไม่มีสวัสดิการกลับสู่กลุ่มและสมาชิกในกลุ่ม เช่น สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลไม่เกิน 3,000 บาทต่อปี/ครอบครัว เป็นต้น
2. ปัจจัยจากชาวบ้านที่ไม่เป็นสมาชิก ชาวบ้านที่ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกบางรายช่วยให้สมาชิกเกิดความระแวงคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยการจัดประชุมมวลสมาชิก เป็นเวทีในการตัดสินใจ
3. ปัจจัยด้านความไม่ซื่อสัตย์ของสมาชิกในกลุ่มบางกลุ่ม เช่น กลุ่มน้ำดื่ม จะมีการบรรจุจำหน่าย จ่ายเงิน โดยไม่มีความซื่อสัตย์ เป็นต้น
4. ปัจจัยด้านความรู้และความรับผิดชอบของสมาชิก เช่น ขาดการวิเคราะห์ความสามารถในการจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ย ไม่ศึกษากฎระเบียบของกลุ่มเกี่ยวกับการกำประกันเงินกู้ เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ข้อมูลสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าจำนวน 41 คน ปรากฏผล ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1

	จำนวน(คน)	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย (mean)
ด้านผู้นำ	41	3.4	4.8	4.4390
ด้านศักยภาพชุมชน	41	3.8	5.0	4.4244
ด้านการมีส่วนร่วมและการจัดการ โครงสร้างที่ดี	41	3.8	4.8	4.3317
ด้านการเรียนรู้	41	3.6	4.6	4.2780
ด้านการพึ่งตนเอง	41	3.8	4.8	4.3075

ตารางที่ 1 แสดงค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเฉลี่ย(mean) จากทัศนคติของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ด้านต่าง ๆ

ตารางที่ 2

	จำนวน(คน)	ต่ำสุด(%)	สูงสุด(%)	ค่าเฉลี่ย(%)
ด้านผู้นำ	41	68	96	88.78
ด้านศักยภาพชุมชน	41	76	100	88.49
ด้านการมีส่วนร่วมและการจัดการ โครงสร้างที่ดี	41	76	96	85.56
ด้านการเรียนรู้	41	72	92	86.15
ด้านการพึ่งตนเอง	41	76	96	86.146

ตารางที่ 2 แสดงค่าร้อยละต่ำสุด ค่าร้อยละสูงสุด และค่าร้อยละเฉลี่ย จากทัศนคติของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ด้านต่าง ๆ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้าน

1. ด้านผู้นำ มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.4 คิดเป็นร้อยละ 68
ระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.8 คิดเป็นร้อยละ 96
2. ด้านศักยภาพชุมชน มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.8 คิดเป็นร้อยละ 76
ระดับคะแนนสูงสุดคือ 5 คิดเป็นร้อยละ 100
3. ด้านการมีส่วนร่วมและการจัดการโครงสร้างที่ดี มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.8 คิดเป็นร้อยละ 76
ระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.8 คิดเป็นร้อยละ 96
4. ด้านการเรียนรู้ มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.6 คิดเป็นร้อยละ 72
ระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.6 คิดเป็นร้อยละ 92
5. ด้านการพึ่งตนเอง มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.8 คิดเป็นร้อยละ 76
ระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.8 คิดเป็นร้อยละ 96

บทที่ 5

สรุปผลการดำเนินการวิจัย

บทย่อ

การศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา ผู้ศึกษาได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า และวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา โดยจำแนกประเด็นศึกษาดังนี้

1. แนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2522 โดยรับแนวคิดมาจากกรมการพัฒนาชุมชน มีสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 56 คน และมีเงิน 860 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 1,760 คน มีเงิน 34 ล้านบาท และกองทุนสวัสดิการรวม 83 กองทุน โดยใช้หลักในการบริหารกองทุน คือไม่จ่ายเงินต้น แต่ใช้เฉพาะดอกเบี้ยและต้องเก็บดอกเบี้ยไว้สมทบกองทุนปีละ 10 เปอร์เซ็นต์

2. แนวคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนบ้านนาหว้า มีการศึกษาศักยภาพชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร โดยใช้กระบวนการเรียนรู้และหลักในการวิเคราะห์ 3 ขั้นตอนคือ 1. การเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเอง 2. การเรียนรู้โลกภายนอก (นอกชุมชน) 3. การนำข้อมูลจากการเรียนรู้จากโลกภายนอกมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาองค์กรและชุมชน

3. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องประกอบไปด้วย 5 ประเด็นหลัก

1. ผู้นำชุมชน
2. การเป็นชุมชนเรียนรู้ สมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน
3. การมีส่วนร่วมและการจัดการชุมชนที่ดีโดยมีโครงสร้างบริหารจัดการจัดการตนเอง
4. การพึ่งตนเองได้และมีการพัฒนาแบบยั่งยืน
5. การมีศักยภาพในชุมชน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ผู้วิจัยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและใช้แหล่งข้อมูลจากเอกสารเท่าที่จำเป็น ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลภาคสนาม เป็นแหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า โดยผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากแหล่งที่ตั้งองค์กรชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านนาหว้า หมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และพื้นที่เครือข่าย ได้แก่ มูลนิธิหมู่บ้าน สถาบันทักษิณคดีศึกษา สหพันธ์ออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เครือข่ายสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา และเครือข่ายกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า

1.2 แหล่งข้อมูลเอกสาร เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ประกอบการศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เชื่อถือการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา จากแหล่งเอกสารต่างๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และทั้งที่เป็นเอกสารจากในและนอกพื้นที่ศึกษา

1.3 แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนดังนี้

- 1) คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า จำนวน 12 คน
- 2) คณะกรรมการกลุ่มกองทุนต่างๆ 83 กองทุน จำนวน 13 คน
- 3) นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 4 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อใช้ระเบียบวิธีที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างเกณฑ์และตัวชี้วัด ซึ่งจะทำได้เกณฑ์และตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามแนวคิดของชาวบ้านและชุมชน โดยจะศึกษาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นและทำกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาหว้า หมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ตามขอบเขตและเนื้อหาดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า

- 2.1.1 พัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า
- 2.1.2 โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

บ้านนาหว้าและกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า

- 2.1.3 การจัดกองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนบ้านนาหว้า
- 2.1.4 กองทุนประเภทต่างๆ ของชุมชนบ้านนาหว้า

- 1) กองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชน
- 2) กองทุนเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม
- 3) กองทุนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้
- 4) กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ

- 5) กองทุนเพื่อบริการชุมชน
- 2.2 กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชน
บ้านนาหว้า
- 2.2.1 ศักยภาพของท้องถิ่นและองค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชน
บ้านนาหว้า
- 1) คน
 - 2) ความรู้
 - 3) ทรัพยากร
- 2.2.2 กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน
- 2.2.3 การวิเคราะห์เพื่อกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาองค์กรและชุมชน
- 2.3 บทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า
- 2.3.1 บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาครัฐ
- 1) การพัฒนาการเรียนรู้ขององค์กร
 - 2) การพัฒนากิจกรรมขององค์กรและการสนับสนุนกองทุน
- 2.3.2 บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาคเอกชน
- 1) การเรียนรู้เพื่อการจัดการกองทุนและกิจกรรมขององค์กร
 - 2) การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนและธุรกิจชุมชน
- 2.3.3 บทบาทขององค์กรกับการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า
- 2.4 การพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชน
- 2.4.1 เครือข่ายในชุมชนขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า
- 2.4.2 เครือข่ายกับสหพันธ์ออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
- 2.4.3 เครือข่ายกับสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา
- 2.4.4 เครือข่ายกับเครือข่ายภูมิปัญญาไท

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยเน้นการใช้วิธีศึกษาข้อมูลภาคสนาม และใช้ข้อมูลเอกสารประกอบด้วยหากจำเป็นที่ข้อมูลนั้นเอื้อต่อการวิเคราะห์ตีความตามประเด็นศึกษา โดยผู้วิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. **ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและแหล่งพื้นที่ศึกษา** โดยการกำหนดและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ในการกำหนดกรอบความคิดและแนวทางในการวิจัย ตลอดจนสำรวจและศึกษาขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า ในพื้นที่ศึกษาดังกล่าวด้วย

2. **ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล** โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ในพื้นที่ศึกษาเป็นหลัก ซึ่งผู้ศึกษาจะดำเนินการโดยใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

2.1 **สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามองค์กรชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดในการก่อตั้ง พัฒนาการองค์กรชุมชนบ้านนาหว้า กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาและการแก้ปัญหา การปรับตัวขององค์กรชุมชนทั้งที่เป็นโครงสร้างรูปแบบในการบริหารจัดการขององค์กร การกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ตลอดจนองค์กรภายนอกที่เข้ามา มีบทบาทในการสนับสนุน โดยการสัมภาษณ์คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ บ้านนาหว้า กรรมการกองทุนต่างๆ และตัวแทนองค์กรสนับสนุน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ตลอดจนถ่ายภาพประกอบ**

2.2 **การเข้าร่วมประชุมกรรมการกลุ่มองค์กรชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งผู้ศึกษาจะบันทึกเทป และจดบันทึกประเด็นสำคัญ และนำมาประมวลกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และถอดเทปเพื่อนำข้อมูลมาจำแนกตามขอบเขตด้านเนื้อหา**

3. **ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล** ผู้ศึกษาจะดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 **นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่างๆ มาศึกษาอย่างละเอียดตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้**

3.2 **นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งได้บันทึกไว้และบันทึกไว้ในแถบเสียงมาถอดความ โดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นศึกษา**

3.3 **นำข้อมูลภาพมาตรวจสอบความสอดคล้องกับเนื้อหาและความชัดเจนของภาพ เพื่อนำมาใช้เป็นภาพประกอบในงานวิจัยนี้**

3.4 **นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้**

3.5 **นำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์หาค่าตัวชี้วัดโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูล**

4. **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** โดยการนำเอาข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาจำแนกหมวดหมู่ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ นำมาวิเคราะห์ตีความโดยปรับใช้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาวัฒนธรรม และจิตวิทยา เช่น ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีการกระทำทางสังคม ทฤษฎีการจัดระเบียบทางสังคม และทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐาน และนำค่าสถิติจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าตัวชี้วัด

5. **ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า** โดยการเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้น (ค่าเฉลี่ย ร้อยละ) และภาพประกอบ

สรุป

การศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวคิดและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา ปรากฏผลสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาค้นคว้าพัฒนาการ โครงสร้างการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนรู้ ขององค์กรที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนบ้านนาหว้า สรุปได้ดังนี้

1.1 พัฒนาการและโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า

1.1.1 พัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า สรุปได้

ดังต่อไปนี้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2522 โดยนายเกล้า แก้วเพชร ซึ่งรับแนวคิดมาจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในการก่อตั้งมีสมาชิกจำนวน 56 คน เงินทุนรวมได้ 860 บาท โดยใช้หลักสำคัญที่เป็นหัวใจในการดำเนินงานและส่งผลให้กลุ่มได้พัฒนาดีขึ้นจนประสบความสำเร็จคือ ระบบดี ระเบียบสวย รวยคุณธรรม ปัจจุบันมีเงินออม 34 ล้านบาท มีสมาชิกจำนวน 1,760 คน และมีกองทุนสวัสดิการให้สมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย 83 กองทุน ที่สำคัญๆ เช่น กองทุนรักษาพยาบาล กองทุนวัว (โค) กองทุนส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

1.1.2 โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าและกองทุนชุมชนบ้านนาหว้า สรุปได้ดังต่อไปนี้

1.1.2.1 สมาชิก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ได้กำหนดคุณสมบัติ 2 ลักษณะ คือ 1. บุคคลทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพ โดยไม่จำกัดอายุที่มีภูมิลำเนาในหมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา และทายาทที่อยู่พื้นที่อื่นๆ พร้อมทั้งพ่อตาแม่ยาย และ 2. กลุ่มอาชีพต่างๆ และกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ในหมู่ที่ 1, 12 ตำบลนาหว้า อำเภอนะนง จังหวัดสงขลา

ประเภทของสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า มี 3 ประเภท คือ

1. สมาชิกสามัญ 2. สมาชิกวิสามัญ และ 3. สมาชิกกิตติมศักดิ์

สิทธิของสมาชิก สมาชิกสามัญและสมาชิกวิสามัญ สามารถขอกู้ยืมและรับเงินปันผลได้ด้วย สำหรับสมาชิกกิตติมศักดิ์ ไม่สามารถกู้ยืมได้แต่รับเงินปันผลได้

การสมัครเข้าเป็นสมาชิก สมัครด้วยตนเองหรือบุคคลในครอบครัวสมัครให้ก็ได้ แต่ต้องชำระเงินค่าธรรมเนียม 15 บาท และกลุ่มฯ จะไม่คืนค่าสมัครไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น

1.1.2.2 คณะกรรมการดำเนินงาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า มีคณะกรรมการกลุ่มฯ 4 คณะ คือ 1) คณะกรรมการบริหาร 5 คน 2) คณะกรรมการตรวจสอบ 3 คน 3) คณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ 3 คน 4) คณะกรรมการส่งเสริม 5 คน และคณะกรรมการทั้ง 4 คณะ จะอยู่ในวาระ 4 ปี

1.1.2.3 ข้อบังคับการส่งเงินสัจจะออมทรัพย์ การกู้เงิน และการคิดอัตราดอกเบี้ย ให้เป็นไปตามความสมัครใจ หากคิดคิดว่าขาดส่ง (สัจจะ) การกู้เงินจะกู้ได้ต่อเมื่อส่งสัจจะมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 เดือน สามารถกู้ได้ 2 ประเภทคือ ประเภทสามัญและประเภทฉุกเฉิน และจ่ายดอกเบี้ยในอัตราไม่เกินร้อยละ 15 บาทต่อปี

1.1.3 การจัดกองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนบ้านนาหว้า การบริหารจัดการกองทุน และสวัสดิการชุมชนในจังหวัดสงขลา มีหลายรูปแบบ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า มีกองทุน 83 กองทุน และเป็นกองทุนที่เน้นสวัสดิการ 6 กองทุน ที่สำคัญๆ ได้แก่ กองทุนน้ำดื่ม กองทุนคำรักษายาบาล และกองทุนสมทบสวัสดิการ

1.1.4 กองทุนประเภทต่าง ๆ ของชุมชนบ้านนาหว้า จาก 83 กองทุน ได้จัดกลุ่มกองทุนเป็นประเภท 5 ประเภท คือ 1. กองทุนเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชน มี 6 กองทุน 2. กองทุนเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมมี 13 กองทุน 3. กองทุนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้มี 19 กองทุน 4. กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ มี 24 กองทุน และ 5. กองทุนเพื่อการบริหารชุมชน มี 21 กองทุน โดยใช้หลักในการบริหารกองทุน คือใช้เฉพาะดอกเบี้ยและดอกหักดอกเบี้ย 10 เปอร์เซ็นต์เพื่อสมทบกองทุนอีกด้วย

1.2 กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนที่ส่งผลการพัฒนาองค์กรและชุมชนบ้านนาหว้า ประมวลสรุปได้ดังนี้

1.2.1 ศักยภาพของท้องถิ่นและองค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า ที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร

1.2.2 กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนรู้ในชุมชน และการเรียนรู้ภายนอกชุมชน

1.2.3 การวิเคราะห์เพื่อกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาองค์กรชุมชน ใช้กระบวนการและหลักในการวิเคราะห์ 3 ขั้นตอน คือ 1. การเรียนรู้ตนเองของผู้คนในชุมชน 2. การเรียนรู้โลกภายนอก และ 3. การวิเคราะห์โดยนำความรู้ที่ได้จากการค้นพบตนเอง และความรู้ที่ได้จากการศึกษาภายนอกในชุมชนมาประมวลเพื่อวิเคราะห์กำหนดทิศทางตัวเอง

1.3 ปัญหาในการดำเนินงานและแนวทางในการแก้ปัญหาขององค์กร สรุปได้ดังนี้

1.3.1 ปัญหาในการดำเนินงานขององค์กร เป็นปัญหาที่เกิดจากการใช้คำพูดเพื่อให้เกิดการระแวง การจ้องจับผิดพฤติกรรมของคณะกรรมการ และการข้างชำระหนี้ของสมาชิก

1.3.2 แนวทางในการแก้ปัญหาขององค์กร เป็นการใช้เวลาที่ประชุมประจำเดือนเพื่อชี้แจงข้อสงสัย ส่วนการข้างชำระหนี้อาศัยกระบวนการทางสังคมและการประนอมหนี้ในการปรับโครงการและการผ่อนชำระหนี้

2. ผลการศึกษาด้านบทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน สรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทขององค์กรสนับสนุนกระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า ได้แก่ บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาครัฐ บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาคเอกชนและบทบาทขององค์กรกับการพัฒนาชุมชนนาหว้า

2.1.1 บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาครัฐ มีบทบาท 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. การพัฒนาการเรียนรู้ขององค์กร เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานปศุสัตว์ สำนักงานเกษตรและสถาบันทักษิณคดีศึกษา เป็นต้น 2. การพัฒนากิจกรรมขององค์กรและการสนับสนุนกองทุน เช่น สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กองทุนทหารกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติสำนักงานกองทุนสวนยางพารา กองทุนเพื่อสังคม กองทุนสนับสนุนธุรกิจชุมชน (มหาดไทย) และมูลนิธิสวัสดิ์ เป็นต้น

2.1.2 บทบาทขององค์กรสนับสนุนภาคเอกชน มีบทบาท 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. การเรียนรู้เพื่อการจัดการทุนและกิจกรรมขององค์กร เช่น มูลนิธิหมู่บ้าน มูลนิธิสวัสดิ์ เป็นต้น 2. การพัฒนาแผนและธุรกิจชุมชน เช่น จัดกิจกรรมเพื่อรู้จักตัวเอง ให้โอกาสในการเรียนรู้ภายนอกชุมชน และการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เป็นต้น

2.1.3 บทบาทขององค์กรกับการพัฒนาชุมชนบ้านนาหว้า เป็นบทบาทที่เกิดจากการกำหนดให้โครงสร้างขององค์กรต่าง ๆ ในนาหว้า กลายมาเป็นสภาผู้นำชุมชนที่มาจากกรรมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า และตัวแทนจากกองทุนต่าง ๆ เพื่อประชุมแสดงความเห็นตลอดจนการลงมติในการพัฒนาชุมชน

2.2 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน สรุปได้ดังนี้

2.2.1 เครือข่ายในชุมชนขององค์กรชุมชนบ้านนาหว้า เป็นเครือข่ายที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสายญาติ เกิดจากการได้รับประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชน และเกิดจากแนวคิดของผู้นำที่ได้เรียนรู้

2.2.2 เครือข่ายกับสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวขององค์กรชุมชนในตำบลต่าง ๆ ในอำเภोजะนะ ที่สหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอำเภोजะนะเป็นแกนสำคัญ เพื่อเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันและกัน

2.2.3 เครือข่ายกับสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านขององค์กรชุมชน ก่อตั้งเมื่อ 2532 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ สนับสนุนการรวมตัวขององค์กร ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาองค์กร สนับสนุนการศึกษาดูงาน และประสานการสร้างเครือข่าย โดยมีสมาชิกจากอำเภอต่าง ๆ 19 ชุมชน จาก 6 อำเภอ และทำกิจกรรมของสมาคมคือ 1. การอุปโภคบริโภคร่วมกัน 2. การผลิต การแปรรูป และการตลาดยางพารา 3. สิ่งแวดล้อม 4. การปศุสัตว์ 5. การเกษตรผสมผสาน 6. การศึกษาเพื่อเด็กและชุมชน โดยจัดประชุมทุกเสาร์สุดท้ายของเดือน ทุก 7 วัน

2.2.4 เครือข่ายกับเครือข่ายภูมิปัญญาไทยเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมของเครือข่ายชาวบ้านระดับชาติ โดยแต่ละภาคมีตัวแทนเป็นกรรมการระดับชาติ เช่น ภาคใต้มีเครือข่ายสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา เครือข่ายขมมนาที่นคร เครือข่ายเกลือผ่านที่พัทลุงภาคเหนือ มีเครือข่ายรักเมืองน่าน เครือข่ายชาวเขา ภาคกลางมีเครือข่ายป่ารอยต่อห้าจังหวัด เครือข่ายอยุธยา ภาคอีสานมีเครือข่ายอินแปง เครือข่ายพัฒนาชาวบุรีรัมย์ เป็นต้น ปัจจุบันเครือข่ายมี 54 เครือข่ายใน 40 จังหวัด

3. ผลการวิเคราะห์ค่าตัวชี้วัดค่าความเข้มแข็งของชุมชนบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จากแบบสัมภาษณ์แยกประเด็นได้ 5 ด้าน สรุปผลได้ดังนี้

3.1 ด้านผู้นำ มีระดับคะแนนเฉลี่ย 4.4390 คิดเป็นร้อยละ 88.78 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มสมาชิกมีทัศนคติต่อชุมชนด้านผู้นำร้อยละ 88.78

3.2 ด้านการมีศักยภาพของชุมชน มีระดับคะแนนเฉลี่ย 4.4244 คิดเป็นร้อยละ 88.49 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มสมาชิกมีทัศนคติต่อชุมชนด้านศักยภาพของชุมชนร้อยละ 88.49

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมและการจัดการ โครงสร้างของชุมชน มีระดับคะแนนเฉลี่ย 4.3317 คิดเป็นร้อยละ 86.63 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มสมาชิกมีทัศนคติต่อชุมชนด้านการมีส่วนร่วมและการจัดการโครงสร้างของชุมชนร้อยละ 86.63

3.4 ด้านการเรียนรู้ของชุมชน มีระดับคะแนนเฉลี่ย 4.2780 คิดเป็นร้อยละ 85.56 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มสมาชิกมีทัศนคติต่อชุมชนด้านการเรียนรู้ร้อยละ 85.56

3.5 ด้านการพึ่งตนเองของชุมชน มีระดับคะแนนเฉลี่ย 4.3073 คิดเป็นร้อยละ 86.15 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มสมาชิกมีทัศนคติต่อชุมชนด้านการพึ่งตนเองร้อยละ 86.15

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรองแก้ว อยู่สุข. พฤติกรรมขององค์กร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา. แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชนบท. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2533.
- ขบวน พลตรี. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู, 2530.
- จตุรพร เชื้อช่วยชู. ศึกษาพัฒนาการของ “กลุ่มรักชุมชน” ตำบลอุยุด อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2541.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2527.
- ชาญ ธัญพิทยกุล. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2522.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. “ระบบราชการกับการมีส่วนร่วมของชุมชน : พิจารณาในแง่มหภาค”, ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522.
- ทวี ทิมขำ. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- ทัศนา แคมณี และเยาวภา เตชะคุปต์. กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บูรพาศิลป์การพิมพ์, 2540.
- ธีรวัฒน์ นิเจนตร. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, 2538.
- แนว โสคติพันธ์. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2539.
- ปัญญา เลิศไกร. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2528.
- พัทธา สายหู. กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน และสมปราชญ์ จอมเทศ. วิทยาการจัดการและพฤติกรรมบริหารองค์กร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2532. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2532.
- ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : อนุเคราะห์ไทย, 2526.

วนิดา เสนีย์เศรษฐ์ และชอบ อินทร์ประเสริฐกุล. มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ไอ. เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์, 2530.

วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรสุภกุล. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2522.

วิจิต นันทสุวรรณ. ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูหนี้ของเกษตรกร. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

เสรี พงศ์พิศ. แนวคิด แนวปฏิบัติ ประสบการณ์ กองทุนหมู่บ้านสวัสดิการชุมชน. กรุงเทพฯ :
ภูมิปัญญาไทย, 2544.

ส่งเสริมการเกษตรภาคใต้, สำนักงาน. สถานการณ์การเกษตรภาคใต้ ปี 2539. สงขลา : สำนักงาน
ส่งเสริมการเกษตรภาคใต้, 2539.

สำเร็จ บุญคำ. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง ตำบลศรีสว่าง
อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.บ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

สถิต นิยมญาติ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2524.

สุวกิจ ศรีปัดดา. การแบ่งความรับผิดชอบและการจัดสรรสิ่งจูงใจในการทำงานกลุ่ม. ปรินญาณิพนธ์
กศ.ค. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สุเทพ โสไทยสงค์. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.
ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

เสน่ห์ จามริก และคณะ. นโยบายในการพัฒนาชุมชนในชนบทไทย 2523. กรุงเทพฯ : สำนัก
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2524.

อคิน รพีพัฒน์. "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย",
ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

อาภรณ์พันธ์ จันท์สว่าง. การพัฒนาบุคคล กลุ่ม และชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์,
2525.

อุทัย บุญประเสริฐ. กลุ่มสัมพันธ์ และการบริหารทีมงานที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2532.

อุทัย หิรัญโต. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.

_____. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2522.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บุคลากรกรม

บุคลากรกรม

- ขจร สุสานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2545.
- คลี แก้วเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2545.
- เคล้า แก้วเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ สหกรณ์การเกษตรอำเภอ
หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544.
- จิตร หนูเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2545
- จิตร แหงใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2545
- จ่านงค์ แรกพินิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา
ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2545
- ชบ ยอดแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2545
- นิคม แก้วเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกลุ่มเกษตรเลี้ยงโค
ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2544.
- นภาพร หนูแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2545.
- น้อม นิลสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2545.
- เพิ่ม สังขเวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2545.
- พริ้ม รัตนะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2545.
- พัลลภ แก้วทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2545.
- ลักข์ หนูประดิษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รักษ์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2545.

- วิรัช หนูมด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รัชชทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2545.
- สุภรณ์ โทษะรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รัชชทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2545.
- สากล คำแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รัชชทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2545.
- สุนิตย์ กาญจนรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รัชชทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2545.
- สมพงษ์ แก้วเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รัชชทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ ที่ทำการกลุ่มเกษตรกร
เลี้ยงโคดำบนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2545.
- อัมพร ค้วงปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิศवास รัชชทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2545.

ภาคผนวก ข
บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ 6 อาคารศาลาประชาราชภัฏหนองบัว เป็นอาคารที่ประชุมหรือเวทีเรียนรู้ของหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 7 ผู้ศึกษาสัมภาษณ์ นายเกล้า แก้วเพชร เภรัญญิกกลุ่มออมทรัพย์ บ้านนาหว้า ณ ศาลาประชาราชภัฏหนองบัว

ภาพประกอบ 8 ผู้ศึกษาสัมภาษณ์ นายสุนิตย์ กาญจนรัตน์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์
บ้านนาหว้า ณ บ้านพักหมู่ที่ 1 ตำบลนาหว้า

ภาพประกอบ 9 คอกเลี้ยงโครวมบ้านนาหว้า

ภาพประกอบ 10 การประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า
และกรรมการกองทุนชุมชน

ภาพประกอบ 11 คณะกรรมการประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานประจำเดือนของกลุ่ม
ออมทรัพย์และกองทุน

ภาพประกอบ 12 โรงน้ำปลาชุมชนบ้านนาหว้า บริเวณพื้นที่กลุ่มเลี้ยงโค

ข้อมูลและการจัดการ

- จำนวนโคทั้งหมด 134 ตัว ดังนี้

ซอซันธุ์	5 ตัว	ซอซันธุ์	62
โคสาว	32 ตัว	ลูกโค/โค	57 ตัว
- จำนวนแปลงหญ้า 8 แปลง (เนื้อที่ 512 ไร่)

แปลงคันเปาบ	50 ไร่	แปลงอากขบ	70 ไร่
แปลงคันขารวม	65 ไร่	แปลงหญ้าอ่อน	35 ไร่
แปลงคันบัว	35 ไร่	แปลงขามขบ	70 ไร่
แปลงเสริมหญ้าดี	70 ไร่	แปลงขามขบ	125 ไร่
- แปลงหญ้าสำรอง 5 ไร่
- การเลี้ยงของอาหารสัตว์

ฟางข้าว	50.5	กม/ปี
ฟางข้าวเครื่องเทศ	91.5	กม/ปี
กากปาล์ม	16.25	กม/ปี

ภาพประกอบ 13 ข้อมูลการจัดการของกลุ่มเลี้ยงโคบ้านนาหว้า

ภาพประกอบ 14 ผู้สูงอายุเข้าแถวรับเงินเดือน ๆ ละ 2 ครั้ง จากกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ บ้านนาหว้า

ภาพประกอบ 15 ผู้มาศึกษาดูงานกับกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ รัชการย์ ชื่อสกุล วิชชุรังศรี

เกิดวันที่ 2 เดือน มกราคม พุทธศักราช 2514

สถานที่เกิด อำเภอพญาไท จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ที่อยู่ปัจจุบัน 46/88 ซอยเกียรติแก้ว ตำบลเขารูปช้าง ถนนกาญจนวนิช อำเภอมือง จังหวัดสงขลา

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน นักวิชาการ

สถานที่ทำงาน สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2536 วท.บ. (สถิติ) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้

พ.ศ. 2544 วท.ม. (วิธีวิทยาการวิจัย) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์